

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ, ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ & ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ
ΠΟΛΙΤΗ**

Human Rights Education

Όνομα: **Παρασκευή**

Επίθετο: **Παυλίδη**

Αρ. Μητρώου: 3032201401410

Επιβλέπουσα: **Ε. Γαζή**

Συνεπιβλέπων: **Λ. Μπαλτσιώτης**

*«Η εκπαίδευση είναι το πιο ισχυρό όπλο που μπορείς να
χρησιμοποιήσεις για να αλλάξεις τον κόσμο»*

Νέλσον Μαντέλα

*«χωρίς τα ανθρώπινα δικαιώματα καμία ειρήνη
ή ευημερία δεν θα κρατήσει ποτέ για πολύ»*

Κόφι Ανάν, 50ή επέτειος της Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ Α' & Β' ΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Περιεχόμενα

Α' ΜΕΡΟΣ

1. Εισαγωγή	5
2. Εισαγωγή στα Ανθρώπινα Δικαιώματα	8
2.1 Ιστορική εξέλιξη	11
3. Το Δικαίωμα στην Εκπαίδευση	14
3.1. Διεθνές θεσμικό πλαίσιο	15
3.2. Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο	16
4. Εκπαίδευση των Άνευ όρων	18
5. Εκπαίδευση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	20
5.1. Βήματα για τη υλοποίηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση και της εκπαίδευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων	23
6. Σχέση Παιδαγωγικής και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	29
7. Εκπαίδευση επαγγελματικών ομάδων	31
7.1. Εκπαίδευση των εκπαιδευτών	32
8. Διαδικασία εκμάθησης	33
9. Ευρωπαϊκά και Διεθνή επιμορφωτικά Προγράμματα Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων	34
10. Δράσεις Φορέων για την Εκπαίδευση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	37
11. Παραβιάσεις των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Ελλάδα	44
11.1. Παραβιάσεις των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στις σχολικές κοινότητες	45

Β' ΜΕΡΟΣ

12. Ερευνητική Υπόθεση	48
13. Μεθοδολογία της έρευνας	50
13.1. Ερευνητικός σχεδιασμός	50
13.2. Ερευνητική μέθοδος	50
14. Μέθοδος συλλογής δεδομένων	52
15. Πληθυσμός της έρευνας - δειγματοληψία	54

16. Σχεδιασμός Πρωτοκόλλου Συνέντευξης	55
16.1. Πρωτόκολλο Συνέντευξης.....	59

Γ' ΜΕΡΟΣ

17. Ανάλυση Δεδομένων	61
17.1. Θέσεις της εκπαιδευτικής κοινότητας	61
17.2. Για την εκπαιδευτική δράση που έγινε στην τάξη σας	69
17.3. Στάσεις εκπαιδευτικών	74
18. Συμπεράσματα	78
19. Καταληκτικές παρατηρήσεις	81
20. Επίλογος.....	96
21. Βιβλιογραφία	98

Εισαγωγή

Ο όρος δικαίωμα αποτελεί νομική έννοια η οποία εμφανίστηκε στον 17^ο αι. στους κόλπους της ηθικής φιλοσοφίας (Μπάλιας, 2004) και δηλώνει την δυνατότητα που έχουν άτομα ή ομάδες να ικανοποιούν τα συμφέροντά τους σύμφωνα με τους κανόνες που θεσπίζει η κοινωνία στην οποία εντάσσονται. Τα δικαιώματα απορρέουν είτε από ηθικούς κώδικες και παραδόσεις, είτε από το ισχύον δίκαιο, στο οποίο οι κώδικες και οι παραδόσεις ενσωματώνονται ως έναν ορισμένο βαθμό και συγκροτούν την τάξη δικαίου κάθε ανθρώπινης κοινότητας. Συνεπώς η έννοια του δικαιώματος προϋποθέτει την ύπαρξη ανθρώπινης κοινότητας, εντός της οποίας αναγνωρίζεται η δυνατότητα των ατόμων να ενεργούν ή μη, και η οποία κατά κανόνα επικυρώνεται από το ισχύον δίκαιο (Μπάλιας, 2004).

Τα “ανθρώπινα δικαιώματα”, εφ’ εξής δια λόγου συντομίας ΑΔ, είναι προϊόν μιας νεωτερικότητας με άμεσους κληρονόμους τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες και αποτελούν μια από τις σημαντικότερες κατακτήσεις της ανθρωπότητας, που σήμερα βρίσκονται στο επίκεντρο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Οι θεμελιώδεις αρχές του πολιτικού ανθρωπισμού αρθρώνονται σε ένα κόσμο γεμάτο αντιφάσεις, όπου η ευημερία συνυπάρχει με την εξαθλίωση, όπου οι αγώνες προστασίας και επέκτασης των δικαιωμάτων συμπορεύονται με την καταρράκωση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Στη σύγχρονη εποχή η καταπάτηση των ΑΔ, όπου κατά τον Κάντ η «παραβίαση του δικαίου σε ένα μέρος... γίνεται αισθητή σε όλα τα μέρη», μπορεί να ιδωθεί ως φαινόμενο εκτροπής που προκαλεί αλυσιδωτές αντιδράσεις. Οδηγεί σε αντικοινωνικές συμπεριφορές, (βιαιότητες, βασανιστήρια, ρατσισμό, αποκλεισμό, ανισότητες...), και επιφέρει πληθώρα κοινωνικών προβλημάτων (ένδεια, πενία, εξαθλίωση...). Όπως διαφαίνεται, απανταχού του πλανήτη, οι παραβιάσεις των δικαιωμάτων οδήγησαν, οδηγούν και θα οδηγούν σε συγκρούσεις, και αυτές σε πολέμους, επιφέροντας εκ νέου παραβιάσεις. Όλη αυτή η διαδικασία ακολουθώντας την αλληλουχία του ντόμινο, εντάσσεται σε ένα φαύλο κύκλο, όπου κάθε ενέργεια ως δράση, επιφέρει αντίδραση. Τίθεται λοιπόν, προβληματικό το ερώτημα για τον κρίκο της αλυσίδας, που πρέπει να εντοπισθεί, και σε αυτόν οφείλει να εστιάσει η επιστημονική κοινότητα κάθε ενέργεια προς αντιμετώπιση, ώστε να επέλθει μια κοινωνική αλλαγή με χρονική διάρκεια.

Ιδιαίτερα στις σημερινές κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από πολυ-πολιτισμικότητα είναι σημαντικό να προβάλλονται οι αξίες των ΑΔ. Ένα τέτοιο κοινωνικό υπο-σύνολο, όπου εστιάζεται και η παρούσα μελέτη, είναι τα σχολεία. Στις σχολικές τάξεις μπορεί να υπάρχουν μαθητές με ή χωρίς την ιδιότητα του πολίτη, αλλοδαποί ή αλλόθρησκοι... Αυτή η διαφορετικότητα, πολλές φορές οδηγεί σε παραβιάσεις της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, στην εξάπλωση φαινομένων ρατσισμού, στις θρησκευτικές διαμάχες... Μπορεί η εκπαίδευση να διαδραματίσει κάποιο καθοριστικό ρόλο στην εξάλειψη όλων αυτών των φαινομένων, που λαμβάνουν χώρα στις μαθητικές κοινότητες, και αυξάνουν τις πιθανότητες να εκδηλωθούν και στην μετέπειτα πορεία της ζωής των ατόμων;

Η ανάγκη ενίσχυσης του κοινωνικού ιστού είναι στενά συνδεδεμένη με το θεωρητικό πεδίο και τον ρεαλιστικό τομέα, που διεθνώς αναφέρεται με τον όρο human rights education και αποδίδεται ως “εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων”, εφ’ εξής δια λόγου συντομίας ΕΑΔ. Συνεπώς, σε θέματα που αφορούν την αφύπνιση και ευαισθητοποίηση των πολιτών, και την αποκλειστική εκπαίδευση των δικαιωμάτων, με σκοπό την ενίσχυση του νομικού πλαισίου προστασίας των δικαιωμάτων μέσα από ποικίλες ενέργειες, που λαμβάνονται τόσο διεθνώς όσο και περιφερειακά, γίνεται προσπάθεια εξάρθρωσης όλων των στοιχείων που βλάπτουν και προσβάλλουν τις αξίες της δημοκρατίας, της αξιοπρέπειας, της ειρήνης, της ελευθερίας.

Ο ρόλος της ΕΑΔ στην προώθηση της ειρήνης αναγνωρίζεται διεθνώς, όπως επιβεβαιώνεται από την Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Η ΕΑΔ είναι μια μακροπρόθεσμη, δια βίου διαδικασία, μέσω της οποίας όλοι, σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξης και σε όλα τα στρώματα της κοινωνίας, διδάσκονται τον αλληλοσεβασμό και την αξιοπρέπεια. Κυρίως όμως συμβάλλει στην προώθηση της ισότητας και την αειφόρο ανάπτυξη, την πρόληψη των συγκρούσεων και παραβιάσεων των ΑΔ και την ενίσχυση της συμμετοχής των πολιτών.

Η Παιδεία, ως βασικό κοινωνικό αγαθό, και, η εκπαίδευση, ως διαδικασία που την προάγει, αποτελούν βασικά γνωρίσματα της κοινωνικής συμμετοχής, και προσδίδουν ποιοτικά χαρακτηριστικά στο μοντέλο ανάπτυξης της χώρας, στην στήριξη της συνοχής των τοπικών κοινωνιών και στην ενθάρρυνση της ενεργού δράσης των πολιτών στα κοινωνικά δρώμενα. Κατά τον Ντιούι, επειδή η εκπαίδευση είναι μέρος

μιας κοινωνικής δυναμικής διαδικασίας, το σχολείο ως μικροκοινωνία συνιστά την μορφή της συμβίωσης, όπου συγκεντρώνονται όλοι οι κοινωνικοί φορείς, που με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο οδηγούν και καθοδηγούν το παιδί να συμμετέχει και να συνεχίζει την ανθρώπινη κληρονομιά και να χρησιμοποιεί τις δυνάμεις κι ικανότητες του για κοινωνικούς σκοπούς.

Τα παιδιά, κυρίως εκείνα της πρώτης σχολικής ηλικίας, είναι οι πρώτοι φορείς των ΑΔ και οι πρώτοι παραλήπτες της ΕΑΔ. Όταν αναπτύξουν συνείδηση των ΑΔ, μπορούν να αντιληφθούν σε επαρκή βαθμό τα δικαιώματά τους ως ενήλικες, ότι δηλαδή «τα δικαιώματα και οι ελευθερίες μου συνορεύουν με δικαιώματα και ελευθερίες των άλλων». Η αναγνώριση των δικαιωμάτων αποτελεί τον κύριο μηχανισμό γεφύρωσης, όπου ο σεβασμός και η αλληλεγγύη θα υπερκεράσουν ή θα συμπλησιάσουν τα «σύνορα». Πνευματική χειραφέτηση, ελευθερία σκέψης, ανάπτυξη κριτικής ικανότητας, απόκτηση γνώσεων λοιπόν, προβάλλουν ως στόχοι της παιδείας και κατατείνουν στην κριτική και ορθολογιστική διαμόρφωση και άρθρωση του λόγου. Ένα μοντέλο διδασκαλίας μιας τέτοιας μορφής εδραιώνει την εφαρμογή και τήρηση των δικαιωμάτων, επομένως τα σχολεία, είναι κυρίως αυτά που έχουν την ικανότητα να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη μιας πολυπολιτισμικής δημοκρατίας.

Εισαγωγή στα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Οι σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες σφυρηλατήθηκαν ανά τους αιώνες με αγώνες, επαναστάσεις, διεκδικήσεις... Κατά συνέπεια, τα δικαιώματα ως ιστορικά στοιχεία προέκυψαν μέσα από εξελικτικά στάδια κατά την προσπάθεια χειραφέτησης της ανθρωπότητας.

Τα ΑΔ είναι τα εγγενή δικαιώματα, ανεξάρτητα από ιθαγένεια, τόπο κατοικίας, φύλο, εθνική ή εθνοτική καταγωγή, χρώμα, θρησκεία, γλώσσα, ή οποιαδήποτε άλλη κατάσταση. Όλοι χωρίς διακρίσεις και ανισότητες, έχουν και πρέπει να έχουν την δυνατότητα να απολαμβάνουν τα αγαθά μιας ισότιμης και ισόνομης πολιτείας, όπου αυτονόητα νόμοι και κανόνες τα προστατεύουν. Τα δικαιώματα αυτά προβάλλουν όλα αλληλένδετα, αλληλοεξαρτώμενα και αδιαίρετα.

Τα δικαιώματα του ανθρώπου, με οικουμενική απήχηση, τίθενται υπό νομική εγγύηση, με την μορφή Συνθηκών, που ακολουθούν το εθμικό δίκαιο, γενικές αρχές, κανόνες και άλλες πηγές του διεθνούς δικαίου. Το διεθνές νομικό καθεστώς των ΑΔ καθορίζει τις υποχρεώσεις των κυβερνήσεων να ενεργούν με συγκεκριμένους τρόπους, με σκοπό την προώθηση και προστασία των ΑΔ και των θεμελιωδών ελευθεριών των ατόμων ή ομάδων.

Η ιδιότητα του πολίτη, που απονέμεται σε όλους όσους είναι πλήρως μέλη μιας κοινότητας, έχει καταλυτική σημασία, και δηλώνει ταυτόχρονα την αναγνώριση τόσο των δικαιωμάτων, όσο και των υποχρεώσεων από και προς την πολιτεία. Πιο συγκεκριμένα η ιδιότητα του πολίτη δημιουργείται και συνεπάγεται τρία χαρακτηριστικά στοιχεία: ατομικό, πολιτικό, κοινωνικό.

Ο Κάρελ Βασάκ, το 1979 κατηγοριοποίησε τα ΑΔ σε τρεις γενιές:

1^η *Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.*

Ως προϊόν του Διαφωτισμού έκαναν την εμφάνισή τους κατά τον 18^ο αιώνα και εδραιώθηκαν ως κατακτήσεις της Γαλλικής Επανάστασης, κατακλείδα της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη. Προάγουν ένα βαθμό

προστασίας σε κάθε άτομο-πολίτη, όπου το στοιχείο της ατομικότητας εμπεριέχει όλα τα απαραίτητα για την ελευθερία του ατόμου δικαιώματα. Τα ατομικά δικαιώματα συμπεριλαμβάνουν το δικαίωμα στη ζωή, την ελευθερία και την ισότητα χωρίς διακρίσεις, την ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης, την ελευθερία της σκέψης και της θρησκευτικής - ή μη - συνείδησης, την ισότητα απέναντι στο νόμο, το δικαίωμα στον ιδιωτικό βίο, το δικαίωμα στην ιδιοκτησία, το δικαίωμα σε μία δίκαιη δικαστική διαδικασία, την ελεύθερη κυκλοφορία, το δικαίωμα στην ιθαγένεια και τη μη αυθαίρετη στέρηση της, το δικαίωμα στο γάμο και στη δημιουργία οικογένειας...

Στα πολιτικά δικαιώματα περιλαμβάνονται το δικαίωμα στις ελεύθερες εκλογές και του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, η συμμετοχή στα κοινά, η συμμετοχή όλων των ανθρώπων στη διακυβέρνηση της χώρας τους και το δικαίωμα να γίνει κανείς δεκτός, υπό ίσους όρους, στις δημόσιες υπηρεσίες της χώρας του...

2^η Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα.

Οι υπερεθνικές ανάγκες των κρατών συγκροτούν τον επόμενο αιώνα την Κοινωνία των Εθνών, με στόχο την προστασία των πολιτών από την στέρηση. Υπό αυτές τις συνθήκες ετέθησαν τα κοινωνικά ερείσματα για την προαγωγή των θεμελιωδών δικαιωμάτων, που αποσκοπούν στην επιβολή υποχρεώσεων σε κάθε κρατική δομή με απώτερο στόχο την προστασία των πολιτών. Το κράτος οφείλει να δημιουργεί τις προϋποθέσεις ανάπτυξης για πρόσβαση και εξασφάλιση του δικαιώματος στην υγεία, στην εργασία, στην κοινωνική προστασία και ασφάλιση, του δικαιώματος στην παιδεία (με τουλάχιστον την υποχρεωτική παιδεία να παρέχεται και δωρεάν), της συμμετοχής στην πολιτιστική ζωή της κοινότητας...

3^η Δικαιώματα Αλληλεγγύης

Θεσπίστηκαν για πρώτη φορά στον 'Αφρικανικό Χάρτη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Δικαιωμάτων των Λαών (1981), με κύριους φορείς κι αποδέκτες ομάδες και λαούς. Συμπεριλαμβάνουν το δικαίωμα στην ανάπτυξη (ατομικό και συλλογικό), το δικαίωμα σε καθαρό περιβάλλον, καθαρό νερό και καθαρό αέρα, το

δικαίωμα στην ειρήνη, το δικαίωμα στις φυσικές πηγές της χώρας, το δικαίωμα στην πολιτιστική κληρονομιά...

Έχει ασκηθεί κριτική για την κατηγοριοποίηση των δικαιωμάτων σε γενιές, με το επιχείρημα της υπερβολικής διεύρυνσης των δικαιωμάτων, και της πιθανής υποκατάστασης νέων με παλαιά, όμως κάτι τέτοιο δεν μπορεί να υποστηριχθεί οριστικά. Τα δικαιώματα του ανθρώπου δεν συνιστούν μια έννοια στατική και αφηρημένη, αλλά μια δυναμική πραγματικότητα, που κατά την διάρκεια των τελευταίων αιώνων διευρύνθηκε, εμβαθύνθηκε, αλλά και αμφισβητήθηκε.

Τα ΑΔ έχουν μια ιδιαίτερη κανονιστική ποιότητα. Πρέπει να έχουν οικουμενική ισχύ, να μην αποκλείουν οιονδήποτε από την αξίωση για τα δικαιώματα, μα ούτε να τον εξαιρούν από υποχρεώσεις. Εξ άλλου πρέπει να είναι κατοχυρωμένα και να διαθέτουν ισχύ, ανεξάρτητη από την ιδιότητα του ατόμου ως μέλους σε φυλή, έθνος, θρησκευτική ενότητα κτλ.

Ιστορική Εξέλιξη

Τα ΑΔ έχουν μακρόχρονη ιστορική πορεία. Η σύγχρονη έννοια των ΑΔ μπορεί να θεωρηθεί ότι γεννήθηκε στην Ευρώπη της Αναγέννησης και της Προτεσταντικής Μεταρρύθμισης, ταυτόχρονα με την εξαφάνιση του φεουδαρχικού απολυταρχισμού και του θρησκευτικού συντηρητισμού που κυριαρχούσαν τον Μεσαίωνα. Πρωιμότερη αναφορά ανάγεται στην Αρχαιότητα, στις πόλεις-κράτη της αρχαίας Ελλάδας. Αργότερα, με ένα μεγάλο ιστορικό άλμα φτάνουμε στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων της Βιρτζίνια του 1776, όπου συναντούμε τις πρώτες κατοχυρώσεις ατομικών δικαιωμάτων. Ερχόμενοι στον περασμένο αιώνα, με τις θηριωδίες των Παγκοσμίων Πολέμων και τις κατάφορες καταστρατηγήσεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου, κατέστη σαφής η ανάγκη δημιουργίας ενός διεθνούς κειμένου για την προστασία των δικαιωμάτων. Βαθύτατη τομή στην ιστορική εξέλιξη και διεθνοποίηση των ΑΔ αποτέλεσε ο Β' Π.Π. Η διαπίστωση πως οι πολιτισμικές συγκρούσεις πρέπει να εξομαλύνονται με κοινό παρανομαστή τα δικαιώματα του ανθρώπου, οδήγησαν στην δημιουργία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ). Οι αρχές της φιλοσοφίας για ισότητα, βρήκαν βάση και έδαφος στην φιλελεύθερη δυτική σκέψη, από όπου πηγάζουν και διαφοροποιούνται μεμονωμένα δικαιώματα, αλλά και θετικοποιούνται σε διεθνείς συμβάσεις και διακηρύξεις.

Μεταπολεμικά, και ουσιαστικά πριν την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, το σημαντικότερο κείμενο, στην προσπάθεια ανάπτυξης διεθνούς προστασίας των ΑΔ ήταν η Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 1948, με σαφείς αναφορές για την συμμετοχή στα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αγαθά. Σημαντικό είναι πως στο διακηρυκτικό αυτό κείμενο γίνεται αναφορά τόσο στα δικαιώματα όσο και τις υποχρεώσεις των πολιτών, κάτι που δεν είχε ισχύ στα απολυταρχικά κράτη. Στη βάση της Οικουμενικής Διακήρυξης θεσπίστηκαν διεθνείς συμβάσεις, οι οποίες χαρακτηρίζονταν με νομικές δεσμεύσεις προς τα κράτη-μέλη ή με νομική δεσμευτικότητα.

Οι βασικές Συμβάσεις των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, που πλαισιώνουν τα ΑΔ είναι οι εξής:

- Διεθνής Καταστατικός Χάρτης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

- Οικουμενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 1948
- Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, 1950
- Σύμβαση Γενεύης για το Καθεστώς των Προσφύγων, 1951 & Πρωτόκολλο Ν.Υόρκης, 1967
- Διεθνής Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών των Φυλετικών Διακρίσεων, 1965
- Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, 1966
- Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Μορφωτικά/ Πολιτιστικά Δικαιώματα, 1966
- Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών, 1979
- Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλων τρόπων Σκληρής, Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, 1984
- Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, 1989
- Σύμβαση για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία, 2006
- Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Αυτοχθόνων λαών, 2007

Για την προστασία και διασφάλιση των δικαιωμάτων, όπως αυτά έχουν συγκροτηθεί στα διεθνή κείμενα, ο ΟΗΕ έχει θεσπίσει εξειδικευμένους οργανισμούς και προγράμματα επιμερίζοντας ανάλογες δραστηριότητες:

- Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση ,την Επιστήμη και τον Πολιτισμό (UNESCO),
- Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά (UNICEF)
- Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (UNHCR)
- Πρόγραμμα Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών (UNDP)

- Διεθνής Οργανισμός Εργασίας (ILO)
- Διεθνής Οργανισμός Υγείας (WHO)

Το ανωτέρω θεσμικό πλαίσιο ενισχύεται από τα Τμήματα της Γραμματείας των Ηνωμένων Εθνών. Συγκεκριμένα για τα ΑΔ έχει συσταθεί η Ύπατη Αρμοστεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (OHCHR) με σκοπό την προώθηση και προστασία των ΑΔ στη διεθνή κοινότητα. Προτεραιότητα της ΥΑ είναι η ενίσχυση των διεθνών μηχανισμών των ΑΔ, προς εδραίωση της ισότητας, καταπολέμηση των διακρίσεων, ενσωμάτωση των ΑΔ στην ανάπτυξη και στον οικονομικό τομέα, διεύρυνση του δημοκρατικού χώρου και προστασία των ΑΔ σε καταστάσεις συγκρούσεων και βίας.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όργανο αρμόδιο για την τήρηση και διασφάλιση των δικαιωμάτων είναι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η σύσταση του ορίζεται στο Άρθρον 19 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (1950) *«Προκειμένου να διασφαλισθεί ο σεβασμός των υποχρεώσεων που απορρέουν για τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη από την παρούσα Σύμβαση και τα Πρωτόκολλα αυτής...»*, ενώ στα επόμενα άρθρα καθορίζονται η σύνθεση, η λειτουργία, και οι αρμοδιότητές του.

Το δικαίωμα στην Εκπαίδευση

Εκπαίδευση είναι η θεσμοθετημένη από το κράτος λειτουργία, με στόχο αφ' ενός την παροχή συγκεκριμένων γνώσεων και αφ' ετέρου την ανάπτυξη νοητικών και σωματικών δεξιοτήτων του ατόμου σε ειδικά ιδρύματα -σχολείο, Πανεπιστήμιο και άλλους φορείς-. Είναι ο δυναμικότερος φορέας της παιδείας και αυτό παρέχει ερμηνεία στο γεγονός πως συχνά εκπαίδευση και παιδεία συγχέονται ή εξομοιώνονται ως έννοιες. Παιδεία γενικά θεωρείται η μόρφωση, η ευρύτερη καλλιέργεια του ανθρώπου αλλά και το σύνολο των διαδικασιών με τις οποίες επιτυγχάνεται η πνευματική, κοινωνική και ηθική ολοκλήρωση του ατόμου. Πρόκειται, όπως χαρακτηριστικά παρατηρεί ο Παπανούτσος για «το κληροδοτούμενο από γενεά σε γενεά κεφάλαιο των πνευματικών αγαθών που σχηματίζεται μέσα στην ιστορία με τον ατομικό και συλλογικό μόχθο του ανθρώπου» (Παπανούτσος, Ε., 1965).

Η εκπαίδευση, όπως διασαφηνίστηκε στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, συνιστά και αναγνωρίζεται ως ΑΔ καθολικό, το οποίο περιλαμβάνει α) την απρόσκοπτη δυνατότητα στην ελεύθερη και υποχρεωτική προς όλους πρωτοβάθμια εκπαίδευση, β) την υποχρέωση των κοινωνιών να προωθήσουν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση και να την καταστήσουν προσιτή σε όλους, ιδίως με την θέσπιση της δωρεάν δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, και γ) την δέσμευση να αναπτύξουν την ισότιμη πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα στην πρώτη περίπτωση εντάσσεται και η ευθύνη για παροχή βασικής εκπαίδευσης σε άτομα που δεν έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Το δικαίωμα στην εκπαίδευση προστατεύεται από τα Διεθνή και Περιφερειακά όργανα, τα οποία εγγυώνται την τήρηση και διασφάλιση όλων των ΑΔ, κατά τρόπο ωφέλιμο για τον άνθρωπο και ιδιαίτερα το παιδί. Η ιδιαίτερη έμφαση που δίνεται στο παιδί και η πρόσθετη προστασία του, εκπορεύεται από την βαθειά ριζωμένη αντίληψη που επιτάσσει την υγιή ανάπτυξή τους, καθώς με την ενηλικίωσή τους θα καταστούν οι αυριανοί πολίτες της κοινωνίας.

Η εκπαίδευση κατά τον Μάρσαλ, συνδέεται άμεσα με την ιδιότητα του πολίτη, γιατί ενθαρρύνει την ανάπτυξη και διάπλαση του αυριανού ενήλικα, του εν δυνάμει

εκκολαπτόμενου πολίτη. Το δικαίωμα στην μόρφωση αποτελεί προαπαιτούμενο για κάθε ατομική ελευθερία. Η εδραίωση του δικαιώματος στην εκπαίδευση ήταν αποφασιστικής σημασίας για την εξέλιξη των δικαιωμάτων εν γένει. Μέσα από την σχολική διαδικασία ο πολίτης θα εκπαιδευτεί ώστε να μπορεί να αποφασίζει τόσο για το ατομικό όσο και για το κοινό καλό, πχ μέσα από μια εκλογική διαδικασία. Το κράτος συνειδητοποιώντας τούτη την ανάγκη για επιμόρφωση των μελών της κατοχύρωσε την υποχρεωτική δωρεάν και δημόσια παιδεία.

Διεθνές Θεσμικό Πλαίσιο

Σε διεθνές επίπεδο, η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1948, έχει καθορίσει το δικαίωμα στην εκπαίδευση, στο Αρ. 26¹. Αποτελεί κοινό ιδανικό, στο οποίο πρέπει να κατατείνουν όλοι οι λαοί και όλα τα έθνη, έτσι ώστε κάθε άτομο και κάθε όργανο της κοινωνίας να μετέχει, και με την διδασκαλία και την παιδεία να συμβάλλει σε κάθε προσπάθεια για να αναπτυχθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων και των ελευθεριών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, με ενδοκρατικά και διεθνή μέσα, θα εξασφαλιστεί προοδευτικά η παγκόσμια και αποτελεσματική εφαρμογή των ΑΔ, στους λαούς των ίδιων των κρατών μελών και στους πληθυσμούς χωρών που βρίσκονται στη δικαιοδοσία τους.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα το 1950, υπογραμμίζει το Δικαίωμα της εκπαίδευσης στο Άρθρο 2: [‘Ουδείς δύναται να στερηθή του δικαιώματος όπως εκπαιδευθή. Παν Κράτος εν τη ασκήσει των αναλαμβανομένων υπ' αυτού καθηκόντων επί του πεδίου της μορφώσεως και της εκπαιδεύσεως θα σέβεται

¹ 1 Άρθρο 26:1. Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική. Η τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να εξασφαλίζεται για όλους. Η πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία πρέπει να είναι ανοικτή σε όλους, υπό ίσους όρους, ανάλογα με τις ικανότητες τους. 2. Η εκπαίδευση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιακών ελευθεριών. Πρέπει να προάγει την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία σε όλα τα έθνη και σε όλες τις φυλές και τις θρησκευτικές ομάδες και να ευνοεί την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.

το δικαίωμα των γονέων όπως εξασφαλίζουν την μόρφωσιν και εκπαίδευσιν ταύτην συμφώνως προς τας ιδίας αυτών θρησκευτικάς και φιλοσοφικάς πεποιθήσεις]. Ενώ η εκπαίδευση αφορά όλες τις βαθμίδες, με απόφαση της Επιτροπής η εφαρμογή αφορά κυρίως την πρώτη βαθμίδα].

Στην Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στο Άρθρο 29§1, ορίζεται πιο συγκεκριμένα πως: ‘Τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμφωνούν πως η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί:

- α) Στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των σωματικών ικανοτήτων του και πνευματικών χαρισμάτων
- β) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και για τις αρχές που καθιερώνονται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών
- γ) Στην ανάπτυξη του σεβασμού των γονέων προς τα παιδιά, την ταυτότητα, τη γλώσσα και τις πολιτιστικές τους αξίες, καθώς και στην προαγωγή του σεβασμού του παιδιού για τις εθνικές αξίες της χώρας στην οποία ζει, από την οποία κατάγεται, μα και για τους πολιτισμούς που διαφέρουν από το δικό του
- δ) Στην προετοιμασία του παιδιού για μια υπεύθυνη ζωή σε μια ελεύθερη κοινωνία, με πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων, φιλίας των λαών, και σεβασμού στις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής
- ε) Στην ανάπτυξη του σεβασμού για το φυσικό περιβάλλον

Ελληνικό Θεσμικό Πλαίσιο

Η Ελλάδα, αναγνωρίζοντας μια σειρά υποχρεώσεων προς τους πολίτες της, έχει συνυπογράψει και επικυρώσει διεθνείς συμβάσεις. Με τη μορφή Νόμων, Προεδρικών Διαταγμάτων, Εγκυκλίων, κ.ά., υιοθετεί τις αρχές του Ευρωπαϊκού και Διεθνούς Δικαίου, και ειδικά την κατοχύρωση του δικαιώματος στην εκπαίδευση. Τα ΑΔ είναι ήδη κατοχυρωμένα στο Συνταγματικό Χάρτη της Χώρας, δηλαδή τον θεμελιώδη νόμο της Πολιτείας. Στα άρθρα 4 έως 25 (Τμήμα Β’, Μέρος Δεύτερο) περιλαμβάνονται τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα.

Συγκεκριμένα, το δικαίωμα της εκπαίδευσης αναγνωρίζεται ως καθήκον του Κράτους. Η υποχρέωση αυτή από μέρος της πολιτείας αποτυπώνεται στο Άρθρο 16, στην παράγραφο 2 ως εξής: «Η παιδεία αποτελεί βασική αποστολή του Κράτους και έχει σκοπό την ηθική, πνευματική, επαγγελματική και φυσική αγωγή των Ελλήνων, την ανάπτυξη της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης και τη διάπλασή τους σε ελεύθερους και υπεύθυνους πολίτες». Παράλληλα, στην πρώτη παράγραφο του ίδιου άρθρου αναφέρεται πως «Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες, η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα».

Η αναγνώριση της αξίας της μόρφωσης, μέσω της θεσμοθετημένης εκπαίδευσης, στις αναπτυγμένες κοινωνίες αντιπροσωπεύεται με τη δωρεάν Παιδεία και τη βασική υποχρεωτική εκπαίδευση. Η μόρφωση αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα του ανθρώπου και είναι παράγοντας, βασικός, καθοριστικός και καταλυτικός για την πορεία της ζωής και της εξέλιξής του. Οδηγεί στην γνώση, η οποία δεν περιορίζεται στον επαγγελματικό τομέα, αλλά συμβάλλει στην εν γένει διαμόρφωση του ανθρώπου. Η μόρφωση και η Παιδεία σμιλεύουν τον εσωτερικό κόσμο και την συνείδηση του ατόμου, επιτρέπουν και προωθούν την ανακάλυψη ειδοποιών στοιχείων των ατόμων και συντελούν στην δημιουργική εκδήλωση αυτών των στοιχείων. Η μόρφωση φέρνει σε επαφή και εξοικειώνει τον άνθρωπο με την πληροφορία και κατ' επέκταση καλλιεργεί και τροφοδοτεί την επικοινωνία. Προωθεί και ενδυναμώνει την σκέψη, την αναζήτηση, την επεξεργασία και οδηγεί τελικά στην προσέγγιση νέων ιδεών και αντιλήψεων με αποτέλεσμα την κοινωνική πρόοδο και την ανάπτυξη όλων των μελών της. Επανατοποθετεί, ουσιαστικά και συνειδητά τον άνθρωπο μέσα στο σύνολο ως αναπόσπαστο και δημιουργικό κομμάτι του.

Η εκπαίδευση ως εργαλείο πρόληψης και προστασίας, εδραιώνει την ίδια την ιδιότητα του πολίτη, άρα τελικά και την ύπαρξη του ιδίου του κράτους. Συνεπώς, η ενεργητική κρατική παρέμβαση αποτελεί προϋπόθεση για την τήρηση των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών δικαιωμάτων, για τούτο το κράτος μεριμνά και παρέχει τη δυνατότητα εκπαίδευσης. Στο πεδίο των ΑΔ η εκπαίδευση αποτελεί την γέφυρα προς ένα κόσμο ισότητας και προστασίας των δικαιωμάτων του πολίτη.

Εκπαίδευση Άνευ Όρων Κατά των διακρίσεων

Μετά το πρώτο βήμα, την κατοχύρωση του δικαιώματος στην εκπαίδευση, οι διεθνείς οργανισμοί βρέθηκαν αντιμέτωποι με την αδήριτο ανάγκη να συμπεριλάβουν μηχανισμούς και θεσμικά όργανα της κοινωνίας, που έχουν άμεση συσχέτιση με θέματα παιδείας και μόρφωσης (ειρήνη, δημοκρατία, ρατσισμός, διακρίσεις, ιδιότητα του πολίτη...), τα οποία και μπορούν να προάγουν. Παράλληλα ενέταξαν και ειδικές δράσεις για ευπαθείς ομάδες, όπως μετανάστες, πρόσφυγες, ανιθαγενείς, ΑμεΑ.

Η Σύμβαση κατά των Διακρίσεων στην Εκπαίδευση, του 1960, ενισχύει το πλαίσιο του δικαιώματος τονίζοντας την σημασία της καθολικής εκπαίδευσης, άνευ όρων, εξαιρέσεων και περιορισμών. Η Σύμβαση οδήγησε στην βελτίωση της μορφωτικής κατάστασης των μειονεκτούντων πληθυσμιακών ομάδων. Ο ΟΗΕ, με την Σύμβαση για την Εξάλειψη όλων των Μορφών Ρατσιστικών Διακρίσεων του 1969, καλεί τα κράτη να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν στον τομέα της εκπαίδευσης, μεθόδους αποτελεσματικές, ενάντια στις προκαταλήψεις που γεννούν διακρίσεις, και να εφαρμόσουν μέτρα που προωθούν την κατανόηση, την ανοχή και την φιλία μεταξύ εθνών και εθνοτικών ομάδων.

Κατά την διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας, υπήρξε νέα ώθηση. Το Συμβούλιο Υπουργών του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, στην Λιουμπλιάνα το 2005, με Απόφαση ενθαρρύνει τα δημόσια και ιδιωτικά εκπαιδευτικά προγράμματα, που υποστηρίζουν την ανοχή, καταπολεμούν τις διακρίσεις, και μέσα από την εκπαίδευση ενδυναμώνουν δημόσια την αναγνώριση πως μισαλλοδοξία και διακρίσεις, παρότι απαράδεκτες εξακολουθούν να υπάρχουν. Στην Τρίτη Σύνοδο Κορυφής στη Βαρσοβία, το ίδιο έτος, δόθηκε νέα πολιτική ώθηση, κατά την οποία οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων ζήτησαν «να ενταθούν οι προσπάθειες του Συμβουλίου της Ευρώπης στον τομέα της εκπαίδευσης με στόχο την διασφάλιση της πρόσβασης στην εκπαίδευση για όλους τους νέους σε όλη την Ευρώπη, την βελτίωση της ποιότητας και την προώθηση, μεταξύ άλλων, ολοκληρωμένης ΕΑΔ.

Το 2008, το Συμβούλιο της Ευρώπης, στην Λευκή Βίβλο για τον Διαπολιτισμικό Διάλογο, προβάλλει την αναγκαιότητα να διευρυνθεί η από κοινού προσπάθεια διαχείρισης της πολιτισμικής ετερότητας και επιτονίζει την επίδραση που ασκεί η

εκμάθηση και η διδασκαλία της ικανότητας για συμμετοχή στο διαπολιτισμικό περιβάλλον. Παράλληλα, ο Τόμας Χάμαρμπεργκ, Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, 2006-2012, υπογραμμίζει πως η πρόσβαση στην εκπαίδευση πρέπει να είναι καθολική. Τα παιδιά των μειονοτήτων και των μη προνομιούχων κοινωνικών ομάδων πρέπει να έχουν πρόσβαση στη διδασκαλία των ΑΔ. Τόνισε, επίσης, πως είναι σημαντικό τα σχολεία όχι μόνο να διδάσκουν την ορολογία, τα νομικά εργαλεία και τους μηχανισμούς προστασίας των δικαιωμάτων, αλλά να παίζουν και ένα ζωτικό ρόλο διδάσκοντας τον σεβασμό στους άλλους, την ανεκτικότητα, τη μη διάκριση, την ισότητα και τη δημοκρατική συμμετοχή.

Μόλις δύο χρόνια αργότερα, το 2010, η Χάρτα για την Εκπαίδευση, για την Δημοκρατική Ιδιότητα του Πολίτη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, ενθαρρύνει όλα τα κράτη μέλη να καλλιεργήσουν τις εκπαιδευτικές προσεγγίσεις που στοχεύουν στην καταπολέμηση των διακρίσεων και της βίας.

Τα μηνύματα που εκπέμπονται από τα παραπάνω κείμενα – διακηρύξεις, έχουν τις ρίζες τους στην αρχή της συνεκπαίδευσης, η οποία βασίζεται στο δόγμα ότι η εκπαίδευση αποδέχεται τον ανομοιογενή χαρακτήρα των μαθητικών ομάδων, και εκτιμά με διδακτικές μεθόδους, αναλυτικά προγράμματα και οργάνωση μέσων και εφοδίων, που υποστηρίζουν την αναγνώριση κινδύνων ως προς την ιδιαιτερότητα και τη διαφορετικότητα.

Εκπαίδευση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Οι πρώτες προσπάθειες για απόδοση ορισμού στο 'τί είναι η ΕΑΔ' ανάγεται στην δεκαετία 1950-1960. Έχουν γενικά προταθεί αρκετοί ορισμοί. Ωστόσο επικρατέστερος είναι αυτός που διατυπώθηκε το 1996 στο Σχέδιο Δράσης του ΟΗΕ για την Δεκαετία Εκπαίδευσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Ορίζεται ως «Οι προσπάθειες εκπαίδευσης, διάχυσης και ενημέρωσης με στόχο την οικοδόμηση μιας καθολικής κουλτούρας των ΑΔ μέσω της ανταλλαγής γνώσεων και δεξιοτήτων και της διαμόρφωσης στάσεων που στοχεύουν:

- α) ενδυνάμωση του σεβασμού των ΑΔ και των θεμελιωδών ελευθεριών,
- β) πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και της αίσθησης της αξιοπρέπειάς της,
- γ) προώθηση της κατανόησης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλα τα έθνη, τους αυτόχθονες πληθυσμούς και όλες τις φυλετικές, εθνικές, εθνοτικές, θρησκευτικές και γλωσσικές ομάδες,
- δ) δυνατότητα όλων των ατόμων να συμμετέχουν αποτελεσματικά σε μια ελεύθερη και δημοκρατική κοινωνία, που θα κυβερνάται υπό ένα νομικό πλαίσιο,
- ε) προώθηση των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για την επικράτηση και διατήρηση της ειρήνης,
- στ) προώθηση από μέρους των ατόμων της αειφόρου ανάπτυξης και της κοινωνικής δικαιοσύνης».

Η ΕΑΔ είναι συμμετοχική πρακτική, με σκοπό την κατάρτιση, ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση των ατόμων για την οικοδόμηση μιας κουλτούρας των ΑΔ. Η ένταξη των ΑΔ στο χώρο της εκπαίδευσης αναπτύσσει γνωστικές, και συναισθηματικές πλευρές, και ενσωματώνει καταστάσεις συμπεριφοράς που διασφαλίζουν την τήρηση των δικαιωμάτων όλων των μελών της σχολικής κοινότητας.

Η ΕΑΔ, δεν αποτελεί νεοφανή ιδέα ή σύλληψη, παρότι κατά την διάρκεια των τελευταίων ετών ενισχύεται συνεχώς και εξελίσσεται περισσότερο στον ευρωπαϊκό

και ελλαδικό χώρο. Η ανάγκη για την κατήχηση περί δικαίου στα σχολεία, η οποία θα περιελάμβανε το δίκαιο ως κάτι το ιερό και το σεβασμό στα ΑΔ ως ύψιστο καθήκον, είχε προταθεί ήδη από τον Κάντ. Όμως η εκπαίδευση για την Ειρήνη και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου αποτελεί νεότερη παιδαγωγική τάση, που εμφανίστηκε μεταπολεμικά ως απόρροια των καταστροφικών συνεπειών του Β' Π.Π. και της ανασφάλειας για ένα άγνωστο και επικίνδυνο, για την επιβίωση του ανθρώπου, μέλλον, με στόχο τη δυνατότητα εξασφάλισης μόνιμης και γνήσιας παγκόσμιας ειρήνης μέσω μιας αλλαγής νοοτροπίας, συμπεριφοράς και στάσης των λαών – ειδικά γειτονικών – απέναντι στους «άλλους» (Αδάμου, 2002).

Απαρχή αυτής της εκπαιδευτικής τάσης θα μπορούσε να θεωρηθεί το 1974, καθώς τότε διατυπώνεται η Σύσταση της Unesco: «Για την εκπαίδευση που συμβάλλει στην κατανόηση, την συνεργασία και την παγκόσμια ειρήνη και την εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες». Αν και οι βασικές αρχές και τα ηθικά της ερείσματα ανάγονται σε πολύ παλιότερες οικουμενικές διακηρύξεις, - Χάρτης των Η.Ε. (1945), Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948) και Διεθνείς Συμβάσεις του 1966 για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου-, η Σύσταση αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της Εκπαίδευσης για την Ειρήνη και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, καθώς σε αυτήν καθορίζονται οι κατευθυντήριοι άξονες, και οι στόχοι της.

Στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά Κοινωνικά και Πολιτισμικά Δικαιώματα της 19^{ης} Δεκεμβρίου το 1966 τα κράτη – μέλη του ΟΗΕ λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, (“η αναγνώριση της αξιοπρέπειας δικαιωμάτων, ίσων και αναφαίρετων για όλα τα μέλη της ανθρώπινης κοινωνίας, αποτελούν την βάση της ελευθερίας, δικαιοσύνης και ειρήνης στον κόσμο”), συμφώνησαν (Άρθρον 13. παράγραφος 1): «Τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα μορφώσεως κάθε προσώπου. Συμφωνούν ότι η μόρφωση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και του αισθήματος της αξιοπρέπειάς της και να ενισχύει το σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Συμφωνούν ακόμη ότι η μόρφωση πρέπει να καθιστά κάθε πρόσωπο ικανό να διαδραματίσει ένα χρήσιμο ρόλο σε μια ελεύθερη κοινωνία, να ευνοεί την κατανόηση, την ανοχή και φιλία μεταξύ όλων των εθνών και

όλων των φυλετικών ομάδων, των εθνικών ή θρησκευτικών και να ενθαρρύνει την ανάπτυξη της δραστηριότητας των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης».

Τα δικαιώματα του ανθρώπου πηγάζουν από την έμφυτη αξιοπρέπεια του ατόμου και ο καθένας μπορεί να τα απολαμβάνει μέσα από την πλήρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Το άτομο, απέναντι σε άλλα άτομα και μέσα στην ολότητα που ανήκει, έχει καθήκον να προσπαθήσει και υποχρέωση να επιτύχει την προαγωγή και τον σεβασμό των δικαιωμάτων και ελευθεριών που του αναγνωρίζονται.

Η δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη, ο αμοιβαίος σεβασμός και η κατανόηση, είναι ζωτικής σημασίας για όλες τις κοινωνίες. Η ΕΑΔ θα πρέπει να προωθεί την ισότητα, την ενδυνάμωση και συμμετοχικότητα, καθώς και την πρόληψη και επίλυση των συγκρούσεων. Καταδεικνύεται ως μέσο για την εύρυθμη ανάπτυξη των κοινωνιών, όπου τα ΑΔ όλων, γίνονται σεβαστά, προστατεύονται και εκπληρούνται με βάση τα διεθνώς συμφωνημένα πρότυπα. Συνεπώς, η ΕΑΔ κατέχει σημαίνουσα θέση, για το άτομο και την κοινωνία συλλογικά. Η θεσμοθέτηση των δικαιωμάτων στην παιδεία, η προώθηση και προστασία τους, υποδηλώνει και συνεπάγεται τον ηυξημένο ρόλο που διαδραματίζουν στην εκπαίδευση.

Από τα κύρια καθήκοντα της εκπαίδευσης, πρέπει να είναι η εμπέδωση της αντίληψης των ΑΔ ως διαπολιτισμική ιδέα, και η διδασκαλία τους δηλαδή με τρόπο ώστε να εδραιώνεται κι υπηρετείται η ειρήνη μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων. Μέσα από την ΕΑΔ μπορούν να προωθηθούν οι αξίες, πεποιθήσεις και συμπεριφορές που ενθαρρύνουν τους πολίτες να διατηρήσουν τα δικαιώματα, δικά τους και των άλλων. Αναπτύσσεται, λοιπόν, μια κατανόηση κοινής ευθύνης των μελών κάθε κοινότητας ώστε να προάγουν τα ΑΔ σε πραγματικότητα, η δε συνειδητή και συνεχής αναζήτηση για την προστασία των δικαιωμάτων είναι αναγκαία. Η ΕΑΔ είναι ο ιδανικότερος τρόπος στην μακροπρόθεσμη προσπάθεια πρόληψης των παραβιάσεων των ΑΔ, και την επίτευξη μιας δίκαιης κοινωνίας στην οποία τα ΑΔ όλων είναι ισάξια και γίνονται σεβαστά. Η διδασκαλία των ΑΔ ως νέος θεματικός χώρος της εκπαίδευσης, παρουσίασε και παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες και δυσκολίες. Κατά την αντιμετώπισή τους, με άξονα την επένδυση στα ΑΔ μέσα από την εκπαίδευση, το θεσμικό πλαίσιο αναμορφώνεται και εξελίσσεται χρόνο με τον χρόνο.

Βήματα για την υλοποίηση του δικαιώματος στην εκπαίδευση και η πορεία της εκπαίδευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων:

Από την στιγμή που αναδείχθηκε η ΕΑΔ ως ένα από τα βασικά και σημαντικά χαρακτηριστικά της κοινωνίας τα οποία μπορούν να διαδραματίσουν σπουδαίο ρόλο στην συνοχή και εξέλιξη των κοινωνιών, ξεκίνησε ταυτόχρονα και μια προσπάθεια θεσμοθέτησής της. Το 1985, το Συμβούλιο της Ευρώπης, εξέδωσε την υπ' αριθμόν Νο R (85) 7 Σύσταση, για την διδασκαλία και εκμάθηση των ΑΔ στα σχολεία. Στην Σύσταση αναφέρονται τρόποι και μέθοδοι εδραίωσης και εφαρμογής:

- ενσωμάτωση των ΑΔ στο αναλυτικό πρόγραμμα, γνωστικά πεδία των ΑΔ που χρήζουν περαιτέρω εμβάθυνσης,
- ειδική μνεία στην Παγκόσμια Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων,
- ενίσχυση των δεξιοτήτων των μαθητών,
- εκπαίδευση των εκπαιδευτικών,
- συντονισμός σχολικού περιβάλλοντος ώστε να συμβαδίζει με τις αρχές των ΑΔ.

Το 1990 στην Τζόμπτιεν της Ταϊλάνδης, στην Παγκόσμια Διάσκεψη της Ουνέσκο, με θέμα : «Εκπαίδευση για όλους», υιοθετήθηκε ο στόχος: «Εκπαίδευση Για Όλους μέχρι το 2000». Το 1993 στην Βιέννη, στην Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, 171 χώρες επανέλαβαν την πίστη τους για την οικουμενικότητα, το αδιαίρετο και την αλληλένδετη σχέση των ΑΔ και επαναβεβαίωσαν την δέσμευσή τους στην Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων. Η Διακήρυξη της Βιέννης και το Πρόγραμμα Δράσης, παρείχε το νέο πλαίσιο σχεδιασμού, διαλόγου και συνεργασίας για την υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης στην προώθηση των ΑΔ και την συμμετοχή ενεργών πολιτών σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Την ίδια χρονιά στο Μόντρεαλ του Καναδά, στο Συνέδριο της UNESCO, πραγματοποιήθηκε το Παγκόσμιο Σχέδιο Δράσης για την Παιδεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Δημοκρατία. Επιδίωξη ήταν η εφαρμογή των ΑΔ ώστε να τελεσφορήσει ένας πολιτισμός ειρήνης με δημοκρατικές βάσεις, και στόχο την

ανάπτυξη, την ανεκτικότητα και τον αμοιβαίο σεβασμό. Σηματοδοτούσε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τις εξάρσεις φαινομένων ρατσισμού, ξενοφοβίας, που καθιστούσαν επιτακτική την ανάγκη μιας συλλογικής προσπάθειας από όλα τα μέλη της κοινωνίας για την ενίσχυση των ΑΔ.

Ένα χρόνο μετά, στην Παγκόσμια Διάσκεψη στη Σαλαμάγκα της Ισπανίας με θέμα «Ειδική Αγωγή: Πρόσβαση και Ποιότητα» ετέθη ο φιλόδοξος στόχος «Εκπαίδευση για όλους»: όλα τα παιδιά να φοιτούν σε κοινά σχολεία, συμβάλλοντας έτσι στον καλύτερο τρόπο καταπολέμησης των διακρίσεων, στην δημιουργία φιλόξενων σχολικών κοινωνιών, και την οικοδόμηση μιας συναινετικής κοινωνίας. Συζητήθηκαν ακόμη διαδικασίες, απαραίτητες σε παιδιά με ειδικές ανάγκες, που παρέχουν την δυνατότητα να συμμετέχουν και να εντάσσονται σε τέτοιου είδους πρωτοβουλίες και να παίρνουν την θέση που δικαιωματικά τους ανήκει σε μια κοινωνία εγγραμμάτων.

Το 1992, με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η εκπαίδευση αναγνωρίστηκε επίσημα ως τομέας αρμοδιότητας της ΕΕ. Η Συνθήκη προβλέπει ότι «η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ κρατών μελών και, αν αυτό απαιτείται, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους, σεβόμενη ταυτόχρονα πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών μελών για το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και την πολιτιστική και γλωσσική τους πολυμορφία».

Το 1995, η Διακήρυξη και το Ολοκληρωμένο Πλαίσιο Δράσης για την Παιδεία για την Ειρήνη τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την Δημοκρατία, αποτέλεσε τη βάση των δραστηριοτήτων της UNESCO. Το γενικό πλαίσιο αναφέρεται σε τυπικές και άτυπες μορφές παιδείας, για άτομα όλων των ηλικιακών ομάδων, από νηπιακής μέχρι προχωρημένης ηλικίας, σχετικά με την μετάδοση πληροφοριών.

Το 1999 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας έκρινε σκόπιμο να συγκεντρώσει τα θεμελιώδη δικαιώματα, (δηλαδή τις γενικές αρχές που περιέχονται στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 1950, και εκείνες που προκύπτουν από την κοινή συνταγματική παράδοση των χωρών της ΕΕ), σε έναν χάρτη ώστε να τα καταστήσει περισσότερο γνωστά στους πολίτες. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων αναγνωρίζει μία σειρά προσωπικών, αστικών, πολιτικών, οικονομικών

και κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών και μονίμων κατοίκων της ΕΕ, τα οποία καθιερώνει στη νομοθεσία της ΕΕ. Η υιοθέτηση του Χάρτη, ο οποίος έχει ίδιο νομικό κύρος με τις Συνθήκες, ανακηρύχθηκε επίσημα στη Νίκαια τον Δεκέμβριο του 2000 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και την Επιτροπή. Στο Άρθρο 14 του Χάρτη αναφέρεται ότι: «κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση».

Στην Παγκόσμια Διάσκεψη του 2000, που πραγματοποιήθηκε στο Ντακάρ, με θέμα 'Παιδεία για Όλους', τα κράτη υπογράμμισαν την ανάγκη για ενίσχυση, κυρίως οικονομική, της Α' βάρθμιας εκπαίδευσης. Σημαντική, επίσης, ήταν η έμφαση που δόθηκε σε ζητήματα που αφορούν τα ΑμεΑ.

Το 2001 οι χώρες-μέλη του ΟΗΕ, κατανοώντας την ανάγκη για μία περισσότερο ενεργητική βοήθεια προς τα φτωχότερα έθνη, υιοθέτησαν τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας, σε συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς. Οι στόχοι αποσκοπούσαν στην επιτάχυνση της ανάπτυξης μέσω της βελτίωσης των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών στις φτωχότερες χώρες. Μεταξύ άλλων ορίστηκε η 'Επίτευξη παγκόσμιας πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης' υπογραμμίζοντας, για όλα τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, 'έως το 2015, να μπορούν να ολοκληρώσουν ένα πλήρες πρωτοβάθμιο σχολικό πρόγραμμα.

Η Συνθήκη της Λισσαβόνας που υπογράφηκε το Δεκέμβριο 2007 στην σύνοδο κορυφής επέφερε πολλές σημαντικές αλλαγές για την ΕΕ. Μεταξύ άλλων, αναγνώρισε και υπογράμμισε ρητά την συμπληρωματική αρμοδιότητα της ΕΕ στον τομέα της εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης. Πιο συγκεκριμένα, στις πολιτικές εκπαίδευσης και επαγγελματικής, η λήψη αποφάσεων εκτελείται με την συνήθη νομοθετική διαδικασία. Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας, η λήψη αποφάσεων για τις πολιτικές εκπαίδευσης και κατάρτισης εναπόκειται σε κάθε κράτος μέλος της ΕΕ. Συνεπώς, η ΕΕ διαδραματίζει υποστηρικτικό ρόλο. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένες κοινές προκλήσεις για όλα τα κράτη μέλη οι οποίες απαιτούν κοινή αντιμετώπιση, με τα κράτη να συνεργάζονται και να αλληλοδιδάσκονται το ένα από το άλλο.

Δεκαετία του ΟΗΕ για την Εκπαίδευση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Το 1993 στην Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα επιβεβαιώθηκε η σπουδαιότητα της εκπαίδευσης, της επιμόρφωσης και της δημόσιας πληροφόρησης. Σε απάντηση του αιτήματος της Παγκόσμιας Συνδιάσκεψης, η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, το 1994, ανακήρυξε την περίοδο 1995-2004 ως Δεκαετία του ΟΗΕ για την Εκπαίδευση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η Συνέλευση αποδέχθηκε την πρόταση πως «η εκπαίδευση των ΑΔ πρέπει να περιλαμβάνει κάτι περισσότερο από παροχή πληροφοριών και ότι πρέπει να υποστηρίξει μια διεξοδική και διαρκή διαδικασία με την οποία οι άνθρωποι σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξης και όλα τα κοινωνικά στρώματα θα μαθαίνουν πως να σέβονται την αξιοπρέπεια των άλλων, καθώς και τα μέσα και τις μεθόδους διασφάλισης αυτού του σεβασμού σε όλες τις κοινωνίες».

Διεθνές Σχέδιο Δράσης για τη Δεκαετία των Ηνωμένων Εθνών με θέμα την Παιδεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα - 1995-2004

Έχει βάση σε μια ευρεία θεώρηση της παιδείας για τα ΑΔ. Όλα τα ΑΔ αποτελούν πεδίο μάθησης. Οι κύκλοι μάθησης- διδασκαλίας στοχεύουν στην:

- α) ισχυροποίηση του σεβασμού προς τα ΑΔ και τις θεμελιώδεις ελευθερίες,
- β) πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και την καλλιέργεια του σεβασμού για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια,
- γ) προώθηση της κατανόησης της ανεκτικότητας της ισότητας των φύλων και της φιλίας μεταξύ των εθνών, των ιθαγενών πληθυσμών και των φυλετικών, εθνικών, εθνοτικών, θρησκευτικών και γλωσσικών ομάδων,
- δ) εξασφάλιση της δυνατότητας αποτελεσματικής συμμετοχής σε μια κοινωνία ελεύθερη για όλους τους ανθρώπους,
- ε) επέκταση των δραστηριοτήτων των Ηνωμένων Εθνών για τη διατήρηση της ειρήνης.

Παγκόσμιο Πρόγραμμα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

Η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, αξιοποιώντας τα επιτεύγματα της Δεκαετίας για την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα (1995-2004), προκήρυξε τον Δεκέμβριο του 2004 το Παγκόσμιο Πρόγραμμα για την προώθηση της εφαρμογής των ΑΔ, δηλαδή προγράμματα εκπαίδευσης σε όλους τους τομείς (ψήφισμα 59/113Α). Στόχος του Προγράμματος ήταν η υποστήριξη πρωτοβουλιών στον τομέα της ΕΑΔ. Συγκεκριμένα, η παροχή πλαισίου ανάπτυξης και η εδραίωση του προγραμματισμού της ΕΑΔ με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, -κυρίως σε εθνικό επίπεδο. Συμβάλλοντας με πρωτοβουλία τους στην εφαρμογή του προγράμματος, το Γραφείο Δημοκρατικών Θεσμών και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ / ODIHR), οι τέσσερις οργανώσεις εταίροι [το Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ), το Γραφείο του Υπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΥΑ), ο Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών (UNESCO) και ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ODIHR)] αποφάσισαν να αναπτύξουν ένα πρακτικό κι ευέλικτο εργαλείο που θα παρέχει καθοδήγηση σε όσους ασχολούνται με την ΕΑΔ στο σχολικό σύστημα. Το αποτέλεσμα ήταν η συλλογή 101 καλών πρακτικών από την Ευρώπη, Βόρεια Αμερική και Κεντρική Ασία – μια πηγή για τους επαγγελματίες και τους φορείς χάραξης πολιτικής, καθώς και μια πλατφόρμα για την ανταλλαγή πρακτικών μεταξύ των θεσμικών οργάνων και των ατόμων. Φιλοδοξία και ελπίδα της δράσης αυτής ήταν να εμπνεύσει νέες πρωτοβουλίες στον τομέα της ΕΑΔ, να ενθαρρύνει την περαιτέρω υλοποίηση αντίστοιχων δράσεων, και να ενισχύσει την συνεργασία και την εταιρική σχέση σε όλα τα επίπεδα.

Φάσεις διαρθρώσεως του Προγράμματος

Πρώτη Φάση: 2005-2009

Ο βασικός άξονας δράσεων αφορούσε στην ενσωμάτωση της ΕΑΔ σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια σχολικά συστήματα.

Δεύτερη Φάση: 2010-2015

Επικεντρώθηκε στην ΕΑΔ για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, και σε προγράμματα ΕΑΔ για εκπαιδευτικούς, δημοσίους υπαλλήλους, στρατιωτικό προσωπικό και εμπλεκόμενους με την εφαρμογή νόμων.

Τρίτη Φάση: 2015-2019

Έχει στόχο την ενίσχυση της εφαρμογής των δύο πρώτων φάσεων και προώθηση κατάρτισης στα ΑΔ των δημοσιογράφων και επαγγελματιών των μέσων ενημέρωσης.

Περιφερειακά σχέδια δράσης

Τα Περιφερειακά Σχέδια Δράσης αφορούν τις εξαγγελίες της Υπηρεσίας της Ύπατης Αρμοστείας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και της UNESCO σε εξειδικευμένα, κατά περιφέρειες, προγράμματα, με στόχο την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας μέσα από την παιδεία. Αναλόγως δηλαδή των αναγκών, συνθηκών και δεδομένων η προσέγγιση αλλάζει, προσαρμόζεται, και αποκτά εξειδικευμένο χαρακτήρα, κατά περιφέρεια, διατηρώντας όμως ως στόχο την ΕΑΔ. Χώρες που ανήκουν στην ίδια γεωγραφική περιφέρεια συχνά μοιράζονται κοινούς παρονομαστές, όπως γλώσσα, θρησκεία και κουλτούρα. Για να ενισχυθούν αυτοί οι δεσμοί κάθε γεωγραφική περιφέρεια ενθαρρύνεται να αναπτύξει ένα εκπαιδευτικό Πλάνο Δράσης, το οποίο περιλαμβάνει περιφερειακά σεμινάρια και εργαστήρια για του Εθνικούς Συντονιστές και εκπαιδευτικούς, προγράμματα ανταλλαγών μαθητών και καθηγητών καθώς και άλλες πρωτοβουλίες και ειδικές εκδηλώσεις.

- Περιφερειακή Διάσκεψη για την Παιδεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Ευρώπη της UNESCO (1997)
- Στρατηγικές για την Προώθηση της Παιδείας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Αφρική (1998)
- Η διακήρυξη Rabat ‘Σχετικά με μια Αραβική Στρατηγική για την Παιδεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (1999)

- Ανωτάτη Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών, Συνεδριακό Εργαστήριο σχετικά με τα Εθνικά Σχέδια Δράσης για τη Παιδεία για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στην Περιφέρεια Ασίας – Ειρηνικού (2000)

Σχέση Παιδαγωγικής και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Η παιδαγωγική και η μεθοδολογία της εκπαίδευσης, όχι μόνον δεν είναι ουδέτερες στην ενίσχυση και διατήρηση της δημοκρατικής κουλτούρας, αλλά παίζουν βασικό και καθοριστικό ρόλο. Αντανακλούν ήθος και ηθική, αξίες, αρχές, κι ιδιαίτερα τους προσανατολισμούς που επιδιώκουμε να αναπτύξουν οι μαθητές. Κάθε σχολείο, που διέπεται βασικά από δημοκρατικές αρχές, που εντάσσει και ενσωματώνει την μάθηση στην διδασκαλία, υποστηρίζει αποτελεσματικά την εκπαίδευση για μια δημοκρατική και δίκαιη κοινωνία. Τα σχολεία οφείλουν να εστιάσουν στην προσωπική ανάπτυξη και προετοιμασία του παιδιού μέσα σε μία δημοκρατική κοινωνία, και να χρησιμοποιούν τέτοια παιδαγωγική και μεθόδους που θα ευνοούν αποτελεσματικά την μάθηση, προάγοντας τον μαθητή στο επίκεντρο των δραστηριοτήτων, εξατομικεύοντας την γνώση στις ανάγκες του, μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες εμπειριών και βιωμάτων.

Η παιδεία είναι απαραίτητη για την εφαρμογή και ανέλιξη των ΑΔ, θεμελιώνοντας έναν πολιτισμό, στο πλαίσιο του οποίου κατανοούνται και γίνονται αντικείμενο υπεράσπισης και σεβασμού. Στόχος των προγραμμάτων της ΕΑΔ είναι η θεμελίωση μιας συνείδησης με σεβασμό στα δικαιώματα. Η διαδικασία αυτή, της μετάδοσης της γνώσης και ανάπτυξης της συνείδησης, χαρακτηρίζεται ως παιδεία για τα ΑΔ, που, όπως εδραιώθηκαν ιστορικά στην συνείδηση όλων, έτσι θα αποκτήσουν ερείσματα και στους αυριανούς πολίτες μέσω της εκπαίδευσης.

Η εκπαίδευση καθιστά αναγνωρίσιμα τα δικαιώματα, διαφορετικά δεν θα υπήρχε νόημα θεσμοθέτησης χωρίς δυνατότητα εφαρμογής –δικαιώματα που δεν είναι γνωστά, δεν έχουν καμία δυναμική. Ιδιαίτερα οι μαθητές πρέπει να γνωρίζουν τα δικαιώματα τους και περισσότερο να κατανοούν τους μηχανισμούς αξιοποίησης και πρακτικής εφαρμογής τους. Η σχολική κοινότητα, όπως πολλάκις έχει επισημανθεί,

αποτελεί μικρογραφία της κοινωνίας. Άρα το σχολικό περιβάλλον πρέπει να παρέχει στους μαθητές όλα τα ερεθίσματα που ενισχύουν την ανάπτυξη του παιδιού σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές επιταγές με τις οποίες θα πρέπει να εναρμονίζεται και να προσαρμόζεται το εκπαιδευτικό μοντέλο. Η διδασκαλία των παιδιών σχετικά με τα δικαιώματά τους αυξάνει τον σεβασμό τους για τα δικαιώματα των άλλων.

Ο καλύτερος και πλέον κατάλληλος τρόπος για την ΕΑΔ δεν επιδέχεται πολλές και διάφορες προσεγγίσεις πέραν από μια ορθολογιστική, που επιβάλλεται να εναρμονίζεται με τις διάφορες ομάδες, κοινωνίες, πολιτισμούς. Σε κάθε περίπτωση όμως η διαδικασία τήρησης των δικαιωμάτων, δεν είναι επιθυμητή ούτε τελεσφορεί εκπαιδευτικά μέσω απειλών, ποινών και κυρώσεων, παρά μόνο με την ελεύθερη συγκατάθεση και σύμφωνη γνώμη του εκπαιδευόμενου για τις αξιώσεις περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου· ο σεβασμός απορρέει ως καθήκον και όχι ως υποχρέωση. Εκπαιδευτήρια που αποδέχονται τα δικαιώματα των παιδιών στο παιδαγωγικό τους πλαίσιο και στην γενική διαχείριση λειτουργίας τους, έχουν να καταθέσουν καταφανώς ανάλογες βελτιώσεις στην συμπεριφορά των μαθητών.

Στα νεωτερικά εκπαιδευτικά συστήματα, τα οποία λαμβάνουν υπόψη τις σχετικές διεθνείς συμβάσεις (π.χ. Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού), η εκπαίδευση δεν είναι απλά και μόνο ένας θεσμός, που διαχειρίζεται γενική, αντικειμενική και πολύτιμη γνώση, και τάσσεται με την προώθηση του ιδεώδους (ή του μύθου) των ίσων ευκαιριών, αλλά υπολογίζεται ως μέσον ικανό να συμβάλλει στην εξάλειψη κάθε μορφής φυλετικής διάκρισης, προκατάληψης και μη ανοχής (Makrinioti-Solomon, 1999). Υπό το πρίσμα αυτό, πραγματικός στόχος της εκπαίδευσης είναι, μεταξύ άλλων, η πρόληψη και εξάλειψη κάθε ρατσιστικής προπαγάνδας και η πρόληψη και καταπολέμηση αυτού καθαυτού του ρατσισμού.

Σύμφωνα με τον P. Weinbrenner η εκπαίδευση περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου οφείλει να είναι:

Διδασκαλία περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου· να μάθουν οι μαθητές τι είναι τα δικαιώματα, ποια είναι τα δικαιώματά τους και ποια είναι τα δικαιώματα των άλλων.

Διδασκαλία για τα δικαιώματα του ανθρώπου· να αποκτήσουν οι μαθητές την ικανότητα να εφαρμόζουν και να προασπίζονται τα ΑΔ.

Διδασκαλία μέσα στα δικαιώματα του ανθρώπου· ο χώρος της εκπαίδευσης να περικλείει έμπρακτα το σεβασμό στα ΑΔ και τα ανθρώπινα ιδεώδη.

Εκπαίδευση Επαγγελματικών Ομάδων

Οι εκπαιδευτικοί και επαγγελματίες της εκπαίδευσης γενικότερα, ως έχει ευρέως καταστεί αποδεκτό, διαδραματίζουν βασικό και καθοριστικό ρόλο στην οικοδόμηση της δημοκρατικής κουλτούρας. Προς τούτο το 2000 η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, εξέδωσε το Εγχειρίδιο Μεθοδολογίας των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, μια σειρά εκπαιδευτικών εργαλείων για την ενάσκηση κι επιμόρφωση επαγγελματιών διαφόρων κατηγοριών πχ αστυνομικών, στρατιωτικών, δασκάλων κ.α.

Το Εγχειρίδιο περιλαμβάνει ανάλυση και υπαγωγή στην έννοια των ΑΔ και των προεκτάσεων τους, εστιάζοντας στο θεσμικό πλαίσιο και στις μεθόδους μετάδοσης και γνώσης. Προτείνει συνεργασία εργαζομένων της επαγγελματικής ομάδας με εξειδικευμένους των ΑΔ, ώστε να προσανατολιστούν με σαφήνεια στα εν λόγω ζητήματα. Η συνεργασία στοχεύει στην απόκτηση σχετικών γνώσεων και έμπρακτη εφαρμογή τους. Επιδιώκει την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευομένων σε θέματα των ΑΔ και την κατανόηση της σημασίας εναρμόνισης των με τα ανθρωπιστικά πρότυπα, σε καθημερινή επαγγελματική πρακτική, δηλαδή, εξάσκηση επαγγέλματος και παράλληλα διαφύλαξη των ΑΔ. Η θεματολογία στον εκπαιδευτικό άξονα των εκπαιδευτών πρέπει να στοχεύει σε μετάδοση γνώσεων και αντιλήψεων:

- ✓ Ιστορική εξέλιξη των ΑΔ και σημασία θεμελιωδών δικαιωμάτων
- ✓ Διαφορετική αντίληψη για τα ΑΔ στα διάφορα πολιτικά συστήματα
- ✓ Ανάγκη προστασίας των ΑΔ από το διεθνές δίκαιο
- ✓ Σημασία της διεθνούς συνεργασίας για την εφαρμογή των ΑΔ και την εξασφάλιση ειρήνης
- ✓ Βαθμό και τρόπο παραβιάσεων των ΑΔ

- ✓ Μετάδοση αντιλήψεων στους μαθητές ότι είναι οι ίδιοι φορείς θεμελιωδών δικαιωμάτων

Εκπαίδευση των εκπαιδευτών

Οι εκπαιδευτικοί φορείς, -διδάσκαλοι, καθηγητές, επιμορφωτές...-, με κατάλληλη εκπαίδευση και επαγγελματική ανέλιξη καθίστανται ο κύριος μοχλός που θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση προκλήσεων. Το κλειδί για αυτή την προσπάθεια είναι η πρόσβαση σε μια ποιοτική «δια βίου μάθηση». Η συνεχής υποστήριξη και επιμόρφωση κρίνεται απαραίτητη στην διάρκεια της σταδιοδρομίας τους. Η εκπαιδευτική προσέγγιση με επίκεντρο την επιμόρφωση του δασκάλου και καθηγητή, πρέπει να συμπεριλαμβάνει το σύνολό τους, ανεξάρτητα από το κοινωνικό πλαίσιο που εντάσσονται. Εκπαιδευτικοί, εκπαιδευόμενοι εκπαιδευτικοί και επιμορφωτές των εκπαιδευτικών, διευθυντές σχολικών μονάδων και οι πρυτάνεις στην τυπική εκπαίδευση αφενός, και αφετέρου επιμορφωτές και εκπαιδευτές, γονείς και ηγεσίες της άτυπης εκπαίδευσης, προσέρχονται όλοι με πολύ διαφορετικές εμπειρίες εκπαίδευσης και απόψεις ως προς τα συστατικά κι εφαρμογές μιας αποτελεσματικής εκπαίδευσης. Ένα εγχείρημα με κοινούς στόχους, συνεργασία, ανταλλαγή πρακτικών και εμπειριών μπορεί να αποφέρει τα βέλτιστα αποτελέσματα.

Απαραίτητη προϋπόθεση είναι πως οι θέσεις, πεποιθήσεις και ενέργειες δεν θα αντικρούονται και αλληλοαναιρούνται· δηλαδή η αποδοχή της αξίας ισότητας, και η συμπεριφορά να μην ακολουθούν διακρίσεις, εξαιτίας των συμβατικών πεποιθήσεων. Οι εκπαιδευτικές προκαταλήψεις ασκούν δυναμική επιρροή, διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την διδασκαλία και επομένως, τον τρόπο μάθησης. Οι προκαταλήψεις συχνά ανθίστανται στις αλλαγές και οι εκπαιδευτικοί τις αποποιούνται, μόνο μετά από διαρκή αμφισβήτηση όταν αποδεικνύονται ακατάλληλες και ανεπαρκείς.

Διαδικασία Εκμάθησης

Η ΕΑΔ πρέπει να ακολουθεί τρεις βασικές κατευθύνσεις και να προάγει αντίστοιχους στόχους:

- συνειδητοποίηση και κατανόηση ζητημάτων που αφορούν τα ΑΔ προκειμένου τα άτομα να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τις παραβιάσεις τους
- ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων, απαραίτητων για την προάσπιση των ΑΔ
- δημιουργία σεβασμού προς τα ΑΔ, προκειμένου να μην γίνονται ηθελημένες παραβιάσεις τους

Σε βιώσιμες δημοκρατικές κοινωνίες, ουσιαστικής σημασίας για την εκπαίδευση, αποδεικνύεται η κατανόηση πως οι δημοκρατικές αξίες και η ικανότητα εφαρμογής τους, δεν μπορούν να αποκτηθούν μόνο μέσω μιας τυπικής διδασκαλίας, αλλά είναι απαραίτητο να ασκούνται στην πράξη και διαρκώς –να αποκτώνται δηλαδή μέσω της βιωματικής μάθησης (“learning by doing”), η οποία βασίζεται στην εμπειρία. Είναι σημαντικό οι μαθητές να διερευνούν, και να εφαρμόζουν τα δικαιώματά τους, ώστε η κατανόηση να μην περιορίζεται σε ανάγνωση σχετικών διακηρύξεων ή ρυθμιστικών διατάξεων, αλλά να προάγεται στον έμπρακτο σεβασμό για τα ΑΔ. Η εκπαίδευση δεν πρέπει να εγκλωβίζεται σε ένα συγκεκριμένο γνωσιακό τομέα, δηλαδή σε περιορισμένες διδακτικές ενότητες, αλλά να διεισδύει σε ολόκληρο το αναλυτικό πρόγραμμα.

Κατά την ιστορική εξέλιξη των ΑΔ, οι αιτίες και τα γεγονότα που συμπαρέσυραν το θεσμικό τους πλαίσιο και το διαμόρφωσαν στην σημερινή του δομή, θα πρέπει γνωστοποιούνται και να είναι προσβάσιμες από τις διαδικασίες της εκπαίδευσης, καθώς πλέον ή ποτέ είναι αναπόδραστη η αναγκαιότητα και σημαντικότητα της προστασίας των ΑΔ. Συνεπώς, η γνώση των Διεθνών Συμβάσεων και Διακηρύξεων, που αποτελούν εχέγγυο και πλαίσιο προστασίας των ΑΔ, πρέπει να μετέχουν κατά κύριο λόγο, στον κύριο άξονα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Γνώση και κατανόηση πρέπει να αφορούν σε θεμελιώδεις έννοιες των ΑΔ, όπως ελευθερία, δικαιοσύνη, ισότητα, δημοκρατία, ανθρώπινη αξιοπρέπεια, μη διάκριση,

αλληλεγγύη. Τα ΑΔ αποτελούν ένα πλαίσιο σύγκλισης «επιθυμητών στη ζωή» και αφορούν την προσωπική, οικογενειακή, κοινωνική, οικονομική ζωή – για το λόγο αυτό άλλωστε κατηγοριοποιούνται.

Στο πεδίο των δεξιοτήτων, μεταξύ εκπαιδευόμενων, ο εκπαιδευτικός πρέπει να καλλιεργήσει κλίμα επικοινωνίας με σεβασμό στον συνομιλητή, δυνατότητα συνεργασίας και διαχείρισης συγκρούσεων. Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν προς τους μαθητές τις κατάλληλες ευκαιρίες, η δε διαδικασία εκμάθησης πρέπει να είναι μελετημένη και σχεδιασμένη, έτσι ώστε να καλύπτει τις ανάγκες των μαθητών συνολικά. Ακόμη, πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν οι μαθησιακές δυσκολίες των παιδιών, η πληροφόρηση κι ενημέρωσή τους, καθώς και οι τυχόν προσλήψεις τους.

Ιδιαίτερα σημαντική, είναι η αλληλο-επικοινωνία, ιδίως σε πλουραλιστικές κοινωνίες, όπου πρέπει να απουσιάζουν ενδεχόμενες στερεοτυπικές προκαταλήψεις και να ενυπάρχει ανοχή στην διαφορετικότητα. Σε ένα περιβάλλον προσανατολισμένο προς τις αξίες των ΑΔ, της ισότητας, της δημοκρατίας, πρέπει να παρέχεται στους μαθητές η ευκαιρία να αναπτύσσουν διαρκώς και επί της ουσίας τα δικαιώματά τους

Ευρωπαϊκά και Διεθνή Επιμορφωτικά Προγράμματα Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

➤ «Θερινή Ακαδημία»

Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Wergeland είναι ο κοινός χώρος για τους επαγγελματίες της εκπαίδευσης, ερευνητές, φορείς χάραξης πολιτικής, γονείς και μαθητές, που ιδρύθηκε από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τη Νορβηγία, για στήριξη των κρατών μελών, με σκοπό την πρακτική εκπαίδευση ώστε να λειτουργήσει ως γέφυρα στην πολιτική για την δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη, και την διαπολιτισμική κατανόηση των ΑΔ. Στόχος είναι η συνεργασία συμμετεχόντων χωρών, με απώτερο σκοπό την ενίσχυση, προώθηση, υλοποίηση ανταλλαγής εμπειριών και ορθών πρακτικών, στα σχολεία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Θερινή Ακαδημία στην Ελλάδα «Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα στην πράξη, στην Ελλάδα»

Σκοπός της Ακαδημίας στον τομέα της ΕΑΔ είναι η επιμόρφωση σε Έλληνες εκπαιδευτικούς, ώστε οι μαθητές να εφοδιαστούν με γνώσεις και να αναπτύξουν δεξιότητες, για να κατανοήσουν και να προάγουν δικές τους στάσεις και συμπεριφορές, προκειμένου να προωθούν και να προασπίζονται τα ΑΔ και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Παράλληλα, μέσω της Ακαδημίας αποσκοπείται ένας μετασχηματισμός του σχολείου σε συμμετοχική δημοκρατική κοινότητα, χωρίς διακρίσεις και αποκλεισμούς, μέσω του διαλόγου, της ανταλλαγής απόψεων και εμπειριών, αλλά και της συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών σε σχολεία της Επικράτειας.

➤ Πρόγραμμα Pestalozzi

Το Πρόγραμμα Pestalozzi, του Συμβουλίου της Ευρώπης, αποτελεί εκπαιδευτική διαδικασία που αποσκοπεί στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και όσων μετέχουν στον χώρο της εκπαίδευσης. Το εν λόγω πρόγραμμα ξεκίνησε το 2010, και καλύπτει ποικίλους θεματικούς τομείς, με τους περισσότερους να εστιάζουν σε ζητήματα ΑΔ.

➤ Πιλοτικά Σχέδια Δράσης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, από κοινού με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τα τελευταία χρόνια, οργανώνει Πιλοτικά Σχέδια Δράσης, των ευρωπαϊκών χωρών, (Pilot Projects Scheme “Human Rights and Democracy in Action”/ Pilot Programme 2013-2015 “Democratic citizenship and human rights in basic education”) με στόχο την προώθηση αποτελεσματικών πολιτικών και την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών στον τομέα της εκπαίδευσης για την δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και την ΕΑΔ, όπως αποτυπώνεται και στον Καταστατικό Χάρτη για την Εκπαίδευση για την Δημοκρατική Πολιτότητα και την Εκπαίδευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Τα πιλοτικά σχέδια έχουν ως σκοπό την ενθάρρυνση της συζήτησης για την αντιμετώπιση θεμάτων της ΕΑΔ, την ευαισθητοποίηση και ενίσχυση της προβολής του ρόλου της ΕΑΔ σε όλα τα επίπεδα της κοινωνίας, καθώς, και την προώθηση της

συνεργασίας μεταξύ εθνικών, περιφερειακών και τοπικών αρχών και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών.

➤ Παρατηρητήριο για την Πρόληψη της Σχολικής βίας και τον Εκφοβισμό

Το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων ανέλαβε, με την υπ' αρ. 159704/Γ7/17-12-2012 Υπουργική Απόφαση, την δημιουργία Παρατηρητηρίου για την Πρόληψη της Σχολικής βίας και του Εκφοβισμού. Αποστολή του είναι ο σχεδιασμός και η υλοποίηση δράσεων και παράλληλα η καταγραφή και μελέτη περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού. Το Δίκτυο επιδιώκει την ανάπτυξη και συμμετοχή θεσμικών, κοινωνικών και τοπικών φορέων και οργανισμών, που ειδικεύονται σε θέματα πρόληψης της βίας, ψυχοκοινωνικής υποστήριξης νέων, δικαιωμάτων του παιδιού, κοινοτικής διαμεσολάβησης και κοινωνικής ένταξης. Ακόμη ασχολείται με την έρευνα, ανίχνευση και παρακολούθηση αντικοινωνικών συμπεριφορών στο σχολείο και την συλλογή στατιστικών στοιχείων. Σε συνεργασία με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, πραγματοποιεί ενημέρωση κατά της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.

Επιπλέον, συνδράμει στην εκπαίδευση διευθυντών σχολικών μονάδων, προβαίνει σε δραστηριότητες αγωγής υγείας και δράσεις ευαισθητοποίησης μαθητών, ενώ μέσω διαδικτυακής πλατφόρμας παρέχει συμβουλευτική για εκπαιδευτικούς και εφήβους. Επίσης, έχει τη δυνατότητα τηλεφωνικής υποστήριξης για εκπαιδευτικούς σε συνεργασία με την Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας Παιδιού και Εφήβου. Τέλος παρέχει Πρόγραμμα ευαισθητοποίησης και κατάρτισης γονέων, μέσω της διά βίου μάθησης και της λειτουργίας Σχολών Γονέων.

➤ #Teachers4Europe

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην Ελλάδα ξεκίνησε 2011 την προσπάθεια ενημέρωσης και επιμόρφωσης των Ελλήνων εκπαιδευτικών της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης σε θέματα σχετικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ πλέον έχει επεκταθεί και στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Σκοπός της εκπαιδευτικής δράσης είναι να συνεισφέρει στη διαμόρφωση των ενεργών Ευρωπαίων πολιτών του αύριο.

Δράσεις Φορέων για την Εκπαίδευση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Ο όρος Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) αναφέρεται για πρώτη φορά στο άρθρο 71 του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, χωρίς όμως να του αποδίδεται σαφής ορισμός. Κατά προσέγγιση, η χρήση του όρου αφορά γενικά ένα νομικά συγκροτημένο, εθνικό ή διεθνές, οργανισμό που δημιουργήθηκε από φυσικά ή νομικά πρόσωπα και λειτουργεί ανεξάρτητα από κάθε κυβέρνηση, και χωρίς κερδοσκοπικό σκοπό. Οι Μ.Κ.Ο. δραστηριοποιούνται σε πολλούς τομείς: ανθρώπινα δικαιώματα, εργασιακές σχέσεις, κατάργηση διακρίσεων, μειονότητες, μετανάστες, κατάσταση της γυναίκας και του παιδιού, περιβάλλον, δικαιώματα των καταναλωτών, αφοπλισμός, ειρήνη, υγεία κ.λπ.

Πολλές φορές η δραστηριότητα και ο κυρίαρχος ρόλος τους σε θέματα των ΑΔ, επιτρέπει την άσκηση πιέσεων ακόμη και σε κυβερνητικούς φορείς, ώστε να ενεργούν σύμφωνα με τις αρχές των ΑΔ. Έχουν έναν αναντικατάστατο ρόλο στην ανάπτυξη μιας παγκόσμιας κουλτούρας ΑΔ, αφού πολλές φορές οι κυβερνήσεις δεν ανταποκρίνονται στον ρόλο τους και ιδίως στο ζήτημα της ΕΑΔ. Ως φύλακες των δικαιωμάτων εργάζονται για να συνεισφέρουν στην ανάπτυξη των ΑΔ μέσω μιας ενισχυμένης νομοθεσίας. Ορισμένοι τέτοιοι παγκόσμιοι οργανισμοί επικεντρώνονται με τις ειδικές τους γνώσεις αμιγώς στον τομέα της ΕΑΔ.

Οι Ανεξάρτητες Αρχές αποτελούν κρατικά όργανα, που εκφεύγουν όμως του ιεραρχικού ελέγχου ή της εποπτείας της κεντρικής διοίκησης και υπόκεινται μόνο σε δικαστικό έλεγχο νομιμότητας. Έτσι, δεν υπέχουν υποχρέωση υπακοής έναντι των οργάνων της εκτελεστικής λειτουργίας. Τα μέλη τους διαθέτουν προσωπική, - και λειτουργική ανεξαρτησία, δηλαδή δεν λαμβάνουν εντολές ούτε δεσμεύονται από το *status yure*, ενώ τα λοιπά κρατικά όργανα, ιδίως η εκτελεστική λειτουργία δεν μπορούν να παρέμβουν στον τρόπο δράσης και άσκησης των καθηκόντων τους.

Στον ελλαδικό χώρο εκδηλώνεται μια πληθώρα δραστηριοτήτων σχετικά με το ζήτημα της ΕΑΔ, οι οποίες επικεντρώνονται στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών και μαθητών, ενώ άλλες αναλώνονται στην έκδοση βιβλίων ή στην διεξαγωγή σεμιναρίων. Ωστόσο οι δράσεις αυτές δεν είναι αποτέλεσμα αμιγώς ελληνικών φορέων. Η παγκοσμιοποίηση επιβάλλει συνθήκες που υπερβαίνουν τις επιλογές των

εθνικών κρατών και απαιτείται αντιμετώπιση σε διεθνές επίπεδο. Οι σύγχρονες συνθήκες διαμορφώνουν ιδιαίτερα προβληματικές καταστάσεις για μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες και αυτές δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν μόνο στο πλαίσιο εθνικών συνόρων. Επιπλέον, ο σχηματισμός ενώσεων κρατών, όπως εν προκειμένω της ΕΕ, εκτός της συνεργασίας σε πολλούς τομείς, έπρεπε να συμπεριλάβει και την αντιμετώπιση προβλημάτων κοινού ενδιαφέροντος, όπως είναι και η εκπαίδευση. Η λειτουργία διεθνών οργανώσεων σε συνεργασία με εθνικούς φορείς, με διακριτά όρια δικαιοδοσίας του καθενός, είναι επιτακτική.

Εν συνεχεία παρατίθενται Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Ανεξάρτητες Αρχές, και άλλοι φορείς με εξειδικευμένη δράση στην ΕΑΔ.

Διεθνείς Οργανισμοί

Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες

Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, προέκυψε και ιδρύθηκε από την Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, παρέχει προστασία και βοήθεια σε πρόσφυγες και ομάδες υπό ειδικές συνθήκες και καθεστώ, όπως π.χ. αιτούντες άσυλο, επαναπατριζόμενοι πρόσφυγες, ανιθαγενείς και άτομα εκτοπισμένα μέσα στις χώρες, κι έχουν επίσημα αναγνωριστεί ως εσωτερικά εκτοπισμένοι πληθυσμοί. Σημαντική προσφορά της Ύπατης Αρμοστείας είναι η δράση της στον τομέα της εκπαίδευσης για ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των νέων γύρω από το προσφυγικό ζήτημα. Το Ελληνικό Τμήμα ετησίως διοργανώνει Πανελλήνιο Μαθητικό Διαγωνισμό με θέμα τους Πρόσφυγες, και επίσης διαθέτει ενημερωτικά φυλλάδια, εγχειρίδια, video, αφίσες, περιοδικά κ.α., εκπαιδευτικό υλικό, κατάλληλο υπόστρωμα στους εκπαιδευτικούς για να εισάγουν τα ζητήματα των προσφύγων στις σχολικές αίθουσες, εξοικειώνοντας τους μαθητές με τα ΑΔ, την διαφορετικότητα και την σημασία της κοινωνικής ένταξης των ξεριζωμένων συνανθρώπων μας.

Εκ παραλλήλου, πραγματοποιεί παρουσιάσεις και υλοποιεί προγράμματα σε σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με στόχο οι μαθητές να κατανοήσουν τις αιτίες και τις συνέπειες του ξεριζωμού, τις ανάγκες και τις

δυσκολίες που αντιμετωπίζουν όσοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, καταρρίπτοντας στερεότυπα και συμβάλλοντας στην καλλιέργεια κλίματος ανοχής και αλληλεγγύης.

UNESCO - Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών

Ο Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών ιδρύθηκε στις 16 Νοεμβρίου 1945. Επιδίωξη αυτού του εξειδικευμένου Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών ήταν η εγκαθίδρυση της ειρήνης μεταξύ των ανθρώπων, μέσω της Εκπαίδευσης, των Κοινωνικών και Φυσικών Επιστημών, και, του Πολιτισμού.

Η UNESCO αγωνίζεται να δημιουργήσει συνθήκες για έναν ειλικρινή διάλογο που θα βασίζεται στον σεβασμό κοινών αξιών και ιδεωδών όλων των πολιτισμών. Η ανθρωπότητα βρίσκεται αντιμέτωπη με την αναγκαιότητα, ένα παγκόσμιο οραματισμό για μια βιώσιμη ανάπτυξη που θα βασίζεται στην προστασία των ΑΔ, τον αμοιβαίο σεβασμό και την εξάλειψη της φτώχειας. Οι στόχοι αυτοί αποτελούν τον πυρήνα της αποστολής και των δραστηριοτήτων της UNESCO. Η Οδηγία της UNESCO του 1974, για την Εκπαίδευση με στόχο τη διεθνή Αμοιβαία Κατανόηση, τη Συνεργασία και την Ειρήνη που σχετίζεται με τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Βασικές Ελευθερίες, τονίζει τον καθοριστικό ρόλο της εκπαίδευσης στην καλλιέργεια μιας κουλτούρας της ειρήνης και των ΑΔ.

UNICEF

Η Ελληνική Εθνική Επιτροπή της UNICEF εργάζεται για να ενημερώσει και να ευαισθητοποιήσει την ελληνική κοινωνία για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Η ΕΑΔ αποτελεί ένα από τους βασικούς τομείς δράσεων και έχει στόχο της τόσο την ενδυνάμωση παιδιών όσο και των ενηλίκων ώστε να αναλάβουν δράση και να θέσουν τα δικαιώματα των παιδιών σε εφαρμογή στην καθημερινή τους ζωή σε όλα τα επίπεδα.

Η UNICEF σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων υλοποιεί Εκπαιδευτικά Προγράμματα. Με κεντρικό σύνθημα «Για κάθε παιδί, ίσες ευκαιρίες για ζωή. Όχι στη βία και το ρατσισμό. Ναι στη φιλία και το σεβασμό», που περιλαμβάνεται στο Πανελλήνιο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Σχολεία Υπερασπιστές των Παιδιών 2015-2016» η UNICEF απηύθυνε πρόσκληση στα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας, σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης με στόχο την ευαισθητοποίηση των μαθητών στα προβλήματα των συνομήλικών τους ανά τον κόσμο, την προώθηση της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού και την ενίσχυση του έργου της UNICEF.

Διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

ActionAid

Η ActionAid δραστηριοποιείται διεθνώς σε ποικίλους τομείς, με ειδικό βάρος στον τομέα της εκπαίδευσης. Αντίστοιχα και στην Ελλάδα, αποτελεί σημαντική πηγή πληροφόρησης και εκπαίδευσης στα ΑΔ. Οι δραστηριότητές της περιλαμβάνουν:

α) Το εκπαιδευτικό κέντρο “Ένας Κόσμος Άνω Κάτω”, που δημιουργήθηκε με στόχο την ευαισθητοποίηση των παιδιών, σε ζητήματα σχετικά με τα ΑΔ και την καλλιέργεια της πεποίθησης, ότι ο κόσμος αλλάζει μέσα από τις δράσεις

β) Χρήσιμο εκπαιδευτικό υλικό, εύκολο σε επεξεργασία και χρήση από διδάσκοντες και μαθητές στο πλαίσιο κάποιου προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας ή κάποιο άλλο ανεξάρτητο Project. Το θεματικό υλικό πραγματεύεται ζητήματα όπως: ακραία φτώχεια και πείνα, κλιματικές αλλαγές, πρόσβαση στην εκπαίδευση, ανισότητα, ενεργός πολίτης

γ) Ετήσιες διοργανώσεις μαθητικών εκστρατειών με σκοπό να κινητοποιηθεί η εκπαιδευτική κοινότητα, για τον τρόπο ανάληψης δράσης ενεργών πολιτών, που παρέχουν την δυνατότητα στα παιδιά να ανακαλύψουν την δύναμη που έχει η δραστηριοποίησή τους και η έκφραση της αλληλεγγύης προς τα παιδιά του κόσμου

δ) Σεμινάρια και βιωματικά εργαστήρια είναι οι πιο σημαντικοί τρόποι συνεργασίας με τους εκπαιδευτικούς. Οι συναντήσεις παρέχουν την ευκαιρία καλύτερης γνωριμίας με τις εκπαιδευτικές ανάγκες των σχολείων, τον σχεδιασμό και την εξέλιξη των εκπαιδευτικών εργαλείων και προγραμμάτων. Οι θεματικοί άξονες αφορούν τα ΑΔ, τις παγκόσμιες προκλήσεις, την έννοια του Ενεργού Πολίτη και το περιεχόμενο των εργαστηρίων που σχεδιάζεται σε συνεργασία με τους εκάστοτε Υπευθύνους, Διευθυντές ή εκπαιδευτικούς.

Διεθνής Αμνηστία

Η Διεθνής Αμνηστία με πολυετή δραστηριοποίηση και στην Ελλάδα, προωθεί το σεβασμό των ΑΔ με τρεις βασικούς τρόπους:

- Ενισχύει την ευαισθητοποίηση και κατανόηση του κοινού σχετικά με τα ΑΔ
- Εκπαιδεύει τα άτομα στην καλύτερη διεκδίκηση των ΑΔ
- Παρέχει τρόπους ώστε οι πολίτες να αναλάβουν αποτελεσματική δράση

Ελληνικές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Το Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αξιοποιώντας γνώσεις και εμπειρία στον τομέα των ΑΔ, δραστηριοποιείται για την προαγωγή και προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ελλάδα και στην ευρύτερη περιοχή.

Συγκεκριμένα, στα πλαίσια του προγράμματος «Ιρις - Καταπολεμώντας τα στερεότυπα και τις διακρίσεις: Δράσεις για τη συμμετοχή, την ένταξη και την εκπαίδευση», ενταγμένο στο κοινοτικό πρόγραμμα PROGRESS (2007-2013), συγκέντρωσε εκπαιδευτικό υλικό και πηγές πληροφόρησης για την προώθηση της ΕΑΔ σε παιδιά και νέους και την καταπολέμηση των διακρίσεων. Το υλικό έχει συλλεγεί από διεθνείς οργανισμούς, φορείς και οργανώσεις με εμπειρία στη χρήση

καινοτόμων εκπαιδευτικών εργαλείων σε θέματα προστασίας δικαιωμάτων και προώθησης της ισότητας και του διαπολιτισμικού διαλόγου.

Ανεξάρτητα Όργανα & Αρχές

Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, αποτελεί ανεξάρτητο συμβουλευτικό όργανο της πολιτείας σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, και συμβάλλει στην εκπαίδευση με την έκδοση Εκθέσεων και Οδηγιών, όπως για παράδειγμα η «Οδηγία προς εκπαιδευτικούς για την καταπολέμηση της μισαλλοδοξίας και των διακρίσεων εναντίον των Μουσουλμάνων: Η αντιμετώπιση της ισλαμοφοβίας μέσα από την εκπαίδευση», του 2014.

Συνήγορος του Παιδιού

Ο Συνήγορος του Παιδιού αποτελεί ανεξάρτητη αρχή που ασχολείται αμιγώς την προάσπιση και προαγωγή των δικαιωμάτων του. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει αποστολή την διαμεσολάβηση μεταξύ της δημόσιας διοίκησης και πολιτών, την προστασία των δικαιωμάτων τους, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την τήρηση της νομιμότητας. Συγκεκριμένα στην ΕΑΔ συνδράμει είτε εκδίδοντας εγχειρίδια, είτε πραγματοποιώντας ενημερωτικές επισκέψεις σε σχολεία.

Επίσης, ύστερα από αναφορές πολιτών διαμεσολαβεί σε συγκεκριμένες περιπτώσεις παραβίασης δικαιωμάτων του παιδιού, επιδιώκοντας την προστασία και την αποκατάστασή τους. Σε περιπτώσεις σοβαρών παραβιάσεων, εάν το κρίνει αναγκαίο, ενεργεί αυτεπάγγελτα.

Τέλος, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής των διεθνών συμβάσεων και της εθνικής νομοθεσίας για τα δικαιώματα του παιδιού, την ενημέρωση του κοινού, την ανταλλαγή απόψεων με εκπροσώπους φορέων και την εκπόνηση προτάσεων προς την πολιτεία.

Άλλοι Φορείς

Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Το Κέντρο Ανάπτυξης Εκπαιδευτικής Πολιτικής, της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδος, στοχεύει στην ανάπτυξη συγκεκριμένων δομών και στρατηγικών για τη μετάβαση όλων στην «κοινωνία της γνώσης», εφαρμόζοντας α) ανάπτυξη συστήματος αξιολόγησης και εφαρμογής εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης, β) παροχή ευκαιριών πρόσβασης των πολιτών σε όλο το σύστημα εκπαίδευσης, γ) βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης σε όλες τις μορφές της, δ) σύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση, ε) μελέτη καταγραφή και αξιολόγηση της ελληνικής εκπαιδευτικής πραγματικότητας και στ) διερεύνηση προτύπων καλής πρακτικής στην εφαρμογή των εκπαιδευτικών πολιτικών και στη συνεργασία με διεθνή ερευνητικά κέντρα φιλικά διακείμενα στις δυνάμεις εργασίας για κοινή δράση σε θέματα της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Για την πραγματοποίηση του σκοπού, το ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ, οργανώνει, σχεδιάζει και συμμετέχει σε επιστημονικά προγράμματα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης - προσχολική αγωγή, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, μετα-δευτεροβάθμια εκπαίδευση, επαγγελματική κατάρτιση, διασύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση και την κοινωνία, ίδρυση και λειτουργία Ακαδημίας της Εργασίας και της Δια βίου Εκπαίδευσης, κ.λ.π.

Παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα

Η πλήρης αποδοχή και σεβασμός προς τα ΑΔ παρέχει στους πολίτες την δυνατότητα ελευθερίας, αξιοπρέπειας και να την ευκαιρία να αναπτύξουν απρόσκοπτα όλο το εύρος των δυνατοτήτων τους. Ωστόσο, αυτή η ιδεατή κατάσταση βρίσκεται συχνά στον αντίποδα της καθημερινότητας. Παρόλο που σήμερα ο πολιτισμός εξελίσσεται ραγδαία, με την αλματώδη τεχνολογική ανάπτυξη να προσφέρει μια ευήμερη και ίσως πλουσιοπάροχη ζωή, υπάρχουν αναρίθμητα θύματα διακρίσεων, εκτοπίσεων, διωγμών, βασανισμών... Μεγάλο μέρος των πολιτών αισθάνεται πως ο σεβασμός των ΑΔ, που άλλοτε θα καθιστούσε εφικτή μια εύρυθμη και ομαλή κοινωνική συνύπαρξη, δεν βρίσκει απόλυτη εφαρμογή στα πλαίσια της σημερινής κοινωνίας.

Διαπιστώνονται αρκετές περιπτώσεις όπου έννοιες, όπως η προσωπική ελευθερία, η δημοκρατία... δεν τυγχάνουν της δέουσας προστασίας. Η ροή των κοινωνικο-οικονομικο-πολιτικών εξελίξεων πολλές φορές μπορεί να συμπαρασύρει στη δίνη της ακόμα και τις πιο σημαντικές αξίες, και να οδηγήσει τελικά στην παραβίαση των δικαιωμάτων των ανθρώπων. Η πολιτεία πρέπει να διασφαλίζει την υποστήριξη των πολιτών της και να επιτυγχάνει στο μέγιστο των δυνατοτήτων της την διασφάλιση των δικαιωμάτων τους. Στο πλαίσιο μιας κοινωνίας όπου κάθε πολίτης χαιρεί όλων των δικαιωμάτων του και μετέχει φιλελεύθερων διαδικασιών δημιουργούνται προϋποθέσεις κατάλληλες για μια πιο ουσιαστική ενασχόληση με την τέχνη, τον πολιτισμό και την εμβάθυνση σε πνευματικά ζητήματα.

Η εκμηδένιση των ανισοτήτων σε διεθνές επίπεδο, παρέχει μια ουσιαστική ευκαιρία στην ειρήνευση των λαών, επειδή κάθε έθνος θα γινόταν απόλυτα σεβαστό, χωρίς να αισθάνεται πως οφείλει διαρκείς αγώνες για να διαφυλάξει τα εδαφικά και οικονομικά του δικαιώματα. Χωρίς την οδυνηρή πραγματικότητα των ανισοτήτων και της αναξιοκρατίας, κάθε πολίτης αισθάνεται πιο έντονη την επιθυμία να συνδράμει στις συλλογικές επιδιώξεις της χώρας του, εφόσον αντιλαμβάνεται πως τα οφέλη των επιτευγμάτων θα αποτελέσουν ισότιμο κτήμα όλων των συμπολιτών του και όχι μόνο των εκάστοτε ή διαρκώς ευνοημένων ισχυρών και κρατούντων.

Ευρωπαϊκό Επίπεδο - ECHR vs Greece 2015

Η Ελλάδα καταλέγεται ανάμεσα στις πρώτες χώρες-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης με τις περισσότερες παραβιάσεις της Σύμβασης Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Σύμφωνα με τον ετήσιο πίνακα παραβιάσεων στον απολογισμό των δραστηριοτήτων του Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για το 2015, ανά χώρα, τα κράτη-μέλη με τις περισσότερες καταδικαστικές αποφάσεις για παραβίαση αδ ήταν η Ρωσία, η Τουρκία, η Ρουμανία, η Ελλάδα και η Ουγγαρία.

Ο συνολικός αριθμός των δικαστικών αποφάσεων κατά το έτος 2015 ανήλθε στις 47, από τις οποίες στις 4 δεν βρέθηκε καμία παραβίαση, ενώ στις 43 βρέθηκε τουλάχιστον μία παραβίαση. Από την κατηγοριοποίηση των υποθέσεων ανά παραβίαση διαφαίνεται πως αυτές αφορούν και τις τρεις γενιές δικαιωμάτων.

Συγκεκριμένα, 12 αφορούσαν την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, 1 την απαγόρευση της δουλείας / καταναγκαστικής εργασίας, 5 το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, 5 το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, 20 την διάρκεια των διαδικασιών, 1 την μη επιβολή, 1 την ελευθερία της έκφρασης, 2 που αφορούσαν την ελευθερία του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι, 24 το δικαίωμα προσφυγής, 1 περί απαγόρευσης των διακρίσεων, 1 για την προστασία της ιδιοκτησίας, 1 το δικαίωμα να μη δικάζεται ή να τιμωρείται δύο φορές, και 1 ακόμη που αφορούσε το δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις σχολικές κοινότητες

Η ύπαρξη του φαινομένου της παραβίασης των ΑΔ, εγείρει υποψίες για αντιστοίχα φαινόμενα παραβιάσεων και σε κοινωνικά υπο-σύνολα, και εν προκειμένω, στις σχολικές κοινότητες.

"Η Κατάσταση των Παιδιών στην Ελλάδα 2015", Ετήσια Έκθεση για λογαριασμό της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής της UNICEF σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Αθηνών, κατέδειξε πως στην Ελλάδα για το 2013 ο αριθμός των παιδιών που βρίσκονταν σε κίνδυνο φτώχειας ανήλθε σε 556.000 και αναλογεί στο 28,8% του συνόλου των παιδιών, έναντι 23,7% το 2009. Αναλογιζόμενοι τις επιπτώσεις που

συνεπάγεται ο παράγοντας φτώχεια, και την συχνότητα εμφάνισης, διαπιστώνουμε την οδυνηρή στατιστική επίπτωση, την ραγδαία αύξηση των καταπατήσεων των δικαιωμάτων του παιδιού.

Ο Συνήγορος του Παιδιού στην προσπάθεια καταγραφής της γνώμης των μαθητών, και των δύο φύλων για το τι συμβαίνει σχετικά με τον ρατσισμό στα σχολεία πραγματοποίησε διαδικτυακή έρευνα σε δείγμα 800 μαθητών.

Εκ των μαθητών, το 66% αναφέρεται στην ύπαρξη ρατσισμού στο σχολείο τους - 41% σε μέτριο βαθμό, 25% σε έντονο. Οι ρατσιστικές συμπεριφορές στο 57% εκδηλώνονται σε βάρος μαθητών με ειδικά χαρακτηριστικά εμφάνισης, 37% σε βάρος παιδιών από άλλες χώρες, διαφορετικές φυλές ή με διαφορετικό θρήσκευμα, 22% σε βάρος μαθητών με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό, και 18% σε βάρος μαθητών με αναπηρίες ή μειονεξίες. Ενδιαφέρον παρουσιάζει πως το 1/3 (29%) των μαθητών απάντησε ότι οι διακρίσεις στο σχολείο γίνονται σε βάρος καλών ή κακών μαθητών, και το 12% ανέφερε ρατσιστική στάση σε βάρος μαθητών από πτωχότερα στρώματα, μονογονεϊκές ή πολύτεκνες οικογένειες.

Τα αίτια, που οδηγούν σε συμπεριφορές ρατσιστικού χαρακτήρα, είναι πολλαπλά και ποικίλλα. Η αυτοεκτίμηση, συχνά δε η υπεραυτοεκτίμηση (δηλαδή, η ανάγκη, των νέων να αισθανθούν ικανοί, σπουδαίοι και δυνατοί), η ανάγκη και η αρέσκεια προς το παιχνίδι, όταν ξεπερνά τα όρια (κάνω πλάκα), τα πρότυπα της οικογένειας και του περιβάλλοντος..., συνιστούν συνήθεις αιτίες.

Σχετικά με τη διαμεσολάβηση των εκπαιδευτικών σε παρόμοια περιστατικά, το 65% των μαθητών θεωρεί ότι οι εκπαιδευτικοί πρέπει να συζητούν με τα παιδιά και να παρεμβαίνουν με σκοπό την συμφιλίωση. Το 37% των μαθητών θεωρεί ότι πρέπει να κάνουν συστάσεις, ενώ ένα 30% να προβαίνουν σε τιμωρίες.

Σημαντικό εύρημα της έρευνας αποτελεί η αντίληψη των μαθητών, σε ποσοστό 51%, πως ουσιαστικότερη μέθοδος για καταπολέμηση του ρατσισμού στα σχολεία είναι οι ομαδικές δραστηριότητες και δράσεις ευαισθητοποίησης. Επίσης, το 15% θεωρεί αναγκαίες τις συστάσεις στους μαθητές που φέρονται ρατσιστικά και στους γονείς τους, ενώ το 23% ότι τάσσεται υπέρ της τιμωρίας.

Τέλος, οι μαθητές επεσήμαναν ότι έχουν γίνει ενδιαφέρουσες προσπάθειες κατά του ρατσισμού, και πως πρέπει, να γίνονται περισσότερες δραστηριότητες στα σχολεία, με στόχο την καλύτερη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και την ανταλλαγή καλών πρακτικών. Συνεπώς, υποδηλώνεται ξεκάθαρα στην παραπάνω έρευνα η ύπαρξη φαινομένων που αντίκεινται στα ΑΔ, ενώ υπογραμμίζεται η ανάγκη ανάληψης περισσότερων δράσεων για την εξάλειψή τους.

B' ΜΕΡΟΣ

Ερευνητική Υπόθεση

Η ερευνητική υπόθεση είναι μια πρόταση που θέτει ο ερευνητής και εξετάζει αν και κατά πόσο υφίσταται. Αποτελεί το έρεισμα για να ολοκληρωθεί η έρευνα σε πρακτικό επίπεδο, πέραν από θεωρητικές απόψεις. Το βάσιμον ή αβάσιμον της πρότασης – ερωτήματος επικυρώνεται ή όχι μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας, και αξιολογείται υπό την προϋπόθεση πως το στατιστικό δείγμα είναι αντιπροσωπευτικό, δηλαδή έχει επιλεγεί κατά τέτοιο τρόπο, ώστε κάθε στατιστική μονάδα του να έχει την ίδια δυνατότητα και πιθανότητα επιλογής στο δείγμα.

Η υπόθεση διατυπώνεται έτσι ώστε να εκφράζει με ακρίβεια την συσχέτιση αιτίου και αιτιατού, δηλαδή να ανιχνεύει με ακρίβεια τα σχετικά με το θέμα γεγονότα και ακόμη να βοηθά γενικώς στην επιλογή και τεκμηρίωση τους. Ακολουθώς οφείλει να τα ερμηνεύσει, κατά τρόπο και μέθοδο, ώστε να τους δώσει μια έννοια εξακριβωμένη, η οποία θα αποτελέσει πιθανότατα δεδομένο της θεωρίας. Η υπόθεση λοιπόν, οφείλει να διατυπώνεται κατά τρόπο σχετικά σύντομο, περιεκτικό, με σαφήνεια, να παρέχει τη δυνατότητα απάντησης στο πρόβλημα και κυρίως να είναι ανοιχτή στον ερευνητικό έλεγχο, δηλαδή να μπορεί να επαληθευθεί ή να απορριφθεί με αντικειμενικά μεθοδολογικά κριτήρια και μέσα. Συνεπώς υποβάλλει και επιβάλλει το ερευνητικό πρότυπο. Το ερώτημα – πρόβλημα τίθεται ως προσωρινά ορθό και εν συνέχεια ελέγχεται για την ορθότητα ή μη.

Η υπόθεση της παρούσης εργασίας είναι “το πως μέσα από την εκπαίδευση μπορεί να διαμορφωθεί και να εδραιωθεί μια αλλαγή κουλτούρας με σεβασμό στα ΑΔ”.

Εφόσον έχει καταστεί αποδεκτό πως η εκπαίδευση αποτελεί ουσιαστικό παράγοντα κοινωνικής αλλαγής, καθίσταται συνακόλουθο πως μέσω των φορέων και εκπροσώπων της, δηλαδή των εκπαιδευτικών, μπορεί να προωθήσει θετικά κάθε βασική και απαραίτητη μεταβολή, συνεπώς κάθε έννοια δικαίου και δικαιώματος. Η αλληλουχία οδηγεί στο συμπέρασμα πως τα ΑΔ, ο θεμέλιος λίθος κι ακρογωνιαίος λίθος πάνω στον οποίο επιχειρείται η οικοδόμηση ενός ειρηνικού μέλλοντος απανταχού της οικουμένης, πρέπει να διαδραματίζουν ρόλο-κλειδί στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Τα δικαιώματα αποτελούν κινητήρια δύναμη για μια ανθρώπινη και αξιοπρεπή συμβίωση, συνεχώς και οπουδήποτε στην κοινωνία –σε σπίτια, εργασιακούς χώρους, σχολεία... Προϋπόθεση για μια τέτοια συμβίωση είναι η ύπαρξη θεσμών και πλαισίων κατάλληλων να προασπίζονται και προάγουν τα ατομικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολιτικά, πολιτιστικά δικαιώματα των ανθρώπων. Ένας τέτοιος θεσμός χρονικά και ουσιαστικά πρωταρχικός είναι και το ‘σχολείο’. Η προτεραιότητα έχει να κάνει με την περίοδο εφηβείας και προεφηβείας, κατά την οποία διαμορφώνεται η προσωπικότητα και ο χαρακτήρας του παιδιού. Η ανάπτυξη και διάπλαση υπεύθυνων και ελεύθερων πολιτών, μέσα από την καλλιέργεια της ηθικής συνείδησης και του σεβασμού, πρέπει να επαφίεται κατά κύριο λόγο στο θεσμό του σχολείου, την πρώτη μεγάλη, μετά την οικογένεια, κοινωνική ομάδα της οποίας θα γίνει μέλος.

Έχει, λοιπόν, δοθεί στην ΕΑΔ το ειδικό βάρος της εναλλακτικής οδού για εγκαθίδρυση της ειρήνης και της δημοκρατίας, και της προάσπισης και σεβασμού των ΑΔ. Το ερευνητικό πεδίο μεθοδολογικά ακολουθεί δύο άξονες που επικεντρώνονται στην προσπάθεια ερμηνείας των δεδομένων και της ανάλυσης της διαδικασίας που έχει σχέση με την εφαρμογή όλων όσων έχουν θέση και σχέση με τα ΑΔ. Και αυτό δεν είναι άλλο από την σχετική εκπαίδευση. Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια προσπάθεια αναζήτησης του βαθμού επιρροής που έχουν οι δράσεις των φορέων που δραστηριοποιούνται για την ΕΑΔ, και σε ποιο βαθμό είναι αποτελεσματικές για μια ριζική αλλαγή κουλτούρας. Το ερευνητικό ερώτημα, με σκοπό τον έλεγχο των προβληματισμών και στόχο την απάντηση ερωτημάτων γύρω από την ΕΑΔ, διατυπώθηκε ως εξής:

Τι επιτυγχάνουν οι δράσεις για την ΕΑΔ & σε τι βαθμό;

Μεθοδολογία της Έρευνας

Ερευνητικός Σχεδιασμός

Ο σχεδιασμός της ποιοτικής έρευνας συμπεριέλαβε τα ακόλουθα βήματα:

Προσδιορισμός της ερευνητικής περιοχής και των στόχων της έρευνας.

Βιβλιογραφική επισκόπηση.

Επιλογή και επεξεργασία του θεωρητικού πλαισίου.

Διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων.

Επιλογή μεθόδου παραγωγής δεδομένων.

Προετοιμασία για την πρόσβαση στο πεδίο.

Επιλογή στρατηγικής δειγματοληψίας.

Διευθέτηση ενδεχόμενων δεοντολογικών ζητημάτων.

Εκτίμηση πρακτικών ζητημάτων.

Επιλογή των τρόπων ανάλυσης δεδομένων.

Ερευνητική Μέθοδος

Τα βασικά ζητήματα που σχετίζονται με μια ποιοτική έρευνα είναι το ερευνητικό πρόβλημα, η μεθοδολογική προσέγγιση, δηλαδή η θεωρητική αφετηρία του ερευνητή και τα μεθοδολογικά εργαλεία που θα χρησιμοποιήσει για να αντλήσει συμπεράσματα από το ερευνητικό πεδίο.

Η παρούσα εργασία εστιάζει στην αποτύπωση των θέσεων, στάσεων, και αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για την ΕΑΔ, ως απαραίτητη κοινωνική διαδικασία, και περαιτέρω την εξιχνίαση των επιρροών που έχει η διαδικασία αυτή στους μαθητές, και κατ' επέκταση στην κοινωνία.

Η ποιοτική μέθοδος έρευνας λοιπόν, είναι κατάλληλο εργαλείο για συλλογή πληροφοριών και στοιχείων. Στοχεύει στην περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία, αιτιολόγηση και κατανόηση των σχετικών φαινομένων και καταστάσεων σε ομάδες.

Εστιάζει σε ποιοτικά, μη μετρήσιμα χαρακτηριστικά του φαινομένου και απαντά κυρίως στα ερωτήματα *τι και πως*. *Τι* ακριβώς συμβαίνει εδώ; *Πως* νοηματοδοτούνται από τα υποκείμενα σε συγκεκριμένες κοινωνικές δράσεις και πρακτικές; *Πως* παράγονται τα διαφορετικά κοινωνικά νοήματα και *ποιες* είναι οι επιπτώσεις τους στην κοινωνική δράση;

Πρωταρχικός στόχος της έρευνας είναι να διερευνήσει κάποιες πλευρές του υπό μελέτη κοινωνικού συστήματος, δηλαδή η αποκάλυψη σχέσεων ή συσχετίσεων ανάμεσα σε απλούς μετέχοντες και κοινωνικές ομάδες, η περιγραφή, ανάλυση και κατανόηση κοινωνικών διαδικασιών, η διαπίστωση θεωρητικών θέσεων για το κοινωνικό γίνεσθαι και η διακρίβωση κοινωνικών σχέσεων, θέσεων και ρόλων.

Τα δεδομένα, τα οποία περιγράφουν προβλήματα κι έννοιες από τον ατομικό βίο, μπορούν να προέλθουν από συνεντεύξεις, παρατηρήσεις, συμμετοχικές παρατηρήσεις, αλληλεπιδράσεις, περιπτωσιολογικές μελέτες, προσωπικές εμπειρίες, ιστορίες ζωής, αναλύσεις αρχείων, οπτικό υλικό. Ο ερευνητής επιλέγει, κατά περίπτωση, ποιο από τα μέσα αυτά θα χρησιμοποιήσει για την συλλογή δεδομένων.

Ο ερευνητής είναι αυτός που διαρκώς διαμορφώνει τον τρόπο χρήσης αυτών των μεθόδων, και η διαδικασία όσο και το αποτέλεσμα εξαρτώνται από τη στάση που παίρνει και το πώς χειρίζεται την έρευνα. Έτσι, υποστηρίζεται ότι ο ίδιος ο ερευνητής είναι το ερευνητικό εργαλείο.

Ο ερευνητής δεν είναι απλός δέκτης. Συλλέγει πληροφορίες, απαντήσεις, προβληματισμούς, ιδεολογήματα, εμπειρίες, τα οποία ερμηνεύει, και μετατρέπει μέσω της ανάλυσης, σε δεδομένα. Το πληροφοριακό υλικό εν συνόλω, όταν εφαρμόζεται επαναλαμβανόμενο και χρησιμοποιείται στην πράξη, σε διάφορες κοινωνικές περιστάσεις, συνιστά γνώση. Απώτερος και καταληκτικός στόχος είναι η ερμηνεία, επιβεβαίωση, τροποποίηση, ή διάψευση της θεωρίας που επιλέχθηκε, δηλαδή η αποκάλυψη ή μη αιτακών διασυνδέσεων και συσχετίσεων.

Μέθοδος συλλογής δεδομένων

Η *Συνέντευξη* υπό την μορφή ερωτήσεων-απαντήσεων αποτελεί την πιο διαδεδομένη μέθοδο συλλογής δεδομένων, ιδίως στις ποιοτικές έρευνες. Το χρηστικό της ερωτηματολόγιο, μπορεί να αφορά το παρελθόν, το παρόν ή το μέλλον, και παρέχει ευελιξία στην συλλογή πολυποίκιλων και πολυάριθμων απαντήσεων. Μεταξύ αυτών καταλέγονται η αποκάλυψη, αποτύπωση, καταγραφή στοιχείων που αφορούν αφενός προσωπικά δεδομένα (εμπειρίες, συμπεριφορές, απόψεις, συναισθήματα, γνώσεις, διατυπωμένες γνώμες...), και αφετέρου θέματα γενικού ενδιαφέροντος (δημογραφικά στοιχεία, υλικό ιστορικού περιεχομένου...).

Κατά την διάρκεια της συνέντευξης ο ερευνητής έχει την δυνατότητα να υποβάλλει «διευκρινιστικές ερωτήσεις», προκειμένου να διερευνήσει κι αποκαλύψει τα αίτια μιας συγκεκριμένης απάντησης. Οι ερωτήσεις αυτές, παρέχουν την δυνατότητα για το “πότε, που, πως και γιατί”, συνέβησαν, συμβαίνουν ή ενδεχομένως θα προκύψουν οι ανάλογες καταστάσεις και συμπεριφορές.

Οι συνεντεύξεις ακολουθούν δυο βασικά πρότυπα τυποποίησης:

A) τυποποιημένες συνεντεύξεις, που διακρίνονται στην δομημένη και την ημιδομημένη συνέντευξη.

Η *δομημένη* συνέντευξη ακολουθεί ένα αυστηρά προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων το οποίο υποβάλλεται με τον ίδιο ενιαίο τρόπο σε όλους τους ερωτώμενους. Οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες τόσο ως προς το περιεχόμενο τους, όσο και ως προς την σειρά με την οποία ακολουθεί η μια τη άλλη.

Η *ημιδομημένη* συνέντευξη χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων αλλά παρουσιάζει περισσότερη ευελιξία ερωτηματολογίου, ως προς την σειρά, το περιεχόμενο και την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων για συζήτηση, ανάλογα με τον ερωτώμενο.

Η *μη δομημένη* συνέντευξη χαρακτηρίζεται από την απουσία προκαθορισμένων ερωτήσεων και βασίζεται σε θεματικές περιοχές πάνω στις οποίες αναπτύσσεται η αλληλεπίδραση μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου.

Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα χρησιμοποιούνται κυρίως οι δυο τελευταίοι τύποι συνέντευξης καθώς επιτρέπουν την άντληση πληροφοριών και δεδομένων σε βάθος ή την ανάδειξη θεμάτων που ίσως δεν είχαν προκαθοριστεί από τον ερευνητή.

B) Οι μη τυποποιημένες συνεντεύξεις έχουν στόχο τη συλλογή όσο γίνεται περισσότερων πληροφοριών από τους συμμετέχοντες. Πάντα υπάρχει μια αρχική δομή, ένα είδος προτύπου αλλά η διαδικασία καθίσταται περισσότερο ευέλικτη. Η αλληλεπίδραση ερευνητή – ερωτώμενου (ενίοτε περισσότερων μετεχόντων προσώπων) είναι αυτή που καθορίζει την πορεία της συνέντευξης. Παρέχει στον ερωτώμενο την εντύπωση, πως συμμετέχει απλά σε μια «συζήτηση». Ο ερευνητής, όμως, ακολουθεί προσωπικό κώδικα ώστε να ελέγξει ή να διαπιστώσει συγκεκριμένα στοιχεία. Στις μη τυποποιημένες συνεντεύξεις εντάσσονται η ομαδική, εθνογραφική, άτυπη συνέντευξη ή συζήτηση, ακόμα και ιστορίες ζωής.

Η παρούσα έρευνα έχει ως στόχο να παροτρύνει μετέχοντες στην διαδικασία να εκφράσουν και να εκθέσουν δικές τους απόψεις σχετικά με το ανιχνεύσιμο θέμα. Βασικό εργαλείο για την συλλογή στοιχείων θα αποτελέσουν οι *ημι – δομημένες συνεντεύξεις*, οι οποίες βοηθούν την σε βάθος κατανόηση αξιών, συναισθημάτων και απόψεων του ερωτώμενου. Ακολουθούν προκαθορισμένο ερωτηματολόγιο -κορμός ερωτήσεων-, αλλά με μεγαλύτερη ευελιξία και ακολουθούν τον ερωτώμενο ανάλογα με τις απαντήσεις. Ο ερευνητής υφαίνει τον ιστό ερωτήσεων αλλά έχει σχετική ελευθερία να αλλάξει την σειρά ανάλογα με την ροή της συζήτησης ή να θέσει επιπλέον διευκρινιστικές ερωτήσεις.

Η μέθοδος επιτρέπει τον ελεύθερο τρόπο έκφρασης, που συχνά γίνεται ελεύθερος μηχανισμός σκέψης. Ο μετέχων εκφράζει ελεύθερα την γνώμη του χρησιμοποιώντας προφορικό ή και σχηματικό λόγο, να εξηγήσει σκέψεις, θέσεις, αντιλήψεις και να εμπλουτίσει έτσι το περιεχόμενο των απαντήσεων. Στόχος βέβαια του ερευνητή πάντα η πορεία και συνακολουθία των όσων ερευνώνται και ανακύπτουν με το διερεύνηση ζητήματα ακολουθείται της σκέψης και να αναλυθούν επιπλέον ζητήματα που τυχόν ανακύπτουν. Προς τούτο, επειδή η έρευνα είναι επικεντρωμένη, ο ερευνητής είναι υποχρεωμένος σε παρεμβάσεις, που προτρέπουν τον ερωτώμενο σε σημεία εξαιρετικής σημασίας ή τον αναχαιτίζουν όταν ο λόγος του απομακρύνεται από τον στόχο της έρευνας.

Πληθυσμός της έρευνας - δειγματοληψία

Η *σκόπιμη δειγματοληψία* ήταν η μέθοδος που υπηρέτησε την παρούσα έρευνα. Κατά την διαδικασία αυτή ο ερευνητής ελέγχει χαρακτηριστικές ομάδες ή άτομα του υπό μελέτη πληθυσμού. Η αρχή για την σκόπιμη δειγματοληψία είναι η κρίση του ερευνητή για το τι είναι τυπικό και ενδιαφέρον, και, ποιο είδος δείγματος ανταποκρίνεται καλύτερα στις ερευνητικές ανάγκες του σχεδίου. Η επιλογή αντιπροσωπευτικού δείγματος είναι αναγκαία καθώς είναι αδύνατον ο ερευνητής να μελετήσει όλα τα άτομα στον υπό μελέτη πληθυσμό. Το αντιπροσωπευτικό δείγμα είναι απαραίτητο σε κάθε έρευνα για να μπορέσει να οδηγήσει σε έγκυρα και ασφαλή αποτελέσματα. Ένα τέτοιο δείγμα επιτρέπει στον ερευνητή να γενικεύσει τα συμπεράσματά του. Η μη σωστή επιλογή του στατιστικού δείγματος μπορεί να υποδηλώσει μόνο προθέσεις ή τάσεις που διαφαίνονται στο συγκεκριμένο δείγμα και όχι να διατυπώσει συμπεράσματα καθολικώς παραδεκτά.

Στην συγκεκριμένη έρευνα οι συνεντεύξεις κρίθηκαν επαρκείς σε αριθμό, εφόσον εδόθη απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα και προέκυψαν κοινά συμπεράσματα. Η αριθμητική κάλυψη συνιστά ένα είδος μεθοδολογικού κορεσμού και αποτελεί ένδειξη πως τα δεδομένα που έχουν συλλεγεί μπορούν να γενικευθούν και να ισχύουν καθολικά. Αντίθετα, όταν διαπιστωθούν αντιθέσεις, ή διατυπώσεις ασύμβατες με το προσδοκώμενο πρέπει να μεταβληθεί ο υποτιθέμενος επαρκής αριθμός των συνεντευζιαζόμενων και να συνεχιστεί η διαδικασία μέχρι τελικά να διαπιστωθεί αν επρόκειτο για τυχαίες αποκλίσεις κι εξαιρέσεις ή ενδεχομένως συνιστούν νέα δεδομένα.

Το σύνολο των υποψηφίων που συγκρότησαν το πληθυσμιακό δείγμα της έρευνας ήταν εκπαιδευτικοί, μερικοί των οποίων και διευθυντές σχολείων, από όλες τις βαθμίδες της δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, στοχευμένα οι συνεντεύξεις απευθύνθηκαν κυρίως σε εκπαιδευτικούς της Α' Βάθμιας Εκπαίδευσης. Η έμφαση στις πρώτες σχολικές τάξεις δόθηκε καθώς στην ηλικία αυτή διαπλάθεται ουσιαστικά το παιδί, άρα και οι διαδικασίες της ΕΑΔ έχουν μεγαλύτερη βαρύτητα στην εξέλιξη της προσωπικότητάς τους.

Εν συνόλω οι συνεντεύξεις κάλυψαν την Α' Βάθμια και Β' Β'βάθμια Εκπαίδευση, μέσω των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν στην Αθήνα και την περιοχή της Κορίνθου. Κοινό στοιχείο αναφοράς των μελών του δείγματος ήταν η ενασχόληση, ή και εκπαίδευσή τους στα ΑΔ μέσα από ανάλογες διαδικασίες και δραστηριότητες.

Καθοριστική συμβολή στην πραγματοποίηση της έρευνας είχαν η ActionAid και ο Συνήγορος του Πολίτη, καθώς λειτουργούσαν ως διάυλος επικοινωνίας και επαφής με εκπαιδευτικούς που πληρούσαν το κριτήριο, δηλαδή την δραστηριοποίηση που έχουν αναπτύξει για την ΕΑΔ.

Σχεδιασμός Πρωτοκόλλου Συνέντευξης

Η δόμηση του πρωτοκόλλου της συνέντευξης είναι η πλέον καθοριστική διαδικασία του ερευνητή, επειδή, κατευθύνει ουσιαστικά στην πληρέστερη συλλογή των δεδομένων. Ένα σωστά δομημένο πρωτόκολλο συνέντευξης καθιστά αποδοτική την προσέγγιση, και παρέχει στον συνεντευξιζόμενο την δυνατότητα ελεύθερης και αυθόρμητης συμμετοχής, έτσι ώστε απρόσκοπτα να εκφράσει την γνώμη του, να αποκαλύψει τα πιστεύω του ενδεχομένως τις προθέσεις του, έχοντας την εντύπωση ότι συνομιλεί και όχι πως συμμετέχει σε έρευνα. Η διατύπωση των ερωτήσεων πρέπει να παρέχει στο συμμετέχοντα το αίσθημα της ελευθερίας, να μη καταστρατηγεί τον αυθορμητισμό ούτε να εγκλωβίζει ή καθηλώνει την σκέψη του.

Η προσέγγιση των συμμετεχόντων της παρούσας έρευνας έγινε «πρόσωπο με πρόσωπο». Με την διαδικασία αυτή επιτυγχάνεται με αμεσότητα και ασφάλεια η συλλογή δεδομένων, ενώ παρέχεται στον ερευνητή μεγαλύτερη ευελιξία στην διατύπωση των ερωτήσεων και η δυνατότητα να εξάγει ή και να διασταυρώσει συμπεράσματα μέσα από συγκεκριμένες λεκτικές διατυπώσεις, ή εκφραστικές αντιδράσεις, ακόμη και σχηματικές. Αρνητικό στοιχείο της διαπροσωπικής επικοινωνίας είναι πως η διαδικασία είναι περισσότερο χρονοβόρα και το δείγμα καθίσταται πιο περιορισμένο.

Ο σχεδιασμός των ερωτήσεων θα πρέπει να εξυπηρετεί τους στόχους της έρευνας, δηλαδή την απόσπαση και συλλογή όσο το δυνατόν περισσότερων πληροφοριών, ώστε να αποκτήσουν εγκυρότητα τα συμπεράσματα στο προς διερεύνηση ζήτημα. Η διαδικασία των προσωπικών συνεντεύξεων θα αποτελέσει την ερευνητική μέθοδο, που θα επιτρέψει να εκτιμήσουμε τον τρόπο που οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται το ζήτημα της ΕΑΔ, και να αποτυπώσουμε τις επιρροές που απορρέουν από αυτήν για την σχολική κοινότητα και τελικά τον κοινωνικό του περίγυρο.

Όσον αφορά εν γένει την σχολική εκπαίδευση, το σχολείο όπως κάθε κοινωνικό υπο-σύνολο, χαρακτηρίζεται από ιδιαιτερότητες. Η ανάγκη διερεύνησης αυτών των επιμέρους παραμέτρων, η ανάλυση και η κωδικοποίηση τους, απαιτεί ένα θεματικό επιμερισμό στο πρωτόκολλο συνέντευξης, μια κατηγοριοποίηση ώστε η συλλογή δεδομένων του πεδίου να καταστεί ουσιαστική και καθολική. Το πρωτόκολλο επιμερίστηκε σε τρεις επιμέρους θεματικές υπο-ενότητες. Ο καθορισμός και η διάταξη τους εξασφαλίζει ένα ασφαλέστερο, πληρέστερο και πλέον σαφή τρόπο συλλογής πληροφοριών, για την κάθε θεματική.

Η πρώτη θεματική, αφορά την εκπαιδευτική κοινότητα και επικεντρώθηκε στα ακόλουθα ερωτήματα: ‘τι συμβαίνει μέσα στις σχολικές τάξεις’, ‘ποια η ισχύουσα συσχέτιση εκπαίδευσης και ΑΔ’, και ‘ποια’ η πρόσληψη των μαθητών από το παρών εκπαιδευτικό σύστημα για τα ΑΔ’.

Στην δεύτερη θεματική το ερωτηματολόγιο δομήθηκε με τρόπο τέτοιο ώστε να αναδειχθούν τα αποτελέσματα των δράσεων για την ΕΑΔ, δηλαδή των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μέσα στην τάξη. Οι ερωτήσεις ήταν στοχευμένες στην καθεαυτή διαδικασία της ΕΑΔ, στον τρόπο διεξαγωγής, τα αποτελέσματα καθώς και στην υπογράμμιση πρακτικών που ακολουθούνται για μια αποτελεσματική ΕΑΔ.

Τέλος, μέσα από την τρίτη θεματική δόθηκε ειδικό βάρος στην προσωπικότητα του εκπαιδευτικού. Λαμβάνοντας υπόψιν μια σειρά παραγόντων και βιωμάτων των μελών του δείγματος, κατεβλήθη προσπάθεια να διαπιστωθεί μια τυχόν επιρροή από την ΕΑΔ, και σε τι βαθμό, καθώς επίσης μια αποτύπωση των αντιλήψεων τους ως προς το ρόλο τους στην διαδικασία της εκπαίδευσης σε συνάρτηση με την ΕΑΔ.

Οι παραπάνω θεματικές ενότητες συνθέτουν το παζλ της εκπαιδευτικής διαδικασίας για τα ΑΔ. Συνεπώς, η ανάδειξη τάσεων και αντιλήψεων, που προσπάθησε να ανασύρει η έρευνα, αποτέλεσε μια προσπάθεια αποτύπωσης της εικόνας των σχολικών τάξεων καθολικά, καθώς η σύνθεση της ενέχει πολλές παραμέτρους.

Για την διαξαγωγή της έρευνας και την ανάδειξη των στάσεων και αντιλήψεων γύρω από την ΕΑΔ οι παράγοντες που ελήφθησαν υπόψιν ήταν το φύλο και η ηλικία των εκπαιδευτικών, καθώς και ο πληθυσμός της τάξης [πολυ-πολιτισμική ετερότητα].

Οι συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν αφορούσαν εκπαιδευτικούς, εκπροσώπους και των δύο φύλων.

Ο παράγοντας ηλικία δεν ελήφθη υπόψιν στην επιλογή των συνεντευζομένων. Τα μέλη του δείγματος εντάσσονταν σε ένα ευρύ ηλικιακό φάσμα, από νεο-εισερχόμενους στο χώρο της εκπαίδευσης μέχρι εκπαιδευτικούς με πολυετή πείρα. Αμέσως πλην εμμέσως λοιπόν, εξάγεται ένα πρώτο συμπέρασμα, πως η ΕΑΔ δεν είναι θέμα που απασχολεί σχεδόν αποκλειστικά νεότερα ηλικιακά άτομα. Θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ότι άτομα νεότερα σε ηλικία έχουν περισσότερα ερεθίσματα και εντονότερη διάθεση να ασχοληθούν και υλοποιήσουν ανάλογες δραστηριότητες - δράσεις. Η διαπίστωση όμως, πως εκπαιδευτικοί ανεξαρτήτως ηλικίας δείχνουν ενδιαφέρον και πρόσκεινται θετικά για την ΕΑΔ, καταδεικνύει μια υγιή και εμπεδωμένη κοινωνική αντίληψη για τα ΑΔ και ακόμη πως, η διάθεση για την μετάδοση γνώσεων και την ενασχόληση με τα ΑΔ δεν έχει ηλικία. Τούτο καθίσταται περισσότερο εντυπωσιακό, όταν διαπιστώνεται πως άτομα σε ηλικία συνταξιοδότησης, ενασχολούνται ενεργά, ενσυνείδητα και υπεύθυνα σε δραστηριότητες της ΕΑΔ.

Η πολυ-πολιτισμικότητα, στο σύνολο των εκπαιδευτικών τάξεων, που μετείχαν στην έρευνα, κυμαίνεται σε διάφορες κλίμακες. Οι σχολικές τάξεις του δείγματος, απαρτίζονταν κατά πλειοψηφία από Έλληνες μαθητές. Η συμμετοχή αλλοδαπών κυμαινόταν σε 3-15 μαθητές, κατά μέσο όρο, ανά σχολική τάξη των 30 μαθητών. Χώρες καταγωγής και προέλευσης των αλλοδαπών μαθητών ήταν κυρίως Αλβανία και Ρουμανία, και σε μικρότερη αναλογία η Ινδία και το Πακιστάν. Οι διακυμάνσεις στον αριθμό των αλλοδαπών μαθητών ήταν σε συνάρτηση του αριθμού των αλλοδαπών ανά περιοχή. Ένα σχολείο στο κέντρο της Αθήνας λόγω της αυξημένης

παρουσίας αλλοδαπών δέχεται σαφώς μεγαλύτερο αριθμό αλλοδαπών μαθητών. Αντίθετα, μειώνεται σε σχολεία που εκτείνονται ομοκενρικά των αστικών κέντρων και περιφερειακά όπου είναι ισχνότερη η παρουσία εν γένει αλλοδαπών κατοίκων.

Πρωτόκολλο Συνέντευξης

Θέσεις της εκπαιδευτικής κοινότητας

- Εσείς ή ο διευθυντής κινήσατε τις διαδικασίες για τη συγκεκριμένη δράση;
- Η δράση που πραγματοποιήθηκε στην τάξη σας ήταν τυχαία ή προηγήθηκε κάποιο περιστατικό;
- Πως χαρακτηρίζετε την συμβίωση των μαθητών στο σχολείο;
- Θεωρείτε ότι οι συγκεκριμένες εκπαιδευτικές δράσεις λειτουργούν μονομερώς ή συμπληρωματικά στα σχολικά εγχειρίδια;
- Πιστεύετε ότι τα σχολικά εγχειρίδια παρεισφρέουν στο πεδίο των ΑΔ;
- Σε τι βαθμό έχετε τη διακριτική ευχέρεια ως εκπαιδευτικός να θέσετε αντίστοιχους διδακτικούς στόχους κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας σας;
- Σε ποιο βαθμό πιστεύετε πως ο συνήθης τρόπος διδασκαλίας και εκμάθησης προάγει τα ΑΔ και δεν αποτελεί απλή μετάδοση γνώσεων;
- Δημιουργήσατε εκδηλώσεις για τον εορτασμό κάποιας παγκόσμιας ημέρας σχετικής των ΑΔ; Προχωρήσατε σε συμπληρωματικές επιμορφώσεις;
- Πως έχετε αντιδράσει σε πιθανές παραβιάσεις δικαιωμάτων μέσα στην τάξη;
- Υπάρχει συνδρομή από ψυχολόγους στην εκπαιδευτική μονάδα που υπάγεστε;

Για την εκπαιδευτική δράση που έγινε στην τάξη σας

- Ποιο ήταν το περιεχόμενο της εκπαίδευσης;
- Δόθηκε έμφαση σε συγκεκριμένο πεδίο;
- Θεωρείται ότι καλύπτονται ικανοποιητικά οι θεματικές των ΑΔ;
- Θεωρείται πως καλύτερος τρόπος εκπαίδευσης για τους μαθητές είναι τα διαδραστικά παιχνίδια, η αναπαραγωγή οπτικοακουστικού υλικού, ή οι διαλέξεις;
- Θεωρείτε πως αυτού του είδους δράσεων προκαλούν περισσότερα ερεθίσματα όταν γίνονται από καθηγητές ή μέλη οργανώσεων;
- Ανακαλύψατε ιδιαιτερότητες για κάποιους μαθητές από την διαδικασία αυτή; [Εξωτερίκευση σκέψεων, αλλαγή στη στάση του, προβληματισμούς]

- Από τις αντιδράσεις των μαθητών θεωρείτε πως συζητούν για τα ΑΔ από το οικογενειακό τους περιβάλλον;

Στάσεις εκπαιδευτικών

- Ποια η αντίληψη σας για τον ρόλο σας στην εκπαίδευση;
- Ποια η αντίληψή σας για τα ΑΔ και τα φαινόμενα ρατσισμού;
- Σας είχε απασχολήσει κατά το παρελθόν το ζήτημα των ΑΔ;
[προσωπική μελέτη, εξειδικευμένες επιμορφώσεις, σεμινάρια]
- Υπήρξε στην πανεπιστημιακή σας εκπαίδευση θεματική για τα ΑΔ;
- Μετά το πέρας της δραστηριότητας εντοπίσατε αλλαγή στη στάση σας και αντίληψη σας;
- Εφαρμόσατε και υιοθετήσατε το νέο γνωστικό υλικό σε άλλες τάξεις;

Γ' ΜΕΡΟΣ

Ανάλυση Δεδομένων

➤ Θέσεις της εκπαιδευτικής κοινότητας

[Η θεματική αυτή ενότητα αποτελεί μια προσέγγιση για το σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας ως προς την ισχύουσα κατάσταση σε σχέση με τα ΑΔ. Σκοπός είναι η αποτύπωση της πραγματικότητας στο τι συμβαίνει στις σχολικές τάξεις και ποια η αντίδραση των εκπαιδευτικών αξιοποιώντας τις δυνατότητες του εκπαιδευτικού συστήματος].

Οι εκπαιδευτικοί, στο σύνολο του δείγματος, ανέλαβαν δράσεις για την επιμόρφωση, που είχαν ως κίνητρο προσωπικές πρωτοβουλίες, και όχι υποδείξεις συναδέλφων ή ανωτέρων μελών της διοίκησης του σχολείου. «Κάθε χρόνο με αφορμή το κεφάλαιο για τα ΑΔ προσπαθώ να κάνω διάφορα προγράμματα» δήλωσε ο Χ.Χ. Σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα δέχθηκαν ευμενή σχόλια συναδέλφων, και μετά την υλοποίηση τέτοιων προγραμμάτων αναγνώρισαν την διδακτική αξία. Όλοι χαρακτήρισαν θετικά τις δράσεις για την διαδικασία της εκπαίδευσης, όμως ορισμένοι υπογράμμισαν πως, αρκετοί εκπαιδευτικοί, και ιδίως διευθυντές, τείνουν να υποκινούν αντίστοιχες διαδικασίες με μόνο απώτερο σκοπό την ενίσχυση του βιογραφικού τους σημειώματος ή την συλλογή μορίων που μπορούν να αξιοποιηθούν για την επαγγελματική τους ανέλιξη. Η ύπαρξη τέτοιων φαινομένων, ψευδεπίγραφης και εικονικής αποδοχής των ΑΔ ιδίως εκ μέρους διευθυντών, προκαλεί έντονο προβληματισμό για την συμπεριφορά και στάση τους έναντι στους συναδέλφους και μαθητών και γενικότερα τον τρόπο λειτουργίας των σχολικών ιδρυμάτων, επειδή η φιλοσοφία που χαρακτηρίζει την διοίκηση του σχολείου, επηρεάζει την λειτουργία. Συγκεκριμένα ο εκπαιδευτικός Χ.Χ. τόνισε: «...εγώ ξέρω διευθυντή που δήλωσε συμμετοχή σε πρόγραμμα για να 'μεγαλώσει' το βιογραφικό του..., λοιπόν, ποια δικαιοσύνη μου λες.... (για το σχολείο)» επεξηγώντας, πως αφού δεν έχει αντίληψη του τι και γιατί, και μη αντιλαμβανόμενος ότι αποκλείει κάποιον εκπαιδευτικό, που πράγματι επιθυμεί να συμμετάσχει σε τέτοιες δράσεις δεν είναι δίκαιος.. άρα κάτι τέτοιο μπορεί να συμβαίνει και στο σχολείο... Η γραμμή πορείας, που ακολουθεί το σχολείο εκκινεί από την φιλοσοφία της διεύθυνσης. Συνεπώς, όπως τόνισαν οι

συνεντευξιαζόμενοι, μια σχολική διεύθυνση αποδεχόμενη και προσκείμενη θετικά και ουσιαστικά προς τα ΑΔ, αποτελεί μοχλό ανάδειξης και εφαρμογής, σε αντίθετη περίπτωση καθίσταται δυσχερής η πραγματοποίηση των εν λόγω δράσεων από δασκάλους και καθηγητές. Οι γραφειοκράτες διευθυντές μπορεί να θέσουν εμπόδια στις διαδικασίες πραγματοποίησης των δράσεων. Ωστόσο τέτοιους είδους περιστατικά αποτελούν ελάχιστες μόνο εξαιρέσεις. Οι εκπαιδευτικοί τόνισαν ακόμη την ανάγκη για μια κοινή πορεία με όλους τους συναδέλφους τους. Συγκεκριμένα ο Χ.Χ. ανέφερε: «...δεν γίνεται εγώ –και ο κάθε εγώ, να προσπαθώ όλη τη χρονιά να συνδυάσω τα ΑΔ με όλα τα μαθήματα και την επόμενη ακαδημαϊκή χρονιά να μην γίνεται τίποτα...δεν έχει ούτε νόημα ούτε αποτέλεσμα...»

Οι δραστηριότητες για τα ΑΔ, με πρωτοβουλία των ίδιων των εκπαιδευτικών, πραγματοποιήθηκαν σε συνεργασία με εκπροσώπους των δραστηριοποιημένων και αρμοδίων για τα ΑΔ φορέων, όπου και απηύθυναν σχετικά τα αιτήματα στους. Πρέπει να τονιστεί πως σε καμία περίπτωση η υποβολή αιτήματος είχε ως αφορμή και σκοπό την εξεύρεση λύσης σε πιθανά περιστατικά ρατσισμού που μπορεί να συμβαίνουν στις σχολικές τάξεις. Αντίθετα, οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί, στην προσπάθεια να αποτρέψουν την παρουσία τέτοιων φαινομένων και να αφυπνίσουν συνείδηση προστασίας των ΑΔ, κίνησαν τις διαδικασίες της ΕΑΔ. Από την πρώτη στιγμή εκκίνησης της διαδικασίας νομίζω αναγνωρίζεται και η αντίληψη των εκπαιδευτικών για την ευεργετική επίδραση της ΕΑΔ.

Οι σχολικές τάξεις, όπως σημειώθηκε νωρίτερα απαρτίζονταν πλειοψηφικά από Έλληνες μαθητές, με ταυτόχρονη παρουσία, ενός σχετικά μικρού αριθμού, αλλοδαπών μαθητών από Τρίτες Χώρες. Από αυτές εξαίρεση αποτέλεσε μια μόνον σχολική τάξη, όπου εκτός των άλλων, έγινε αναφορά για παρουσία αλλοδαπών μαθητών από ευρωπαϊκές χώρες. Η αναφορά ήταν σημαντική, καθώς όπως επιβεβαιώθηκε από τον εκπαιδευτικό δεν υπήρχε διαφορά αντιμετώπισης ανάμεσα στις δυο κατηγορίες μαθητών. Η έννοια του αλλοδαπού συνήθως αποδίδεται σε άτομα από τριτοκοσμικές χώρες, και ιδίως διαφορετικού χρώματος. Συχνά και στερεότυπα *ξενος* και *αλλοδαπός* θεωρείται ο Πακιστανός και όχι ο Σουηδός, και αυτό αποτελεί προκατάληψη. Η απαξίωση, η ταμπέλα του ‘ξένου άλλου’ αποδίδεται πιο εύκολα σε έναν Ινδό, παρά σε ένα ευρωπαϊό πολίτη, κάτι που μάλλον οδηγεί το κοινωνικό κατεστημένο σε θετική στάση προς πολίτες ‘πολιτισμένους’ και του ιδίου

χρώματος τους τελευταίους, και αντιτίθεται ενίοτε κι εχθρεύεται πολίτες έγχρωμους και από υπανάπτυκτες χώρες. Η μη διάκριση στο συγκεκριμένο σχολείο μπορεί να μην αποτελεί ένα νέο δεδομένο, μια αλλαγή στάσεων και αντιλήψεων, καθώς αποτέλεσε την μοναδική περίπτωση σε όλη την έρευνα, ωστόσο είναι στοιχείο ενθαρρυντικό, ένα βήμα εμπρός προς αυτό το μονοπάτι της αλλαγής των σύγχρονων κοινωνιών. Εντοπίζεται πως η σχέση γηγενών και αλλοδαπών μαθητών είναι συγκεκριμένη και δεν προκαθορίζεται από φυλετικά χαρακτηριστικά, θρησκευτικές πεποιθήσεις, ή και άλλες παγιωμένες αντιλήψεις, που λανθασμένα εντυπώνονται στον ορισμό της έννοιας του αλλοδαπού. Χαρακτηριστικά μέλος του δείγματος ανέφερε: *«Εεε..έχουμε μαθητές από Αλβανία... μμμ.. τι άλλο δν θυμάμαι! Είναι τόσο ενσωματωμένα που δεν θυμάμαι...»*, ενώ άλλος εκπαιδευτικός δήλωσε πως *«..αυτό είναι που έχει αλλάξει στις σχολικές τάξεις...τρεις μαθητές από Αλβανία έχουμε, έχουν γεννηθεί εδώ οπότε είναι όλοι φίλοι»*. Ωστόσο ένας και μόνο εκπαιδευτικός δήλωσε πως: *«Συγκρούσεις δεν έχουν, δεν εκφράζονται αρνητικά αλλά άτυπα αν παρατηρήσεις στο διάλειμμα κάθονται ανά χώρα καταγωγής. Στην τάξη η κοινωνική ταυτότητα είναι αυτή του μαθητή. Στο διάλειμμα η ταυτότητα αλλάζει και γίνεται Βούλγαρος, Ρουμάνος, κτλ.»*.

Μετά τον απολογισμό όλων αυτών απορρέει το αξιοσημείωτο συμπέρασμα πως στα σχολεία απουσιάζουν τελικά φαινόμενα ρατσισμού. Η έρευνα αποκάλυψε πως τέτοια περιστατικά, που θα μπορούσαν να απασχολήσουν τους εκπαιδευτικούς, είναι ελάχιστα –σχεδόν αποτελούν εξαίρεση, κάτι σημαντικό και αρκετά ενθαρρυντικό για την διαδικασία της εκπαίδευσης, δεδομένης μάλιστα της πολυπολιτισμικότητας και της ετερότητας του δείγματος. Τουναντίον είναι σχεδόν θετική η στάση των μαθητών προς τους αλλοδαπούς μαθητές, είτε ανήκουν στη λεγόμενη ‘2^η γενιά’, είτε πρόκειται για νεο-αφιχθέντες μαθητές άλλων χωρών. Ορισμένοι εκπαιδευτικοί επεσήμαναν μια άκρως θετική στάση, με αίσθημα βοήθειας, προστασίας και αλληλεγγύης από γηγενείς μαθητές προς αλλοδαπούς μαθητές. Μέλη του δείγματος ανέφεραν χαρακτηριστικά, πως *«περνούν το χρόνο στο διάλειμμα όλοι μαζί...ελληνόπουλα και κάτι αφρικανάκια που έχουμε...δεν υπάρχει κανένας διαχωρισμός...αυτό το γκετο δηλαδή που φαντάζεσαι δεν υπάρχει! Τουλάχιστον στο σχολείο μας...»* Ωστόσο, κατά την διεξαγωγή της έρευνας υπήρξε αναφορά για *«..μαθητή που δεν ήθελε να κάτσει δίπλα σε Ινδάκι, και εδώ πρέπει να συζητήσεις με το παιδί..»* όπως, με αποστροφή,

ανέφερε μια εκπαιδευτικός. Συνέχισε υποστηρίζοντας πως «οι ίδιοι οι γονείς καλλιεργούν αυτή τη στάση..η αμφιθυμία της κοινωνίας μπερδεύει τους γονείς. Αν δεις σε μια παιδική χαρά για παράδειγμα, είναι γκέτο Αλβανοί/ Έλληνες... Οι γονείς μπορεί να 'συμπαθούν' τους πρόσφυγες και να υπάρχει 'ρητορική', αλλά από την άλλη δεν θέλουν τους Ρομά εκεί που μένουν...διάκριση στη διάκριση. Τελικά αυτό μάλλον είναι ρατσισμός...»

Σκοπός των εκπαιδευτικών, και ιδίως όσων εμπλέκονται σε διαδικασίες για την ΕΑΔ είναι να εκλείψουν οριστικά καταστάσεις που προσβάλλουν την αξία των ΑΔ. Οι εκπαιδευτικές δράσεις που πραγματοποιούνται από τις διάφορες οργανώσεις και φορείς για τα ΑΔ, καθώς και το εκπαιδευτικό υλικό που παρέχεται αποτελούν σημαντικά εργαλεία για μια επιτυχή ΕΑΔ. Ωστόσο, αυτά ως απλή, μεμονωμένη και στείρα διαδικασία δεν μπορούν να επιφέρουν τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα. Το σύνολο του δείγματος των ερωτηθέντων υπογράμμισε πως είναι σημαντική η πραγματοποίηση των παραπάνω δράσεων, αλλά πρέπει να γίνεται εκ παραλλήλου με την αξιοποίηση των δυνατοτήτων, που παρέχονται στα σχολικά εγχειρίδια περί των ΑΔ. Οι σχετικές αναφορές πληθαίνουν και γίνονται σαφέστερες σε συνάρτηση με την ηλικία των μαθητών. Τούτο είναι επιβεβλημένο διότι συναρτάται με την αντίληψη και δυνατότητα πρόσληψης των γνώσεων και πληροφοριών. Ένας μαθητής νηπιαγωγείου μπορεί να αφομοιώσει καλύτερα την έννοια των δικαιωμάτων, επί παραδείγματι, μέσα από κάποιο παιχνίδι παρά μέσα από ένα κείμενο. Η προαγωγή των μαθητών σε μεγαλύτερες τάξεις αναγκαστικά τροποποιεί και το εκπαιδευτικό υλικό. Τα σχολικά εγχειρίδια πλέον, περιλαμβάνουν αναφορές ΑΔ, και όσο οι μαθητές ωριμάζουν σχολικά οι αναφορές καθίστανται περισσότερες και καλύπτουν ολόκληρες θεματικές ενότητες.

Η παροχή αναφορών αμιγώς για τα ΑΔ, αποτελεί μάλλον το εφελτήριο. Παρέχονται δυνατότητες ως ευκαιρίες που μπορεί να 'αρπάξει' ο εκπαιδευτικός και να εισχωρήσει σε βάθος, προχωρώντας σε μια ενδελεχή και ουσιαστική ανάλυση για τα δικαιώματα. Όπως επεσήμανε ερωτώμενη «...εάν ο εκπαιδευτικός, θέλει να δώσει κάτι παραπάνω στους μαθητές θα το κάνει...δεν πάει να είναι και ένας κύκλος (αναφερόμενη στο γεωμετρικό σχήμα)...θα το πάει εκεί –εννοώντας τα ΑΔ». Ακόμη όμως και αν οι άμεσες αναφορές εκλείπουν, ο εκπαιδευτικός θα βρει ευκαιρία, έστω και από μια μικρή παραπομπή, μια στοιχειώδη αναφορά, να προκαλέσει συζήτηση

βάζοντας έτσι τα θεμέλια για την οικοδόμηση μιας κοινωνίας, με σεβασμό στα ΑΔ. Αυτό ενισχύεται και με τα εξής λόγια άλλου εκπαιδευτικού: *«Το εκπαιδευτικό σύστημα μας δίνει τη δυνατότητα να επεκταθούμε. Όταν είσαι δάσκαλος ακόμα και με μισό βιβλίο μπορείς να δώσεις... είναι στο χέρι σου»*. Η φιλοσοφία αυτή βέβαια δεν έχει καθολική ισχύ, όπως κατέθεσε αναφερόμενος σε συναδέλφους επειδή *«Υπάρχουν κάποιοι που βαριούνται να αλλάξουν τη ρουτίνα και να κάνουν νέα πράγματα με τη δικαιολογία ότι δεν υπάρχει χρόνος»*.

Στην όλη διαδικασία για την μετάδοση γνώσης εξίσου βαρύνουσας σημασίας κρίνεται αυτή καθαυτή η τήρηση των δικαιωμάτων εκ μέρους των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές. Η έμπρακτη εφαρμογή τους αποτελεί το εχέγγυο για μια αλλαγή κουλτούρας. Επί παραδείγματι, αν μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία υποστηρίζεται έμπρακτα το δικαίωμα του λόγου και γίνεται αποδεκτός ο αντίλογος, καλλιεργείται δηλαδή ο διάλογος, προωθείται η ελεύθερη διατύπωση της γνώμης..., μπορεί να εμπεδωθεί καλύτερα μια αλλαγή στην στάση και την νοοτροπία των μαθητών. *«Ας πούμε για το δικαίωμα έκφρασης.! Το τηρώ στην πράξη.. Αυτό είναι ο σημαντικό! Η καθημερινότητα»* δήλωσε η Χ.Χ. *«Ο δάσκαλος μεταλαμπαδεύει την συμπεριφορά του μέσα στην τάξη»* συμπλήρωσε άλλος εκπαιδευτικός. *«Υπάρχει αλλαγή.. ναι... συμπληρωματικά όλα ενισχύουν αλλά πρωτεύων είναι να ενδιαφέρεται ο εκπαιδευτικός. Όχι απλά να κάνουν τη δράση και στο τέλος να κάνουν το αντίθετο. Η κουλτούρα διαμορφώνεται καθημερινά μέσα στην τάξη»* ανέφερε άλλος. Δυστυχώς όμως, όπως δήλωσαν κάποιοι εκπαιδευτικοί υπάρχουν περιπτώσεις, που αυτό δεν καθίσταται πάντα εφικτό. Ο περιορισμένος σχολικός χρόνος και ο συνεχής εξαναγκασμός των εκπαιδευτικών να καλύψουν την σχολική ύλη των μαθημάτων οδηγεί πολλές φορές σε ασφυκτική διεξαγωγή του εκπαιδευτικού προγράμματος, μέσα στο οποίο εντάσσεται και η ΕΑΔ. *«Ο θεσμός μπορεί να σου δίνει περιθώρια να επεκταθείς, αλλά από την άλλη η ύλη 'τρέχει', και καταλήγει τελικά στη στείρα γνώση»* δήλωσε ένα μέλος του δείγματος. Συνεπώς, δεν επαφίεται αποκλειστικά στη θέληση του εκπαιδευτικού, αλλά είναι συνάρτηση και του ισχύοντος εκπαιδευτικού μοντέλου.

Όπως προέκυψε στην παρούσα έρευνα, τα φαινόμενα καταπάτησης δικαιωμάτων στις σχολικές κοινότητες αποτελούν ευτυχώς μεμονωμένα περιστατικά, χωρίς όμως αυτό να υποδηλώνει ανυπαρξία προστριβών μεταξύ μαθητών. Τα περιστατικά στα οποία πρέπει να μεσολαβήσει ο εκπαιδευτικός είναι ολιγάριθμα, ακόμα και *«αν πλέον έχει*

γίνει της μόδας το μπούλινγκ είναι λίγα... όλο έρχονται γονείς και παραπονιούνται ότι κάνουν μπούλινγκ στα παιδιά τους... ενώ πρόκειται για απλά καθημερινά πράγματα που συμβαίνουν μεταξύ μαθητών... πάντα συνέβαιναν απλά τότε δεν τα χαρακτηρίζαμε..» δήλωσε η Χ.Χ. Σε περιστατικά, που υπερβαίνουν τα επιτρεπόμενα όρια, όπως τα οριοθετούν κάποιοι μαθητές, και δημιουργούνται εντάσεις ο εκπαιδευτικός έχει την δυνατότητα και μάλλον πρέπει να μεσολαβεί κατά τρόπο ώστε να απαλύνει κι εξουδετερώνει τις εντάσεις. Ο διάλογος αποτελεί μέσο επίλυσης των διενέξεων, μεταξύ μαθητών. Ο προφορικός λόγος, σε αντίθεση με οποιοδήποτε άλλον βίαιο εκφραστικό τρόπο, πρέπει να προωθείται από τον εκπαιδευτικό ως το κύριο μέσο επικοινωνίας, έτσι ώστε αφού καταστεί νοητό πως παρέχει μόνον οφέλη, και να υιοθετείται από τους μαθητές στην μετέπειτα πορεία τους. Η καλλιέργεια συνεπώς του διαλόγου θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα για τον εκπαιδευτικό.

Τα ΑΔ, όπως αυτά έχουν θεσπιστεί και αναγνωρίζονται, εορτάζονται διεθνώς. Η αναγνώριση επετείων, η θέσπιση εορτασμού και εκδηλώσεις παγκόσμιων ημερών αποτελούν σημαντική κατάθεση για τα ΑΔ, και δρουν συμπληρωματικά για την ΕΑΔ. Τα μηνύματα που εκπέμπονται σε κάθε τέτοια ημέρα εορτασμού των δικαιωμάτων είναι αρκετά αισιόδοξα. Η συνδρομή σε άτομα ή ομάδες με ειδικές κοινωνικές ανάγκες, -όπως για παράδειγμα ανθρώπους που πλήττονται από περιβαλλοντικές συνθήκες, υπόκεινται σε καταστάσεις λιμού και λοιμού, διαβιούν υπό την απειλή αφανισμού και δίωξης λόγω εμπόλεμων συρράξεων, είναι ιδιαίτερα σημαντική και συντηρεί την προσπάθεια προστασίας και προώθησης των ΑΔ. Ιδίως αν αναλογιστεί κανείς την οικονομική κρίση που μαστίζει αρκετές χώρες και ιδίως την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, τότε μιλάμε για ένα έντονα ανεπτυγμένο αίσθημα αλληλεγγύης και προσφοράς προς τον συνάνθρωπο. Οι εκπαιδευτικοί δήλωσαν πως *«οι μαθητές μετέχουν σε τέτοιου είδους δράσεις με ισχυρή θέληση... όταν βέβαια μπορεί κάποιο παιδί να βοηθήσει...αν δεν έχει το ίδιο να φάει καταλαβαίνεις...»* τόνισε η Χ.Χ. Κάποιες φορές, ακόμη και οι μαθητές ακόμη, με χαρά οργανώνουν την συλλογή τροφίμων για να ενισχύσουν τέτοιες κοινωνικές ομάδες, για παράδειγμα τους πρόσφυγες. *«Κυρία...πρέπει να μαζέψουμε τα λεφτά για τους πρόσφυγες..(με ενθουσιασμό)»* δήλωσε μαθητής σε εκπαιδευτικό, μέλος του δείγματος. Ο ίδιος ενθουσιασμός φαίνεται να υπάρχει και στην προετοιμασία εκδηλώσεων για τον εορτασμό παγκόσμιων ημερών. Η διαδικασία αυτή συνήθως, και εφόσον υπάρχει

σχολικός χρόνος που μπορεί να αφιερωθεί, αφορά πρωταρχικά την πρόσληψη γνώσης στο πεδίο και ακολούθως την διενέργεια των σχετικών δράσεων. Η μετάδοση της γνώσης μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσα από ένα κείμενο, πεζού ή ποιητικού ακόμη και θεατρικού λόγου, την προβολή..., ενώ οι δράσεις μπορούν να αφορούν τη δημιουργία ενός εικαστικού έργου (πόστερ, ζωγραφιά, σχέδιο...), την σύνθεση ή και την ανάπλαση ενός κειμένου. Εκπαιδευτικός δήλωσε χαρακτηριστικά: *«μπορείς να μάθεις ιστορία μέσα από εικόνες με σκλάβους... να κάνεις τοιχογραφίες για μηνύματα ειρήνης και αποδοχής. Προσπαθώ με τα βίντεο να δημιουργήσω ερεθίσματα και να βγάλουν συναισθήματα. Πολλές φορές ταύτιζον τις ιστορίες με τις δικές τους ιστορίες. Βγαίνουν Βιώματα».*

Σε όλα τα παραπάνω υποκείμενο είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, οπότε θα πρέπει να συμπεριληφθεί ο ψυχολογικός παράγοντας. Ο τομέας της ψυχολογικής υποστήριξης και της πρόληψης είναι καθοριστικής σημασίας για τις σχολικές κοινότητες. Η παρουσία ψυχολόγου στα σχολεία είναι σημαντική και μάλλον απαραίτητη, ούτως ώστε να μπορούν να διευθετούνται συγκρούσεις μεταξύ μαθητών, όσο και δυσαρμονίες ανάμεσα σε παιδιά, καθηγητές και γονείς, και αυτό να γίνεται με επιστημονική εγκυρότητα. Στην παρούσα φάση οι ψυχολόγοι στα σχολεία, διενεργούν μόνο επισκέψεις, και αυτές όχι τακτικές. *«Είναι θετική η παρουσία τους αλλά θα έπρεπε περισσότερη ώρα και πιο συχνά. Βοηθούν και τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς. Προσπαθούν να βρουν τι διαταραχές έχει το παιδί και να βρουν άλλους τρόπους να κατευθύνουν..»* είπε ο Χ.Χ.. Ακόμα, και υπό αυτές τις υποτυπώδεις προϋποθέσεις, η ψυχολογική υποστήριξη παίζει σημαντικό ρόλο για την ψυχική υγεία των παιδιών, αλλά και για μια αρμονική συνύπαρξη όλων όσων εντάσσονται στο χώρο του σχολείου. Η συμμετοχή και το έργο του ψυχολόγου, πέραν της εξειδικευμένης γνώσης, μιας σωστής συμβουλευτικής, και, διευθέτησης ζητημάτων, καθίσταται ίσως ευκολότερη, επειδή δεν ανήκει αμιγώς στο σχολικό περιβάλλον και έτσι οι μαθητές είναι πιο εύκολο να τον προσεγγίσουν οι μαθητές. Αυτό, για λόγους αποφυγής στοχοποίησης, βοηθά όσους δεν αισθάνονται άνετα με την διαδικασία της ψυχολογικής υποστήριξης, και τους παρέχει την δυνατότητα να ‘ανοιχτούν’ και να μιλήσουν ελεύθερα για προβλήματα που τους απασχολούν. *«Ένας ψυχολόγος σε ένα σχολείο δεν λέει τίποτα. Θα πρέπει να υπάρχει σε κάθε περιφέρεια και παράλληλα ο σχολικός σύμβουλος να βοηθάει.... χρειάζεται να έχεις εμπειρία...κάποιον να*

κατευθύνει...κα βέβαια να είναι όλα γραμμένα για να είσαι κατοχυρωμένος». Όπως υποστήριξαν αρκετοί εκπαιδευτικοί, μέλη του δείγματος, στις περισσότερες περιπτώσεις εκτός της ανάγκης των μαθητών να επικοινωνήσουν με ψυχολόγους, χρειάζεται να γίνει κάποια διεργασία και με τους γονείς των παιδιών. Μια εκπαιδευτικός τόνισε: «Συμβουλευτική θέλουν πρώτα οι γονείς και μετά τα παιδιά...». Τα παιδιά μέσα από το οικογενειακό περιβάλλον δέχονται επιρροές. «Με τα σημερινά φαινόμενα –μονογονεϊκές οικογένειες, διαζύγια..., είναι αναγκαίο να εκφραστούν τα παιδιά» δήλωσε ο Χ.Χ.. Πολλές φορές μαθητές που προέρχονται από μη υγιή οικογενειακά περιβάλλοντα επηρεάζονται στην ψυχολογία τους. Είναι σημαντική λοιπόν η συνδρομή ψυχολογικής στήριξης και στους γονείς, ώστε να μπορούν να συμπαρασταθούν και να στηρίζουν τα παιδιά τους. Παράλληλα, θα πρέπει να καλλιεργηθεί στην αντίληψη όλων πως η συνδρομή του ψυχολόγου δεν είναι κάτι ‘κακό’, αλλά αντίθετα μπορεί να συνδράμει σημαντικά στην ψυχική τους υγεία.

➤ Για την εκπαιδευτική δράση που έγινε στην τάξη σας

[Μέσα από αυτή την ενότητα έγινε μια προσπάθεια ανάδειξης των στόχων των συγκεκριμένων δράσεων καθώς και του βαθμού αποτελεσματικότητάς τους. Τα εργαλεία που μπορούν να αξιοποιηθούν σε αυτές τις εκπαιδευτικές δράσεις ποικίλλουν, συνεπώς στόχος της έρευνας στο συγκεκριμένο κομμάτι ήταν η ανάδειξη του αποδοτικότερου ίσως τρόπου εκπαίδευσης των μαθητών στα ΑΔ].

Οι δράσεις για τα ΑΔ, που πραγματοποιούνται από εξωσχολικούς φορείς, καλύπτουν ευρύτατο φάσμα, και διαθέτουν μεγάλη θεματική ευελιξία. Το πεδίο δυνατοτήτων τους, δυναμικά και σε βάθος, καλύπτει οιαδήποτε έκφραση σχετική με τα ΑΔ και τις παραμέτρους των, όπως η ιστορική τους αναδρομή, οι τρόποι και φορείς προστασίας τους, και οι μηχανισμοί προώθησης μέσα από οργανώσεις και κυρίως το *modus vivendi* τον τρόπο ζωής των ανθρώπων. Εκ παραλλήλου παρέχει την ευκαιρία γνωριμίας του φορέα με τους μαθητές, αφού γίνεται αναφορά στην ίδρυση, στους στόχους και τους τρόπους δράσης. Ωστόσο, η ευελιξία των δρώντων παρέχει την δυνατότητα στην εκάστοτε δράση να αποκτήσει εξειδικευμένο χαρακτήρα.

Συμβαίνει ορισμένες φορές υλοποίηση τέτοιων δράσεων ύστερα από συζήτηση που μπορεί να έχει πραγματοποιηθεί στην τάξη, και ο εκπαιδευτικός επιθυμώντας περαιτέρω εμβάθυνση, αιτείται της συνδρομής εξωσχολικών φορέων. Άρα, μια αναφορά ή θεματική ενότητα σχετικά με τα ΑΔ μπορεί να αποτελέσει το ερέθισμα που θα ωθήσει τον εκπαιδευτικό στην ενίσχυση του πλαισίου, ενδεχομένως μέσα από μια συζήτηση ή και βιωματική δράση, εφόσον εκτιμά πως χρήζει επιλέον ανάλυσης. Μια άλλη περίπτωση, που συχνά μπορεί να ενεργοποιήσει τέτοιες δραστηριότητες είναι ο εορτασμός μιας παγκόσμιας ημέρας. Υπάρχουν περιπτώσεις εκπαιδευτικών που επιλέγουν δράσεις από οργανισμούς, που μπορούν να προσφέρουν εξειδικευμένες γνώσεις πάνω σε ανάλογα ζητήματα. Τόσο η διάλεξη όσο και οι δράσεις που λαμβάνουν χώρα στην τάξη έχουν τον ίδιο κεντρομόλο άξονα.

Οι εκπρόσωποι της ΕΑΔ, όπως επισημαίνεται συνεχώς, εξειδικεύουν το γνωστικό πεδίο αναφοράς ΑΔ αναλόγως του αιτήματος που έχει υποβληθεί από το εκάστοτε σχολείο. Αν όμως κάτι τέτοιο δεν έχει ζητηθεί, τότε μπορούν να πραγματοποιήσουν την καλύτερη και αποδοτικότερη, και προς το συμφέρον των μαθητών, δράση. Αυτό συνεπάγεται πως συνυπολογίζονται η ηλικία και ο αριθμός των μαθητών, παράγοντες

σημαντικοί για την διεξαγωγή των δράσεων. Σε κάθε περίπτωση, όταν η δράση δεν έχει οριοθετηθεί επακριβώς, η θεματική προκύπτει και καθορίζεται μέσα από τις συζητήσεις, που πραγματοποιούν οι εκπρόσωποι των φορέων με τους μαθητές. Μια τέτοια διαλογική διαδικασία παρέχει στους μαθητές την ευκαιρία να εκθέσουν προβληματισμούς και να λάβουν απαντήσεις σε θέματα σχετικά με τα ΑΔ.

Όποιος θεματικός άξονας και αν επιλεγεί στην εκάστοτε δράση, η κάλυψη του περιεχομένου κρίνεται ικανοποιητική σε μεγάλο βαθμό, όπως υποστηρίχθηκε από το σύνολο των ερωτηθέντων του δείγματος. Πρέπει όμως να σημειωθεί, πως μια επιτυχής εκπαιδευτική δράση είναι συνάρτηση δύο παραγόντων, της χρονικής διάρκειας και του αριθμού των μαθητών. Η παράλληλη σχέση «χρόνου-εκμάθησης» είναι μαθηματικά ανάλογη· όσο περισσότερος χρόνος διατίθεται στην διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας, τόσο καθίσταται αποτελεσματικότερη. Η σχέση όμως «αριθμού μαθητών-απόδοσης» είναι αντίστροφη. Όσο λιγότεροι οι μαθητές τόσο ευνοϊκότερο το κλίμα και ακόμα πιο αποδοτικό για τα παιδιά, ώστε να παραχθούν ερεθίσματα και να συζητηθούν. Επίσης μεγάλο ειδικό βάρος έχουν οι συζητήσεις εκπροσώπων και μαθητών. Συνεπώς ένα αριθμητικά μικρότερο κοινό, μπορεί να εγγυηθεί την ομαλή και αποτελεσματική δράση, προς όφελος των παιδιών. Όπως υπογράμμισε ο Χ.Χ. «...*ναι ναι! Μας μίλησαν αναλυτικά για αυτά. Μετά έκαναν και οι μαθητές τις ερωτήσεις τους... Ήταν πολύ εποικοδομητική η συζήτηση...*»

Εκτός της διεξαγωγής τέτοιων συζητήσεων, εξίσου σημαντικές είναι οι βιωματικές δράσεις, οι οποίες ιδίως για την ΕΑΔ έχουν τεράστια σημασία στην εκπαίδευση. Τα διαδραστικά παιχνίδια αναπτύσσουν πνευματικές δεξιότητες και άλλα ταλέντα στους μαθητές, δυναμικά στοιχεία που η συνήθης εκπαιδευτική διαδικασία δεν προάγει, τουλάχιστον όχι σε μεγάλο βαθμό, μέσα στην σχολική τάξη. Η εκπαίδευση που στηρίζεται σε βιωματικούς μηχανισμούς, αφενός διατηρεί την πρωτοβουλία κατά την διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας, αφετέρου προτρέπει τους μαθητές να επιζητούν και να παραμένουν ανοιχτοί αποδέκτες σε υγιείς εμπειρίες. Ο μηχανισμός αυτός που εμπλέκει το άτομο ως ολοκληρωμένη προσωπικότητα καταφέρνει μέσα από έντονα συναισθήματα, και τη νοημοσύνη, να καταστήσει την μάθηση βαθιά και διαρκής. Το ομαδικό πνεύμα που ενισχύεται μέσα από τις βιωματικές δράσεις, η επικοινωνία, η ανάπτυξη της σκέψης και του διαλόγου, είναι μερικά από τα ευεργετικά αποτελέσματα.

Οι μορφές βιωματικής εκπαίδευσης μπορεί να αναφέρονται σε δραστηριότητες, που λαμβάνουν χώρα με πρωτοβουλία των παιδιών. Μεταξύ αυτών συγκαταλέγονται η αναζήτηση, επεξεργασία πληροφοριών, ερμηνεία αποτελεσμάτων, επισκέψεις σε χώρους ενδιαφέροντος με κατάλληλη προετοιμασία, καταγραφή κατά την διάρκεια και επεξεργασία μετέπειτα των δεδομένων, εκτέλεση παιχνιδιών, ανάληψη ρόλων σε διάφορες μορφές εκπαιδευτικών δρώμενων, αναπαραστάσεις κοινωνικών γεγονότων, debates συζητήσεις και τέλος δημιουργική έκφραση μέσα από την τέχνη και τον λόγο.

Σημαντική θεωρείται από τους εκπαιδευτικούς η αναπαραγωγή οπτικοακουστικού υλικού, αφού έχει την ιδιότητα να μεταφέρει τον μαθητή στο χώρο του φαντασιακού, να διεγείρει τα συναισθήματά του και κυρίως να τον οδηγεί σε ορθολογιστικές σκέψεις και προβληματισμούς. Αξίζει να επισημανθεί πως οι μαθητές αποτελούν όχι μόνο δέκτες, άλλα και πομποί μηνυμάτων στην οπτικοακουστική γλώσσα. Ο οπτικοακουστικός εγγραμματοςμός, δηλαδή η έκφραση και επικοινωνία μέσω της κινούμενης εικόνας και της ανάλογης ηχητικής επένδυσης, ως διαδικασία επιδιώκει οι μαθητές να καταστούν ενεργοί, ενσυνείδητοι, και κριτικοί χρήστες της οπτικοακουστικής γλώσσας, και όχι παθητικοί και ασυνείδητοι δέκτες. Η χρήση της οπτικοακουστικής γλώσσας, όπως κάθε γλώσσας, προϋποθέτει την γνώση της αποκωδικοποίησης και της παραγωγής μηνυμάτων. Με γνώμονα αυτή την πρακτική οι δράσεις της ΕΑΔ, προάγουν ζητήματα των ΑΔ στους μαθητές, με σκοπό τον προβληματισμό τους και την εξαγωγή συμπερασμάτων. Υπογραμμίζεται όμως από τους εκπαιδευτικούς, πως η συμβολή των οπτικοακουστικών μέσων έχει προστιθέμενη αξία, μόνο εφόσον, στο πέρας της αναπαραγωγής ακολουθήσει συζήτηση μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών. Σημαντική είναι αντίστοιχα και η προετοιμασία των μαθητών πριν την διεξαγωγή της δράσης, ένας πρόλογος ουσιαστικά που θα τους μεταφέρει μια πρώτη εικόνα. *«Πρέπει να προετοιμάσεις το παιδί στο τι πρόκειται να ακολουθήσει, να το εισάγεις στο θέμα...»* είπε ένας εκπαιδευτικός.

Τα παραπάνω εργαλεία προώθησης της ΕΑΔ είναι μάλλον αποτελεσματικότερα όταν πραγματοποιούνται από εκπροσώπους-μέλη οργανώσεων, οργανισμών, ή άλλων φορέων. Ο ουσιαστικότερος λόγος, είναι η εξειδικευμένη γνώση που παρέχουν. *«Καλύτερα κάποιος εκπρόσωπος γιατί αλλάζει η ψυχολογία του παιδιού...αλλά και για*

μένα είναι καλύτερα. Με διοχετεύουν με υλικό... ξέρω τι να πω στα παιδιά, αλλά γνωρίζω τα ΑΔ σε ποσοστό 50%» τόνισε ο Χ.Χ. Ο εκπρόσωπος του εκάστοτε φορέα διαθέτει ενδελεχή γνώση του αντικειμένου και επομένως καταλληλότερα εργαλεία χειρισμού των δράσεων, ή διαχείρισης μιας συζήτησης. Επίσης, η ‘αποστασιοποίηση’ μαθητών και εκπαιδευτών δημιουργεί ένα διαφορετικό κλίμα που οδηγεί σε προσήλωση και συμμετοχικότητα, με παράλληλη αφύπνιση των συναισθημάτων. *«Ο εκπρόσωπος βοηθάει τα παιδιά στο να αλλάζουν ρόλο, να σκέφτονται παραπάνω», «Ο τρόπος προσέγγισης στα παιδιά είναι διαφορετικός», «Ο καινούργιος θα κεντρίσει την προσοχή τους, θα βγουν από την ρουτίνα τους»* είναι μερικά από τα λόγια των εκπαιδευτικών που υπογραμμίζουν την συμμετοχή των εκπροσώπων των φορέων με θετικό πρόσημο. Εξ άλλου οι σκέψεις και οι προβληματισμοί σίγουρα δεν εκλείπουν από την διαδικασία, συνεπώς πολλές φορές είναι πιο εύκολο για τους μαθητές να εκφραστούν σε άτομα που δεν συνδέονται άμεσα με τη σχολική τους ζωή. *«Ξέρεις μέσα από τέτοιες συζητήσεις βλέπεις ευαισθησίες..αναισθησίες..»* είπε ο Χ.Χ.

Σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί οι μαθητές να εξωτερικεύσουν σκέψεις και προβληματισμούς ή και να μοιραστούν προσωπικά τους βιώματα. Αυτό δεν συνιστά κανόνα, καθώς ορισμένες φορές ο μαθητής φοβάται την στοχοποίηση, οπότε και προτιμά να σιωπήσει, κάτι που έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχολογία του παιδιού και στη συνοχή του συνόλου της τάξης. Σημαντική ήταν η μαρτυρία εκπαιδευτικού, με ειδικότητα στην εικαστική αγωγή. Όπως υποστήριξε στο μάθημα, το οποίο αποτελεί έναν άλλο τρόπο έκφρασης, πολλές φορές οι μαθητές έχουν ξεδιπλώσει σκέψεις, αδυναμίες, ακόμα και προβλήματα που μπορεί να αντιμετωπίζουν στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Χαρακτηριστικά μίλησε για την περίπτωση μαθητή που μέσα από την προσωπική του δημιουργία –ζωγραφιά- και την ανάλυση που ακολούθησε μίλησε για το πρόβλημα αλκοολισμού του πατέρα του. *«Βγάζουν συναισθήματα..., κλαίνε, ταυτίζονται... Ήταν συγκλονιστικό...το να μιλήσει για το πρόβλημα του πατέρα του μπροστά σε όλους.. και κανείς δεν ήξερε για αυτό! Βλέπεις τι ανάγκη είχε αυτό το παιδί να μιλήσει... τελικά ποιος ξέρει καλύτερα το παιδί... αυτός που περνάει επτά ώρες με το παιδί ή μία?»*. Αυτό ενισχύει την άποψη που θέλει μια ουσιαστική αξιοποίηση του σχολικού χρόνου από τον εκπαιδευτικό, ακόμα και εάν αυτός ο χρόνος φαντάζει λίγος. Μια άλλη εκπαιδευτικός είπε: *«Στην τέχνη εκφράζουν το ρατσισμό, ή αν είναι κατά... πάλι φαίνεται. Μέσα από ποιήματα*

εκφράζουν 'πράγματα' που στον προφορικό λόγο δεν βγαίνουν». «Οι μαθητές σε δοκιμάζουν... αν είσαι δεκτικός μπορείς να τα βοηθήσεις να εκφραστούν. Και μετά πρέπει να δουλέψεις πάνω σε αυτό» δήλωσε κάποιος άλλος.

Η οικογένεια είναι η πρώτη ομάδα στην οποία ανήκει ο άνθρωπος και δεύτερη είναι το σχολείο. Η συμπεριφορά και τα ερεθίσματα που αποκτούν τα παιδιά στον ιδιωτικό χώρο της οικογένειας διευκολύνουν ή ανακόπτουν την μαθησιακή πορεία τους. Μέσα στην οικογένεια διαμορφώνεται ένα κλίμα, που δέχεται συνεχώς επιδράσεις – μια μακρόχρονη διαδικασία με καθημερινά βιώματα.

Το οικογενειακό περιβάλλον παίζει σημαντικό ρόλο στην εξελικτική πορεία του παιδιού. Πρώτα η οικογένεια, και στη συνέχεια το σχολείο αποτελούν τα κοινωνικά υπο-σύνολα που απαρτίζουν την ζωή του, για όσο διατηρεί την μαθητική ιδιότητα. Τα σύνορα αυτών των δύο πολλές φορές συγχέονται, καθώς τα πρότυπα και οι αντιλήψεις που τελικά θα παίξουν ρόλο στην ανατροφή του παιδιού ποικίλλουν. Πολλές φορές στερεοτυπικές αντιλήψεις που επικρατούν μέσα στην οικογένεια έρχονται σε σύγκρουση με αυτές που θα μεταλαμπαδεύσουν οι εκπαιδευτικοί στην τάξη, και αυτό είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων. Οι εκπαιδευτικοί, μέλη του δείγματος, έχουν διακρίνει περιπτώσεις μαθητών που οι γονείς πολύ λίγο, ή καθόλου, έχουν ασχοληθεί με την ανατροφή των παιδιών σε θέματα ΑΔ, ενώ λίγοι ήταν αυτοί που υποστήριζαν μια σε βάθος ενασχόληση των παιδιών από τους γονείς στο εν λόγω ζήτημα. Με την δυσμενή επικρατούσα οικονομική και κοινωνική κατάσταση που χαρακτηρίζει μια συντριπτική πλειοψηφία στη χώρα μας, οι γονείς κατακλυσμένοι από προβλήματα της καθημερινότητας δεν ασχολούνται όσο τουλάχιστον θα έπρεπε με την εκπαίδευση των παιδιών πόσο μάλλον με τα ΑΔ «...έχουν τόσα προβλήματα στο σπίτι... τι νομίζεις θα ασχοληθούν με αυτά...;». Ωστόσο, δεν είναι σαφές ποια από τις δύο εκφάνσεις είναι τελικά προτιμότερη. Η εκπαίδευση του παιδιού ως διαδικασία έχει μια ακολουθία, δηλαδή ξεκινάει από το σχολείο συνεχίζει στην οικογένεια, και καταλήγει πάλι στο σχολείο. Βέβαια, όπως είπαμε πολλές φορές δεν δίνονται τα σωστά ερεθίσματα με αποτέλεσμα έννοιες, ιδέες, αντιλήψεις, απόψεις να συγκρούονται στον εσωτερικό κόσμο των παιδιών. «*Αν το παιδί μεγαλώνει σε αυστηρά πατριαρχική οικογένεια... Τι να του πεις για την ισότητα; Αν ο πατέρας δηλαδή δεν σέβεται την μητέρα ότι και να πω εγώ στην τάξη...*» είπε ο Χ.Χ. Συμπληρωματικά δήλωσε ένας ακόμη εκπαιδευτικός: «*Ο χαρακτήρας διαμορφώνεται στο σπίτι, στο*

σχολείο παίρνει ταλέντα. Και 10 Χ.Χ. να υπάρχουν αν ο πατέρας είναι αυταρχικός... τι να λέει; Το σχολείο δεν αλλάζει το παιδί αλλά προσπαθεί να του δείξει έναν άλλο τρόπο που πιθανώς δεν έχει δει στο οικογενειακό του περιβάλλον».

➤ Στάσεις εκπαιδευτικών

[Η θεματική ενότητα για την προσωπικότητα του εκπαιδευτικού είναι μια προσπάθεια προσέγγισης και αποτύπωσης της στάσης των εκπαιδευτικών εντός και εκτός του εκπαιδευτικού συστήματος. Το κομμάτι αυτό της έρευνας εστιάζει στο πως βλέπει ο εκπαιδευτικός τον ρόλο του στον χώρο της εκπαίδευσης αλλά και ποια η αντίληψη του για τα ΑΔ ως στάση ζωής.]

Διαφαίνεται οι εκπαιδευτικοί μέλη του δείγματος να έχουν όλοι συνηθιστεί την σημαντικότητα της θέσης τους για την διαδικασία της εκπαίδευσης. Ιδίως στην σχολική τάξη του 21^{ου} αιώνα, ως εκπαιδευτικοί με έναν συντονιστικό και καθοδηγητικό ρόλο, οφείλουν να ασκούν ηγεσία με άξονα την δίκαιη και ίση μεταχείριση των μαθητών και να παρέχουν τις ίδιες ευκαιρίες μάθησης σε όλους. Οι νέες παιδαγωγικές αντιλήψεις θέλουν τα παιδιά να προσλαμβάνουν τις γνώσεις μέσα από βιωματικές διαδικασίες και όχι να υπόκεινται σε παθητικές αναπαραγωγές της, και αυτό είναι που φαίνεται πως επιδιώκουν και οι εν λόγω εκπαιδευτικοί. Έχοντας αντιληφθεί πως για μια αποτελεσματική εκπαίδευση θα πρέπει οι ίδιοι να επιδείξουν ευρηματικότητα και ενθουσιασμό, προσπαθούν να διαφοροποιήσουν ή να εξατομικεύσουν την διδασκαλία, όπου χρειάζεται και όσο είναι δυνατόν, ιδίως για μαθητές με ειδικές φυσικές, συναισθηματικές και νοητικές ανάγκες.

Στο σύνολο των ερωτηθέντων, κατέστη αντιληπτή, μια προδιάθεση προσκείμενη θετικά στην έννοια της προστασίας των δικαιωμάτων. Κατά την διάρκεια της συνέντευξης άπαντες σχεδόν υπογράμμισαν την σημαντικότητα των ΑΔ στην εξέλιξη των ατόμων και του κοινωνικού συνόλου. Πράγματι η εδραίωση μιας φιλοσοφίας υπέρ της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και όλων των δικαιωμάτων θα οδηγήσει και στην εξάλειψη του φαινομένου του ρατσισμού. Όπως έχει διευκρινιστεί και βιβλιογραφικά η ενίσχυση των υπο-ομάδων και υπο-συνόλων της κοινωνίας με τέτοιες αντιλήψεις, θα οδηγήσει σε αρμονική και ειρηνική συμβίωση των μελών τους. Αυτή η αρμονική

συμβίωση στην σχολική τάξη διασφαλίζεται με το «παιδαγωγικό συμβόλαιο». Αυτό λειτουργεί σαν ένα σύστημα, ένα σύνολο κανόνων και αμοιβαίων υποχρεώσεων που καθορίζουν την σχέση δασκάλου - μαθητή. Η τήρηση συμπεριφορών, ειδικών συνηθειών, δραστηριοτήτων, και η οριοθέτηση πρωτοβουλιών, που αναμένει ο μαθητής εκ μέρους του διδάσκοντος και εκείνες που αναμένουν οι διδάσκοντες εκ μέρους των μαθητών, δηλαδή ένα πλέγμα αμοιβαίων προσδοκιών, προσδιορίζονται και πλαισιώνονται στο συμβόλαιο αυτό. Ορισμένοι εκ των εκπαιδευτικών αναφέρθηκαν σε αυτό ως κάτι εξαιρετικά σημαντικό, καθώς το σχολείο ως μικρογραφία της κοινωνίας παρουσιάζει βασικά χαρακτηριστικά της, δηλαδή μια πηγή δικαίου. *«Εγώ από την αρχή της σχολικής χρονιάς φτιάχνω το παιδαγωγικό συμβόλαιο με τα παιδιά. Καθόμαστε όλοι μαζί, συζητάμε και φτιάχνουμε το πλαίσιο που θα κινηθούμε, θέτουμε κανόνες. Μετά το υπογράφει ο κάθε μαθητής. Είναι μια μεταξύ μας συμφωνία»* είπε χαρακτηριστικά ένας εκ των εκπαιδευτικών.

Οι εκπαιδευτικοί, μέσα από το πρίσμα ποικίλων αιτίων και αφορμών, έχουν αναπτύξει μια στάση ζωής εναρμονισμένη με τον σεβασμό των ΑΔ. Ως προς τα αίτια ενασχόλησης, άλλοι αναφέρθηκαν σε ιδεολογικά πρότυπα, και άλλοι τα απέδιδαν σε μια «φυσική εξελικτική πορεία». Διαφαίνεται λοιπόν, πως η σημαίνουσα θέση των ΑΔ για την κοινωνία και την εναρμονισμένη συμβίωση των μελών της, ήταν αυτή που τους οδήγησε στο να συσχετίσουν και να εντάξουν την θεματική των δικαιωμάτων στη διδασκαλία, και, κατ' επέκταση στην σχολική ζωή.

Ως προς την επιλογή και ενασχόληση όσων μετέχουν ή δραστηριοποιούνται με τα ΑΔ, η παρατήρηση είναι ειδοποιός η εκ μέρους των εκπαιδευτικών παντελής έλλειψη αναφορών, έστω και υπαινιγμών σε βιώματα από το οικογενειακό ή το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, που να τους οδήγησαν σε ενασχόληση με τα ΑΔ στο σύνολο των ερωτηθέντων. Εξαίρεση αποτέλεσε εκπαιδευτικός, που όπως τόνισε μεγάλωσε σε υγιές οικογενειακό περιβάλλον, όμως στο χώρο του σχολείου, είχε *«βιώσει το λεγόμενο μπουλινγκ...»*. *«Επειδή δεν ήμουν καλή στα μαθηματικά και στη γλώσσα θεωρούσαν πως είμαι άχρηστη.... Και γιατί πρέπει να είμαστε όλοι καλοί στα μαθηματικά; Για αυτό ίσως γίνομαι επιθετική (γελάει) στους εκπαιδευτικούς που βλέπουν έτσι τα παιδιά...»*. Αυτή η αντίληψη που θέλει συνήθως τους δυνατούς στα μαθηματικά ως τα έξυπνα μυαλά ήταν το σημείο τομής για την ενασχόλησή της με τα ΑΔ. Επεξηγηματικά είπε πως πολλές φορές χαρακτηρίζουν παιδιά που αποκλίνουν

από το επιθυμητό με διαταραχές, ως ΔΕΠΥ (Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Ελλειμματικότητας) για παράδειγμα. *«Αυτό είναι ρατσισμός από τους καθηγητές»* υπογράμμισε, *«στοχοποιούν τα παιδιά...»*. Το βίωμα αυτό όπως τόνισε η ίδια ήταν καθοριστικό για την πορεία της και για μια μεταβολή προς ένα άξονα υπέρ των ΑΔ τόσο στην πορεία της ζωής της όσο και στην πορεία της ως εκπαιδευτικός.

Η ενασχόληση των εκπαιδευτικών με τα ΑΔ ως διαδικασία και τρόπο ζωής, δεν έχει καμία σχέση εξάρτησης με την βασική πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση. Οι μεγαλύτεροι ηλικιακά μέλη του δείγματος, ως υποψήφιοι εκπαιδευτικοί, δεν είχαν καμία προσλαμβάνουσα για τα ΑΔ. Αν ανατρέξει κανείς σε οδηγούς σπουδών περασμένων ετών, θα διαπιστώσει την σχεδόν ανυπαρξία αναφορών σε ζητήματα περί δικαιωμάτων. Αντίθετα, οι νεότεροι κατά την διάρκεια φοίτησής τους, έχουν λάβει την δέουσα εκπαίδευση, δεδομένης της τεράστιας σημασίας του ζητήματος. Η εισαγωγή των εν λόγω μαθημάτων στους οδηγούς σπουδών των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, υποχρεωτικού και μη χαρακτήρα, είναι αποτέλεσμα των τελευταίων χρόνων και αποτελεί γεγονός αισιόδοξο και ενθαρρυντικό. *«Οι νέοι εκπαιδευτικοί προέρχονται από νέο εκπαιδευτικό σύστημα, άρα έχουν άλλες αναπαραστάσεις. Πλέον έχουν εντάξει και την παιδαγωγική στα ΑΕΙ. Άρα ο νέος εκπαιδευτικός μπορεί να επέμβει και να δημιουργήσει άλλο κλίμα. Αν και υπάρχουν νέοι εκπαιδευτικοί που θυμίζουν τους παλαιούς...»* δήλωσε η Χ.Χ.

Όπως κατέδειξε η έρευνα η επιμόρφωση εκπαιδευτικών δεν αποτελεί μια αυτοτελή διαδικασία, αλλά έχει διάρκεια και δυναμική. Σχετικά με την εκπαιδευτική κατάρτιση των συνεντευξιαζόμενων όλα τα μέλη του δείγματος δήλωσαν πως είχαν συμμετοχή σε σχετικές εκπαιδευτικές διαδικασίες, πέραν του βασικού τίτλου σπουδών. Η συμμετοχή αφορούσε είτε μεταπτυχιακό δίπλωμα, είτε διδακτορικό τίτλο σπουδών, είτε άλλες διαπιστεύσεις επιμόρφωσης (σεμινάρια, συνέδρια, ημερίδες...). Οι εν λόγω εκπαιδευτικοί, φαίνεται πως έχουν αντιληφθεί και αποδεχθεί την αξία της «δια βίου μάθησης» και τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει στην επιμόρφωση των ίδιων και τελικά των μαθητών. *«Ο κάθε εκπαιδευτικός οφείλει με αίσθημα ευθύνης να φροντίζει για την επαγγελματική του ανάπτυξη»*, δήλωσε μέλος του δείγματος. Για το σκοπό αυτό πρέπει να εμπλέκεται διαρκώς σε διαδικασίες επιμόρφωσης, αυτό-μόρφωσης και δια βίου μάθησης. Χαρακτηριστική η παρατήρηση ερωτηθέντος *«Δεν σταματάς και ποτέ να διαβάξεις... εγώ είμαι τόσα χρόνια στην εκπαίδευση και ακόμα διαβάζω,*

παρακολουθώ σεμινάρια..». Διευρύνοντας και εμπλουτίζοντας το πεδίο γνώσεων, χωρίς να αμβλύνουν την συνείδηση και δίχως να απεμπολούν τα πιστεύω τους, μπορούν να προσφέρουν περισσότερα στους μαθητές. Εκ παραλλήλου, με την γνώση και εξοικείωση νέων εκπαιδευτικών μοντέλων που υιοθετούνται σε τέτοιου είδους δραστηριότητες, επηρεάζεται θετικά η μέθοδος διδασκαλίας. Το σύνολο των ερωτηθέντων τόνισε την σημαντικότητα της «δια βίου μάθησης».

Οι δράσεις που συμμετέχει ο εκπαιδευτικός κατά την διαδικασία της ΕΑΔ μπορούν και επηρεάζουν τόσο στην διδασκαλία όσο και τον τρόπο ζωής του ίδιου. Οι επιρροές τέτοιων εκπαιδεύσεων διαφαίνονται συλλογικά στην καθημερινή αντίληψη και στάση ζωής των εκπαιδευόμενων. Αυτό υπονοεί μια μάλλον θετική στάση απέναντι στους συμπολίτες με τους οποίους συνδιαλεγόμαστε στα πλαίσια της οργανωμένης κοινωνίας. Η φιλοσοφία του σεβασμού των ΑΔ είναι αυτή που μάλλον φιλτράρει την σκέψη των ανθρώπων και τους οδηγεί σε ένα άλλον τρόπο ζωής. Είναι συνεπώς μια σημαντική παράμετρος και ένα σημαντικό βήμα για την ομαλή εξέλιξη της κοινωνίας.

Μια τέτοια διαδικασία δεν μπορεί να αφήσει ανεπηρέαστη και την μέθοδο διδασκαλίας. Η ΕΑΔ μπορεί να αποτελέσει σημαντικό κινητήριο μοχλό και εφαλτήριο στο περιεχόμενο και τους μηχανισμούς διεξαγωγής της διδασκαλίας. Μια εκπαίδευση βασισμένη στις βασικές αρχές και έννοιες των ΑΔ, κυρίως δε, το πως αυτές μπορούν να υποστηριχθούν πρακτικά, σίγουρα προσφέρει περισσότερα οφέλη από μια παραδοσιακή μαθησιακή διδασκαλία. Με την υιοθέτηση εκπαιδευτικών εργαλείων της ΕΑΔ και την προσαρμογή τους στην διαδικασία της εκμάθησης στις σχολικές τάξεις επιτυγχάνουμε μια ποιοτικότερη εκπαίδευση. Αυτό συνεπάγεται διδασκαλία η οποία ενισχύει και προωθεί επί της ουσίας τα ΑΔ. Η Χ.Χ. παρατήρησε εύστοχα *«Το σημαντικό είναι να τηρείς στην πράξη την ελευθερία της έκφρασης... Τι να το κάνεις να τους μιλάς για τα δικαιώματά τους και μετά να μην τα αφήνεις καν να μιλήσουν μέσα στην τάξη... (γέλασε)».* Αυτή η αντίληψη επικρατεί στο σύνολο σχεδόν των εκπαιδευτών που έλαβαν μέρος στην έρευνα, ωστόσο σε ελάχιστο ποσοστό υπήρξαν και άλλες απόψεις. Άλλη εκπαιδευτικός για παράδειγμα ανέφερε *«Πολλές φορές είναι δύσκολο.. αυτό το να τηρείς τα δικαιώματα διαρκώς, ας πούμε της έκφρασης.. γιατί δεν υπάρχει χρόνος..».*

Συμπεράσματα

Τα εκπαιδευτικά συστήματα αποτέλεσαν και αποτελούν το επίκεντρο αναμόρφωσης και εξέλιξης των κοινωνιών. Μέσα από διάφορες πρακτικές και μεταρρυθμίσεις τα εκπαιδευτικά μοντέλα άλλοτε κατεδείχθησαν σημαντικοί μοχλοί ανάπτυξης και άλλοτε αποτέλεσαν ακανθώδη κι άλυτα προβλήματα των εκάστοτε κυβερνήσεων και πολιτικών τους. Ωστόσο, εξακολουθούν να υφίστανται ανησυχίες, που επικεντρώνονται στις βραχυπρόθεσμες απαιτήσεις ενός συστήματος που πρέπει να επιβιώσει από μόνο του.

Αδήριτη ανάγκη να κάνουμε ένα βήμα πίσω, να αναλογιστούμε, να στοχαστούμε εκ νέου και να φέρουμε στην επιφάνεια τα ερωτήματα, που μπορεί να μην ετέθησαν επί τάπητος κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Θα πρέπει να διερευνήσουμε ποιες σημαντικές αλλαγές χρειάζονται ώστε να καταστήσουν την εκπαιδευτική μας πρόβλεψη και την πρακτική να ανταποκρίνονται στις προκλήσεις του αύριο.

Έχει καταστεί σαφές. Αν θέλουμε το σχολείο να ανταποκριθεί στις παγκόσμιες προκλήσεις της σημερινής εποχής, δεν αρκεί ένας τύπος εκδημοκρατισμός ενός εκπαιδευτικού συστήματος που σχεδιάστηκε πριν δύο αιώνες. Ο τύπος, το περιεχόμενο, και ο προσανατολισμός του χρειάζονται όχι μόνο αναθεώρηση αλλά και νέες επιλογές, βασισμένες μεν στο τοπικό πλαίσιο αλλά και ενσωματωμένες σε ένα παγκόσμιο περιβάλλον σκέψης και προοπτικής. Επομένως, οι ικανότητες που διδάσκονται στο πλαίσιο των παραδοσιακών δομών των μαθημάτων του σχολείου, πρέπει να τέμνονται εγκάρσια και να συμπληρώνονται από δεξιότητες, που να ενδυναμώνουν τα άτομα, προκειμένου να ζήσουν, να δράσουν, να αντιμετωπίσουν και να επιλύσουν προκλήσεις σε ποικίλες περιστάσεις.

Η εκπαίδευση ανέκαθεν αποτελούσε στόχο επένδυσης για το μέλλον της κοινωνίας. Αυτό δεν σημαίνει πως πρέπει να αυτοπεριορίζεται στα οικονομικά προνόμια και επομένως, στην προετοιμασία για την απασχόληση σε μια δεδομένη αγορά εργασίας. Είναι το πρώτο μέσο, με το οποίο οι σύγχρονες κοινωνίες μεταβιβάζουν τον πλούτο και την ουσία μιας κοινωνίας πέραν από τον καθαρό υλισμό και προετοιμάζουν τους πολίτες, που θα αναλάβουν θέσεις στον πολιτικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτιστικό τομέα. Τελικά, η βασικότερη αποστολή του σχολείου είναι η επίτευξη

του κοινωνικο-εκπαιδευτικού του στόχου, και όπως έχει επισημάνει ο Ντιούι το προοδευτικό σχολείο δεν αποτελεί έναν τυχαίο παιδαγωγικό θεσμό, αλλά την σημαντικότερη ίσως οργάνωση, που μπορεί να εκπληρώσει με επιτυχία την κοινωνικο-ποιητική και την δημοκρατική λειτουργία, συνδέοντας το σχολείο με τη ζωή και την κοινωνία.

Αξίζει να δοθεί στα παιδιά και τους νέους η ευκαιρία, να καταλάβουν πως ίσως χρειαστεί να αμφισβητήσουν όσα το εκπαιδευτικό σύστημα τους επιβάλλει. Έτσι ίσως αναπτυχθούν καλύτερα, ώστε να καταστούν ενημερωμένοι, ενεργοί, και συμμετοχικοί πολίτες. Τότε ίσως η σχολική κοινότητα θα πάψει να λειτουργεί με ανούσια εξωτερικά κίνητρα (διδασκαλία προσανατολισμένη σε εξετάσεις, πρόκριση της αξιολόγησης έναντι της μάθησης, προώθηση του ανταγωνισμού έναντι της συνεργασίας...) και θα λειτουργεί με εσωτερικά (θέληση για μάθηση, περιέργεια, επιδίωξη της αυθεντικής ατομικής προόδου και των προσωπικών επιτευγμάτων...). Συνειδητά ή ασυνειδητά το σχολείο αποτελεί χώρο μετάδοσης και ανάπτυξης αξιών. Οι εκπαιδευτικοί, με τον τρόπο που συμπεριφέρονται, την γλώσσα που χρησιμοποιούν, τις μεθόδους και την παιδαγωγική που επιλέγουν, επικοινωνούν και μεταδίδουν αξίες προς τους μαθητές και ολόκληρη την κοινότητα.

Οι επιλογές των εκπαιδευτικών μπορούν να υποστηρίξουν την ανάπτυξη του δημοκρατικού ήθους στους μαθητές, ή να καταφέρουν το ακριβώς αντίθετο. Μπορούν να μεταδώσουν αξίες συμμετοχικής δράσης, που θα υποστηρίξουν βιώσιμες δημοκρατικές κοινωνίες ή να διαιωνίσουν τις διακρίσεις, συνεχίζοντας πρακτικές που δεν υποστηρίζουν την εξατομικευμένη μάθηση, η οποία αποτελεί τον πυρήνα των αρχών του ανθρωπισμού. Όταν ο μαθητής θεωρείται απλά ως το δοχείο μάθησης, όπου οι εκπαιδευτικοί, ενσταλάζουν παγιωμένες γνώσεις, όταν δεν έχει λόγο σε οιαδήποτε απόφαση για την τάξη ή το σχολείο..., υποσυνείδητα μετέχει σε μια κατάσταση ανισότητας δικαιωμάτων και μειονεκτεί από άποψη σεβασμού και υπευθυνότητας.

Η διδασκαλία, από μόνη της είναι ανεπαρκής να διασφαλίσει και προασπίσει τα δικαιώματα συγκεκριμένων ατόμων ή ομάδων, μπορεί, ωστόσο, να εξασφαλίσει πως όλοι, εφόσον μετέχουν της εκπαίδευσης, γίνονται γνώστες των δικαιωμάτων τους και επομένως, είναι σε θέση να τα διεκδικήσουν αποκλείοντας τυχόν παραβίασή τους.

Είναι επιβεβλημένη η επί της ουσίας αναμόρφωση και προσαρμογή του μοντέλου της εκπαίδευσης στις ευρωπαϊκές επιταγές, με σεβασμό στα ΑΔ. Ένας τρόπος διδασκαλίας επι παραδείγματι που παρέχει ελευθερία της έκφρασης, θα αποτελέσει το μέσο κατανόησης και ενσωμάτωσης των ΑΔ στην καθημερινότητα των νέων.

Η σύνδεση ζωής και σχολείου, μέσα από την εκπαίδευση για τα δικαιώματα του ανθρώπου, μπορεί να αναδείξει την εκπαίδευση σε προπύργιο της κοινωνικής αλλαγής. Εδώ ακριβώς εστιάζεται η ευθύνη των εκπαιδευτικών, οι οποίοι καλούνται να παρουσιάσουν στους μαθητές μια καθαρή, αυθεντική και ολοκληρωμένη εικόνα του κόσμου και να τους βοηθήσουν να κατανοήσουν στην πράξη με ποιους τρόπους η εκπαίδευση μπορεί να συνεισφέρει στην προάσπιση των ΑΔ, στο πλαίσιο μιας κοινωνίας που σέβεται την ανθρώπινη ύπαρξη και τη διαφορετικότητα. Ο σεβασμός στη διαφορετικότητα και η ανεκτικότητα, πρέπει να αποτελούν στάση ζωής, οπότε, η προσωπική δέσμευση των ανθρώπων για την προστασία των δικαιωμάτων μπορεί να επιφέρει την κοινωνική αλλαγή.

Καταληκτικές Παρατηρήσεις

Η εκπαίδευση πρέπει να αποσκοπεί στην «ανάπτυξη του παιδιού», να εφοδιάζει με κατάλληλες γνώσεις και να προωθεί τις δεξιότητές του, στάσεις που θα τον βοηθήσουν να προσαρμοστεί στο περιβάλλον κατά τον πιο ικανοποιητικό τρόπο. Παράλληλα, θα πρέπει βοηθά στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας του παιδιού με τρόπο τέτοιο, ώστε να μπορεί να συνεργαστεί στο κοινωνικό σύνολο. Συνεπώς, μια κοινωνία που ενδιαφέρεται για το μέλλον των μελών της, οφείλει να δημιουργεί τις υποδομές ώστε να τους προσφέρει όλα τα αναγκαία και απαιτούμενα.

Η διαδικασία αυτή, θα καταστεί πραγματικότητα, και θα συμβάλλει στην εξύψωση του επιπέδου της Εκπαίδευσης στο μέγιστο βαθμό, αλλά και στην κάλυψη των αυξανόμενων αναγκών της, σε ζητήματα Παιδαγωγικής, μόνον όταν επέλθει μια σειρά αλλαγών που αφορούν την σχολική κοινότητα, σαν σύνολο.

Στο χώρο της εκπαίδευσης ιστορικά, έχουν εμφανιστεί ποικίλα ρεύματα σκέψης, που θέτουν το αίτημα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης και της αλλαγής των αντιλήψεων για το σχολείο. Η ανανέωση και ο εκσυγχρονισμός της διδακτικής διαδικασίας με την εισαγωγή νέων στρατηγικών, μεθόδων, υλικών είναι επιτακτική. Το σχολείο πρέπει να προωθείται ως ένα σχολείο- δίκτυο ανάπτυξης σχέσεων και επικοινωνίας μεταξύ μαθητών, εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων, γονέων, τοπικής κοινωνίας, φορέων και άλλων σχολείων της χώρας ή και άλλων χωρών.

Μέσα από τον επαναπροσδιορισμό του ρόλου και της αποστολής της εκπαίδευσης μπορεί να προκύψει μια θετική εξέλιξη για την πορεία του κόσμου. Το εκπαιδευτικό μοντέλο που ισχύει στην Ελλάδα, παρουσιάζει έναν παραδοσιακό γνωσιοκεντρικό χαρακτήρα, και θα πρέπει να αντικατασταθεί και να αξιοποιηθούν όλες οι ευκαιρίες για μάθηση.

Η διαμόρφωση του εθνικού εκπαιδευτικού πλάνου πρέπει να μεταθέσει το κέντρο βάρους προς ένα ευέλικτο σχήμα μαθητείας και κουλτούρας των μαθητών ως αυριανών πολιτών, και, όχι σαν μέσο που στοχεύει απλά σε μια μελλοντική επαγγελματική ενασχόλησή τους. Συνεπώς, το σχολείο πρέπει να αξιοποιεί την εκπαίδευση ως διαδικασία που θα ενσωματώνει και παρέχει όλα εκείνα τα στοιχεία που χρειάζεται ο μαθητής στον μετέπειτα βίο. Το σχολείο ως μικρογραφία

κοινωνικής ζωής πρέπει να περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία που τη συνθέτουν. Ένα σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία, πρέπει να εντάσσει και προβλήματα της καθημερινότητας, τοπικά θέματα, καθώς και επίκαιρα ζητήματα.

Η ανθρωπιστική εκπαίδευση αποβλέπει με τις μεθόδους της στην γενική καλλιέργεια και στην πολυεπίπεδη μόρφωση του ατόμου, και όχι στην τυποποιημένη γνώση για μια επιτυχία σε προαγωγικές εξετάσεις. Μέσω του ανθρωπιστικού προσανατολισμού της εκπαίδευσης, παρέχεται η δυνατότητα καλλιέργειας της εσωτερικής ελευθερίας, της ευαισθησίας, της ηθικότητας, και της αξιοπρέπειας ώστε να αποτρέψει όλα εκείνα που θέτουν σε μειονεκτική θέση την ιδιότητα του πολίτη και τελικά τον ίδιο τον άνθρωπο.

Αυτή η διαδικασία αλλαγών και προσαρμογών για τον εκσυγχρονισμό του σχολείου μπορεί να αποτελέσει την βάση πάνω στην οποία θα οικοδομηθεί η κουλτούρα της ΕΑΔ. Με αφορμή τα δεδομένα της έρευνας, παρατίθενται πιθανές αλλαγές, που θα μπορούσαν να συνδέσουν την πρόωθηση και να αναδείξουν την ΕΑΔ ως μία διαρκή και αποτελεσματική διαδικασία.

Εκπαιδευτικό μοντέλο

ο Αλλαγή Εκπαιδευτικού Μοντέλου

Το σχολείο, ως χώρος συνάντησης και επικοινωνίας, προσφέρεται για ανάπτυξη γνώσεων, εμπειριών, σχέσεων και γνωριμιών που έχουν εκπαιδευτικό χαρακτήρα και που αποτελούν τις βασικές προϋποθέσεις για να μπορεί η ετερότητα να γίνεται ανεκτή και αποδεκτή. Οφείλει, λοιπόν, να δημιουργεί τις κατάλληλες ευκαιρίες και προϋποθέσεις μάθησης και ενσωμάτωσης. Αυτό, απαιτεί την ενδοσχολική ή και εξωσχολική συνεργασία δασκάλων και γονέων. Άρα, πρέπει να υπάρχει ευελιξία και προσανατολισμός με βάση τις εκάστοτε ανάγκες και δυνατότητες. Η εξέλιξη όλων των παιδιών ώστε να ανταποκριθούν στον κοινωνικό τους ρόλο, θα πρέπει αποτελεί κεντρικό άξονα στην εκπαίδευση, και για αυτό να θέτει τις ευνοϊκότερες προϋποθέσεις, προαγωγής και στήριξης των μαθητών.

Η εκπαιδευτική διαδικασία θα πρέπει να έχει συμμετοχικό χαρακτήρα, δηλαδή, ο τρόπος εκμάθησης να περιλαμβάνει διαδικασίες ενίσχυσης της ελευθερίας του λόγου. Η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και άλλων προσωπικών δεξιοτήτων, θα πρέπει να αποτελεί κοινό τόπο. Το σχολείο, αποτελεί μια μικρή κοινωνία, άρα πρωτίστως εκεί πρέπει να καλλιεργούνται και προωθούνται, ο σεβασμός και ο διάλογος.

Κρίνεται απαραίτητη λοιπόν, η προσαρμογή του εκπαιδευτικού μοντέλου, στο οποίο θα εντάσσονται δημιουργικές δραστηριότητες και βιωματικές δράσεις, θα πραγματοποιούνται ομαδικές εργασίες, και γενικά κάθε παράλληλη δράση που θα προσεγγίζει και προάγει τα ΑΔ. Οι στόχοι των σύγχρονων παιδαγωγικών δεδομένων και κοινωνικών αναγκών της εποχής επιβάλλεται να υλοποιηθούν. Για την πραγμάτωσή τους όμως, πρέπει η εκπαίδευση να χαρακτηρίζεται από ποιότητα, ευκαμψία συστημάτων, ανάδειξη πρωτοβουλιών, εφαρμογή καινοτομιών, προσαρμογή στα επιτεύγματα της Τεχνολογίας της Πληροφορίας και Επικοινωνίας κ.ά. Απαιτείται λοιπόν, ένα ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο.

Τα βιωματικά παιχνίδια έχουν την ικανότητα να εμπλέκουν το άτομο στην διαδικασία της γνώσης, κυρίως διεγείροντας έντονα τον συναισθηματισμό. Σκέψη, προβληματισμός, αυθορμητισμός, κατά την διάρκεια τέτοιων δραστηριοτήτων οδηγούν στην πρόσληψη σημαντικών εμπειριών και γνώσης. Οι βιωματικές δραστηριότητες ως εκπαιδευτικό εργαλείο συγκροτούν τη σχέση εμπειρίας και μάθησης. Απόρροια της ιδέας αυτής είναι η επιδίωξη της άμεσης επαφής των διδασκομένων με την πραγματικότητα, που καλούνται να μελετήσουν. Απαιτεί την απευθείας εμπλοκή με το αντικείμενο της μάθησης, την φυσική τους συνάντηση, την συμμετοχή σε σχετικές με αυτό και όχι απλές σκέψεις ή συλλογισμούς για το τι θα μπορούσαμε να κάνουμε.

Σε τούτη την διαδικασία εκμάθησης προτιμάται η ελεύθερη δραστηριότητα των παιδιών, αντί μιας επιβαλλόμενης πειθαρχίας. Η μάθηση αφήνεται ελεύθερη να αναδυθεί μέσα από την επεξεργασία εμπειριών των ίδιων των παιδιών, και δεν προωθείται μέσα από βιβλία. Αντί μιας ασκητικής πίεσης για να αποκτήσουν δεξιότητες, ενθαρρύνονται να εμπλακούν προσωπικά σε στόχους, για την εξυπηρέτηση των οποίων μαθαίνουν τις σχετικές δεξιότητες, με την προϋπόθεση πως υπάρχουν και προβάλλονται άμεσα και ζωντανής σημασίας κίνητρα. Έτσι

προετοιμάζονται τα παιδιά για ένα κόσμο που αλλάζει και μάλιστα με γοργούς ρυθμούς.

Ένας άλλος τρόπος εκμάθησης, όχι συχνά παραδοσιακός, αλλά με εντυπωσιακά αποτελέσματα στην μετάδοση γνώσεων είναι η οπτικοακουστική γλώσσα. Η γλώσσα αυτή συνιστά μορφή επικοινωνίας με την οποία οι μαθητές είναι συχνά εξοικειωμένοι. Ήδη «κολυμπούν» σε περιβάλλον κατακλυζόμενο από εικόνες και ήχους, (για παράδειγμα, κινηματογραφικές ταινίες, μυθοπλασίας και τεκμηρίωσης, τηλεοπτικές εκπομπές όλων των ειδών, ειδήσεις, ρεπορτάζ, σειρές, εμπορικές και πολιτικές διαφημίσεις, reality shows, μουσικά βιντεοκλίπ, βίντεο, βιντεοπαιχνίδια που διακινούνται στο διΑΔίκτυο...), δηλαδή όλα εκείνα τα στοιχεία που συνήθως είναι μέρος της σύγχρονης καθημερινότητας του ατόμου.

Τα οπτικοακουστικά μέσα ως γλώσσα επικοινωνίας, προϋποθέτουν γνώση του τρόπου παραγωγής όσο και αποκωδικοποίησης των μηνυμάτων. Με άλλα λόγια, οι μαθητές πρέπει αφού μάθουν και κατανοήσουν την οπτικοακουστική «ανάγνωση» και «γραφή», ακολούθως να εκπαιδευτούν στην χρήση και στους τρόπους επικοινωνίας και έκφρασης. Το σχολείο οφείλει να παρέχει τα εργαλεία για την ενσυνείδητη αποκωδικοποίηση των σημασιών και την κριτική προσέγγιση των μηνυμάτων...

Η υιοθέτηση και αξιοποίηση των παραπάνω εργαλείων στην διδασκαλία και την εκπαίδευση είναι καθοριστικής σημασίας. Ιδίως για την ΕΑΔ φαίνεται αυτά να αποτελούν τα βασικότερα εργαλεία προώθησης αναπαραστάσεων υπέρ των δικαιωμάτων στον 'κόσμο' των παιδιών.

ο *Μαθητικές Κοινότητες*

Οι μαθητικές κοινότητες των σχολείων αφορούν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ορίζονται στον Ν. 1566/85². Με απόφαση του Υπουργού Παιδείας, Έρευνας και

² Άρθρο 45. :

1. Για την υλοποίηση των σκοπών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απαραίτητη είναι η συμμετοχή των μαθητών στη σχολική ζωή.

2. Οι διάφορες μορφές οργάνωσης της μαθητικής ζωής αποσκοπούν να βοηθήσουν τους μαθητές :

α) Να αποκτήσουν υπευθυνότητα και άμεση αντίληψη της σημασίας του δημοκρατικού διαλόγου στη διαμόρφωση του συνειδητού και δημιουργικού πολίτη.

Θρησκευμάτων ρυθμίζονται τα θέματα που αναφέρονται στη συγκρότηση των μαθητικών κοινοτήτων, στα όργανα και στη διαδικασία εκλογής τους καθώς και στον τρόπο συμμετοχής τους στην οργάνωση της μαθητικής ζωής.

Στην ΥΑ 23/1986/β-619 υπογραμμίζεται η σημαντικότητα του θεσμού του σχολείου, ως ζωντανού οργανισμού για την προετοιμασία των παιδιών και διαπαιδαγώγηση, για απρόσκοπτη ένταξή τους σε μια ελεύθερη και δημοκρατική κοινωνία μετά την αποφοίτηση από το σχολείο. Η καθιέρωση του διαλόγου ενισχύει την πρωτοβουλία των παιδιών και τα εφοδιάζει με τα αναγκαία για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις και στις δραστηριότητες της κοινωνίας, της οποίας θα πρέπει να ενταχθούν. Η σχολική ζωή αποτελεί το πλαίσιο καθημερινής δοκιμασίας, η δομή και ο τρόπος λειτουργίας της αντανακλούν την κοινωνική συνείδηση, και καθορίζουν την αντίληψη που παρέχεται στα παιδιά για την ζωή και την κοινωνία.

Ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων, εφόσον ενεργοποιηθεί και αξιοποιηθεί σωστά, μπορεί να αποτελέσει διαδικασία συμμετοχής των μαθητών στην λήψη αποφάσεων, και εκπαίδευσής τους στον τρόπο συμμετοχής στις δημοκρατικές διαδικασίες. Με την εν λόγω συμμετοχική διαδικασία οι μαθητές αφενός γίνονται υπεύθυνοι για την τήρηση κανονισμών και αφετέρου εκπαιδεύονται για την ουσιαστική και υπεύθυνη συμμετοχή τους στα κοινά ως πολίτες της χώρας. Ο θεσμός για τις σχολικές κοινότητες, δυστυχώς έχει απαξιωθεί στην συνείδηση πολλών. Θα πρέπει πρωτίστως οι εκπαιδευτικοί, και η διοίκηση του σχολείου να αντιληφθούν άμεσα την αξία και συμβολή του, έτσι ώστε να επωφεληθούν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Διδακτικό υλικό

- ο *Ενίσχυση προγράμματος σπουδών με ειδικό περί των ΑΔ εγχειρίδιο*

β) Να συμβάλλουν στην ομαλή και γόνιμη λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας ώστε να επιτευχθεί η συστηματική μετάδοση της απαραίτητης και ουσιαστικής γνώσης.

γ) Να διαμορφώσουν δική τους αντίληψη για τη ζωή στα πλαίσια της σύνδεσης σχολείου και κοινωνίας, ώστε να έχουν ως νέοι τα απαραίτητα εφόδια για την παραπέρα πορεία και εξέλιξή τους.

3. Οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη συμμετοχή τους στη σχολική ζωή συγκροτούν μαθητικές κοινότητες, με τις οποίες συμμετέχουν στην οργάνωση της μαθητικής ζωής και στην οργάνωση και πραγματοποίηση κάθε είδους σχολικών εκδηλώσεων.

Η βασική θέση της UNESCO είναι ότι οι πόλεμοι αρχίζουν στα μυαλά των ανθρώπων. Αν θέλουμε να εμποδίσουμε τους πολέμους, πρέπει να ανοίξουμε τα μυαλά των ανθρώπων και αυτό μπορεί να γίνει μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια τα οποία ασκούν σημαντική κοινωνικο-ποιοτική επίδραση.

Στο χώρο της εκπαίδευσης, αναφορικά με τα ΑΔ, έχει γίνει σημαντική προσπάθεια μέσα από τα σχολικά εγχειρίδια. Στην παρούσα φάση ο μαθητής συναντά τις πρώτες αναφορές στο μάθημα «Κοινωνική και Πολιτική αλλαγή» της Ε' Δημοτικού, ενώ με την «Κοινωνιολογία» της Γ' Λυκείου (με πιο ειδικές αναφορές σε ανάλογες θεματικές) κατατείνει σε μια αξιολογή κι ίσως σημαντική 'πρώτη ανάγνωση' σχετικά με το τι μπορεί και πρέπει να συνιστά δικαίωμα.

Ωστόσο, η ΕΑΔ θα ήταν περισσότερο αποδοτική με την εισαγωγή ενός εγχειριδίου αφιερωμένου αποκλειστικά στα ΑΔ. Μια τέτοια καινοτομία, η οποία θα εντάξει δυναμικά την διδασκαλία των ΑΔ στο ωρολόγιο πρόγραμμα, παρέχει στον εκπαιδευτικό την δυνατότητα να αναπτύξει στους μαθητές και να εμβαθύνει σε έννοιες σημαντικές που συνδέονται με τα ΑΔ. Τα σχολικά εγχειρίδια θα πρέπει να υπογραμμίζουν την συνάφεια των ΑΔ με την ειρήνη, τον πολιτισμό, την αλληλεγγύη..., αδήριτες αξίες οικουμενικές, που παρέχουν αποτελεσματικά τις ενδεδειγμένες λύσεις.

Τα σχολικά εγχειρίδια, στον ελλαδικό και ευρωπαϊκό χώρο, κινούνται περί τον άξονα της ιστορικής αναδρομής και παρουσίασης των δικαιωμάτων. Όμως, κυρίαρχο θέμα και ζήτημα είναι το πως, μέσω της διδασκαλίας, θα επιτευχθεί η ευαισθητοποίηση των μαθητών. Η ΕΑΔ, πέραν από τυποποιημένες γνώσεις, πρέπει να περιλαμβάνει και την κατανόησή τους, που θα οδηγήσει σε ανάλογες στάσεις, αξίες και δεξιότητες.

Πέραν λοιπόν, της αφηγηματικής διδασκαλίας ως παραδοσιακής πρακτικής, και με την δυνατότητα να έχει ο εκπαιδευτικός στην διάθεσή του ολόκληρη σχολική ώρα, μπορεί να ενισχύσει τον κόσμο των παιδιών και να τον εμπλουτίσει με τις αξίες των ΑΔ. Τα βιωματικά εργαστήρια ή και αναπαραγωγή οπτικο-ακουστικού υλικού, είναι εργαλεία τα οποία, όπως έχουμε ήδη αναφέρει συμβάλλουν στην ανάπτυξη του παιδιού με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και επιδρούν καθοριστικά στην αλλαγή του κλίματος της τάξης και του σχολείου, στην αλλαγή του ρόλου του δασκάλου και του μαθητή. Η βιωματική- εμπειρική μάθηση με προσομοιώσεις, θεατρικά παιχνίδια,

αφηγηματικές ανασυνθέσεις, επισκέψεις, κατασκευές, χρήση εποπτικών μέσων, κ.ά. μετατρέπει την τάξη σε βιωματικό εργαστήριο όπου οι μαθητές εμπλέκονται άμεσα στο θέμα που μελετούν, απελευθερώνοντας τη δημιουργικότητά τους, διότι, όπως λέει ο Ντιούι, «μόνο ό,τι δέχεσαι με τη ψυχή σου, αυτό μόνο μαθαίνεις και αυτό ενσωματώνεις στη ζωή σου και το χαρακτήρα σου». Η αξιοποίηση όλων αυτών σε συνδυασμό με την χρήση εγχειριδίου, με περιεχόμενο αμιγώς για τα δικαιώματα μπορεί να καλλιεργήσει το έδαφος για την άμεση κατανόηση και εφαρμογή των ΑΔ.

ο *Καινοτόμα προγράμματα στην εκπαίδευση*

Τα προγράμματα που χαρακτηρίζονται στην εκπαίδευση ως καινοτόμα, προσφέρουν διαφορετική προσέγγιση της γνώσης, που συνοδεύεται με νέες εναλλακτικές διδακτικές μεθόδους. Η πάγια φιλοσοφία και ο ουσιαστικός σκοπός της εκπαίδευσης είναι η προαγωγή γνώσεων – δεξιοτήτων – στάσεων – αξιών – συμπεριφορών. Στα καινοτόμα προγράμματα προωθούνται θέματα όπως η Ευέλικτη Ζώνη, τα Ευρωπαϊκά Εκπαιδευτικά Προγράμματα, και, οι Σχολικές Δραστηριότητες, με τις εξής επιμέρους θεματικές: Αγωγή υγείας-Περιβαλλοντικά Προγράμματα-Πολιτιστικά θέματα.

Κύριος στόχος τους είναι η αλλαγή στάσης και συμπεριφοράς των μαθητών, η ενίσχυση της υπευθυνότητας, της αυτοπεποίθησης, της προσωπικότητας και της ικανότητάς τους, να υιοθετήσουν θετικούς τρόπους και στάσεις ζωής. Ακόμη, μπορούμε να προσθέσουμε την ανάπτυξη δεξιοτήτων, κοινωνικοποίηση και δραστηριοποίηση με την ανάληψη πρωτοβουλίας, ώστε να οδηγηθούν στην αυτοπραγμάτωση και την παραγωγή γνώσης.

Τα ΚΠ θα πρέπει, λοιπόν, να προωθούν νέες εναλλακτικές διδακτικές μεθόδους κατά την εφαρμογή τους μαθητο-κεντρικές, που θα αποσκοπούν στην ενιαία διαθεματική και διεπιστημονική προσέγγιση της γνώσης. Εκτός όμως των προγραμμάτων συγκεκριμένου χαρακτήρα, η ελευθερία της Ευέλικτης Ζώνης, μπορεί να προσφέρει μια εξαιρετική ευκαιρία για την αξιοποίηση δράσεων γύρω από το ζήτημα των ΑΔ.

ο *Πολιτιστικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις*

Η ελεύθερη έκφραση των μαθητών, η ενίσχυση ομάδων πολιτιστικών, καλλιτεχνικών και αθλητικών δραστηριοτήτων προωθούν την ομαδο-συνεργατική έξω από την

μαθησιακή διαδικασία και οδηγούν σε μια καλύτερη σχέση μαθητών και σχολείου. Οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες, οι σχολικές εφημερίδες, οι ηλεκτρονικές σελίδες μπορούν να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των μαθητών και ταυτόχρονα να ενισχύσουν την άσκηση των δεξιοτήτων τους (για παράδειγμα, μέσα από μια σχολική εφημερίδα για παράδειγμα μπορεί να αναπτυχθεί το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης). Οι παραπάνω δραστηριότητες που έχουν στόχο την διακίνηση ιδεών πρέπει να είναι ελεύθερες, χωρίς προσβλητικά σχόλια, αλλά να ανΑδεικνύουν τις αξίες των ΑΔ.

Οι σχολικές εκδρομές είναι απαραίτητες για την υγιή ανάπτυξη και την ενεργή συμμετοχή των μαθητών. Ίσως η ανάμειξη των μαθητών στον σχεδιασμό των εν λόγω εκδρομών να είναι ευεργετική για αυτούς, καθώς αφενός εμπλέκονται σε διαδικασίες διαλόγου, και αφετέρου πιθανότατα ενισχύεται το πεδίο γνώσεων τους, αντι-προτάσσοντας για παράδειγμα των επιλογών που έχουν προταθεί από τους εκπαιδευτικούς. Παράλληλα, εκδρομές μορφωτικού και πολιτιστικού χαρακτήρα, διευρύνουν πνευματικά τους μαθητές και πιθανόν την δεκτικότητά τους στην πλουραλιστική κοινωνία που ζούμε.

- ο *Ανάπτυξη αναλυτικού προγράμματος*

Μορφές μη τυποποιημένης γλωσσικής επικοινωνίας, όπως πχ η μουσική και τα εικαστικά, θα πρέπει να είναι αναπόσπαστα μέρη ενός αναλυτικού προγράμματος, γιατί έχουν εκπαιδευτική και μορφωτική αξία.

Καθίστανται προαγωγές μορφές επικοινωνίας, μέσω των επιτυγχάνονται, εν δυνάμει και συνόλω, α) η Ψυχική ανάπτυξη του παιδιού, ικανοποιώντας συναισθηματικές ανάγκες και εμπλουτίζοντας τον εσωτερικό του κόσμο, β) η Πνευματική ανάπτυξη και ο συνδυασμός ικανοτήτων, γ) η Σωματική ανάπτυξη, διαπλάθοντας την γλώσσα του σώματος, και δ) η Κοινωνική Ανάπτυξη προωθώντας μέσω της αλληλεπίδρασης την συλλογικότητα, συμμετοχή, συνεργασία...

Οι τέχνες, αποτελούν μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς. Συνεπώς, η μάθηση και η εκπαίδευσή τους καθίσταται αναντίρρητη και υποχρεωτική. Η γλώσσα της τέχνης, είναι συνήθως υποκειμενική κι ο τρόπος έκφρασής της γίνεται συχνά ωφελιμιστικός. Όμως η φαντασία και δημιουργικότητα των παιδιών συχνά μπορεί αλλά και πρέπει να

βρει εκφραστικό τρόπο μέσω της τέχνης. Όλη αυτή η διαδικασία μπορεί να αξιοποιηθεί για την ΕΑΔ.

Στελέχωση

ο Διοίκηση

Η εκπαίδευση στην Ελλάδα ασκείται με πυραμιδοειδή διάταξη. Η φιλοσοφία της διδασκαλίας στην εκάστοτε σχολική μονάδα, που σκιαγραφείται από τα διευθυντικά στελέχη, είναι καταλυτική, καθώς αποτελεί την κοινή γραμμή για τους εκπαιδευτικούς της μονάδας. Η φιλοσοφία αυτή, μπορεί να διακυμαίνεται από την συντηρητική μέχρι και φιλελεύθερη παράδοση. Σε σχολεία, που ενθαρρύνουν την παραδοσιακή διδασκαλία, το έργο του εκπαιδευτικού καθίσταται πιο δύσκολο. Ο δάσκαλος είναι αδύναμος να αντισταθεί στην αδράνεια που προκαλεί το συγκεκριμένο σύστημα, διότι οι προκαταλήψεις ως ισχυρά φίλτρα αντίληψης είναι οδηγοί παγίας συμπεριφοράς. Αντίθετα, αν η διοίκηση συμπορεύεται με τους εκπαιδευτικούς, και ιδίως για την πραγματοποίηση δράσεων της ΕΑΔ, τότε η σχολική μονάδα μπορεί να καταστεί κέντρο επιμόρφωσης και προώθησης των ΑΔ. Η ΕΑΔ για να είναι αποτελεσματική θα πρέπει να ασκείται συλλογικά.

ο Εκπαιδευτικοί

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού μπορεί ίσως να θεωρηθεί από τα πιο ισχυρά εργαλεία στη διαδικασία της ΕΑΔ και να αναδειχθεί στον ουσιωδέστερο παράγοντα κοινωνικής αλλαγής. Ο εκπαιδευτικός, παραδοσιακά, θεωρείται ως το μέσο αναπαραγωγής και μετάδοσης γνώσεων. Πρέπει να παραδεχτούμε όμως, πως η σημερινή κοινωνία δεν του αποδίδει την δέουσα αξία και βαρύνουσα σημασία. Για μια επιτυχή διδασκαλία, ο εκπαιδευτικός πρέπει να είναι βοηθός, συνδιερευνητής, καθοδηγητής... Πρέπει να επιτρέπει ελευθερίες στους μαθητές, να τους εξασφαλίσει δυνατές εμπειρίες, που θα οδηγήσουν τους μαθητές σε προσωπική ανάπτυξη και σε κοινωνική συμμετοχή. Οφείλει να τους παροτρύνει, να καλλιεργεί την αντιληπτική τους εγρήγορση, να ενισχύει την ικανότητά τους να ερευνούν και να συλλέγουν πληροφορίες, να παίρνουν αποφάσεις ώστε να επιλύουν μόνοι τους τα προβλήματα, να στοχάζονται

κριτικά, να συνεργάζονται, να δημιουργούν. Ο εκπαιδευτικός οφείλει να προσφέρει κάθε δυνατή βοήθεια στους μαθητές του, για να αναπτύξουν την κοινωνικότητά τους, να δημιουργήσουν ή διατηρήσουν μια υγιή κοινωνική ευταξία, να εξασφαλίσουν την κοινωνική πρόοδο και τελικά να αναπτύξουν μια στάση υπέρ των ΑΔ.

Η μάθηση είναι ένα επικοινωνιακό παιχνίδι, και ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να αφουγκράζεται τον παλμό της ομάδας. Εάν, είναι έτοιμος να δοκιμάσει και να δοκιμαστεί σε νέες ιδέες, αντιλήψεις, πρακτικές, τότε διαφαίνεται περισσότερο μια σχέση επαφής συμπορευομένων, μεταξύ συμ-μαθητών, παρά μια αποστασιοποίηση δασκάλου – μαθητή. Ο εκπαιδευτικός οφείλει διαρκώς να βρίσκεται σε αναδρομή, να ανατρέχει στην δική του παιδική ηλικία, να μπαίνει στην θέση του παιδιού. Έτσι μόνο η εκπαίδευση θα καταστεί πιο αποδοτική, πιο αποτελεσματική και θα προάγει την δυναμική ανάπτυξη της ομάδας.

Ο επαναπροσδιορισμός του ρόλου του δασκάλου (λαμβάνοντας υπόψη και τις δικές του ανάγκες για έκφραση, δημιουργία, επικοινωνία, αλλαγή), σε συνδυασμό με την αναμόρφωση της διδακτικής και μαθητικής διαδικασίας, μπορεί να δώσει νέα ώθηση στην εργασία του και την συνεργασία του με μαθητές, συναδέλφους, γονείς. Οφείλουν λοιπόν, και μπορούν να διαδραματίσουν έναν καθοριστικό ρόλο στην ΕΑΔ, δεδομένης της θέσης τους στην κοινωνική εξέλιξη.

ο Νέοι εκπαιδευτικοί – Νέες προοπτικές

Η ένταξη νέων εκπαιδευτικών, με νέες ιδέες, δίνει την ευκαιρία για ουσιαστική ανανέωση των σχολείων. Ο κίνδυνος όμως, να χαθεί η ευκαιρία, παραμένει εάν, δεν αλλάξει ριζικά ο τρόπος διδασκαλίας. Σήμερα τα κριτήρια για την επιλογή στην εισαγωγική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών βασίζονται αποκλειστικά σχεδόν στο ακαδημαϊκό υπόβαθρο των υποψηφίων. Άλλα κριτήρια, όπως επικοινωνιακές ικανότητες, ανοικτό πνεύμα, θέληση να εργαστούν και συνεργαστούν με νέους, ευρύτητα κοινωνικών γνώσεων, εμπειρία, το κατά πόσο κατανοούν την πολυμορφία της κοινωνίας (όσον αφορά γένος, εθνικότητα, κλπ)..., συχνά δεν προσμετρώνται ούτε συνυπολογίζονται ως κριτήρια κατά την πρόσληψή τους.

Στο σχολείο του σήμερα, σε μια γρήγορα εναλλασσόμενη κοινωνία, οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αναπτύξουν πολλαπλές ικανότητες. Η εκπαίδευση χρειάζεται

ευέλικτους, ευπροσάρμοστους, συνεργάσιμους επαγγελματίες, ικανούς και πρόθυμους να διατηρήσουν υψηλά εργασιακά επίπεδα σε όλη τους την επαγγελματική σταδιοδρομία, ώστε να υλοποιήσουν το ρόλο τους ως «διαμεσολαβητές της μάθησης».

Η επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών πρέπει να είναι συνεχής. Με τον διαρκώς αυξανόμενο αριθμό απαιτήσεων πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι ικανότητες των εκπαιδευτικών δεν μπορούν πλέον να είναι ατομικές και πεπαλαιωμένες. Απαιτείται μια ολιστική προσέγγιση του σχολείου και υποστήριξη των εκπαιδευτικών, προκειμένου να αποκτήσουν έγκυρες κι ολοκληρωμένες και τεχνικές διδακτικής προσέγγισης, και δεξιότητες ομαδο-συνεργατικές. Τα προγράμματα επιμόρφωσης, η ομαδική εργασία, η διερεύνηση καινοτόμων μαθησιακών τεχνικών, η εσωτερική, περιφερειακή, εθνική και διεθνής δικτύωση, η ανάπτυξη γλωσσικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων αποτελούν πρακτικές που μπορούν να υποστηρίξουν τη δια βίου επαγγελματική τους ανάπτυξη.

Οφείλουν να ακολουθήσουν νέες κατευθύνσεις, να μεταδώσουν στους μαθητές τις αρχές των σύγχρονων κοινωνιών, για την δημοκρατία και τα ΑΔ, για να γίνουν ο “πιο δραστήριος κινητήριος μοχλός”. Πρέπει να αξιοποιήσουν όλα τα εργαλεία που τους παρέχονται και να υιοθετήσουν τρόπους, που δίνουν ερεθίσματα ενασχόλησης των μαθητών στα εν λόγω ζητήματα. Ο σχεδιασμός και προγραμματισμός δραστηριοτήτων εκ μέρους των εκπαιδευτικών, απαιτεί την συνεχή επαγρύπνηση και διαρκή ενασχόληση, ακόμη και θυσίες, ώστε να καταστεί τα μέγιστα αποδοτικός, και να βοηθήσει τους νέους να μαθαίνουν μέσα στις τάξεις (τυπική εκπαίδευση), και να ευδοκιμούν σε εξωσχολικές δραστηριότητες (μη τυπική εκπαίδευση). Αν επιδιώκουμε την αφύπνιση των ικανοτήτων των ατόμων για ένα βιώσιμο μέλλον που θα προστατεύει τα ΑΔ, τότε οι εκπαιδευτικοί και όσοι εντάσσονται ή μετέχουν στην διαδικασία οφείλουν μίαν ενεργό συμμετοχή, τόσο σε επίπεδο συστήματος, όσο και στην τάξη.

ΑΕΙ

- *Υποχρεωτική ΕΑΔ*

Η σκοπιμότητα των όσων έως τώρα έχουν τεθεί σε κρίση, εμπειριστατωμένα ή ακροθιγώς, καθιστούν πρόδηλη την ανάγκη να ενισχυθεί το πλαίσιο εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, ώστε να κατατείνει σε μια αποτελεσματική ΕΑΔ.

Το πλαίσιο εκπαίδευσης και η επιμόρφωση στα ΑΔ, πρέπει ευθύς εξ αρχής να έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, από την εισαγωγή των εκπαιδευτικών στα αντίστοιχα εκπαιδευτικά ιδρύματα, Συνεπώς, να προβλέπεται στον οδηγό σπουδών όλων των τμημάτων. Το ειδικό για τα ΑΔ μάθημα, θα πρέπει να καλύπτει το γνωστικό πεδίο σε πλάτος και βάθος. Όμως, η παροχή γνώσεων μέσα από εγχειρίδια, δεν αρκεί αφ' εαυτής. Η μεθοδολογία, ο ουσιαστικός τρόπος που προωθούνται και προστατεύονται τα ΑΔ, πρέπει να γνωστοποιείται στους νέους εκπαιδευτικούς, ώστε μελλοντικά να υιοθετήσουν στην διδασκαλία τους την ειδική αυτή επιμόρφωση.

Δια Βίου Παιδεία

Η αναγνώριση της αξίας της μόρφωσης αποτυπώνεται και παρέχεται στις αναπτυγμένες κοινωνίες μέσω της θεσμοθετημένης εκπαίδευσης με τη δωρεάν Παιδεία και τη βασική υποχρεωτική μόρφωση. Έτσι όμως δεν αποδίδεται όλη η δυναμική αυτής της έννοιας. Ο Δημόκριτος θεωρεί την εκπαίδευση σαν μια δια βίου λειτουργία σε τρία επίπεδα: α) απόκτηση δεξιοτήτων (αναγκαίων για την προσαρμογή στις απαιτήσεις της ζωής), β) ενδυνάμωση και κατάκτηση της αρετής (αναγκαίας ιδιότητας για τις αμοιβαίες σχέσεις στην κοινωνία) και γ) πρόσληψη γνώσεων, μιας πνευματικής χαράς που αποτελεί προϋπόθεση της ευτυχίας.

Το δικαίωμα στην μόρφωση δεν αφορά μόνο στα ανήλικα μέλη ενός κοινωνικού συνόλου. Η μόρφωση απευθύνεται σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, παραβλέποντας τις οικονομικές δυνατότητες, και προσβλέπει σε όλα τα μέλη της κοινωνίας ανεξάρτητα από το φύλο και τον βαθμό ενηλικίωσης. Η εκρηκτική διάδοση των γνώσεων και παράλληλα των αναγκών στην οικονομία, την πολιτική, την εκπαίδευση, καθιερώνουν την Δια βίου Παιδεία ως την μοναδική λύση για την επιτυχή ένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο. Η Δια βίου Παιδεία ενισχύει τους πολίτες στο να αποκτούν δεξιότητες, καλλιεργεί την διάθεση και ικανότητά τους στην πρόσληψη πληροφοριών και γνώσεων, προάγει την αυτοπεποίθηση, κι ενθαρρύνει την

δημιουργικότητα, την ανάληψη ευθυνών και το κριτικό πνεύμα. Τα εφόδια αυτά προωθούν την ένταξη των ατόμων σε μια κοινωνία αναγνώρισης και σεβασμού των ΑΔ.

Υλικοτεχνική υποδομή σχολικής μονάδας

ο Σχολικές Εγκαταστάσεις

Η διαδικασία της εκπαίδευσης πέραν από τις καθαυτό μαθησιακές διαδικασίες, έχει ανάγκη από συμπαρομαρτούσες δυνατότητες, κυρίως υλικοτεχνικού περιεχομένου, που κρίνονται απαραίτητες και συνδράμουν στην επιτυχή κι ευοίωνη ολοκλήρωσή της.

Μεταξύ των καταλέγονται οι σχολικές εγκαταστάσεις κι ο ανάλογος εκπαιδευτικός εξοπλισμός, η δυνατότητα πρόσβασης σε βιβλιοθήκες, αθλητικές εγκαταστάσεις, αίθουσες εκδηλώσεων, που μπορούν εύκολα να μεταβληθούν χρηστικά σε χώρους εκτέλεσης προγραμμάτων και να δώσουν στα παιδιά ερεθίσματα ενασχόλησης με πληθώρα δραστηριοτήτων, μεταξύ των οποίων και για την ΕΑΔ. Επίσης, σημαντικό είναι τα σχολικά κτίρια να αποκτήσουν “χρώμα”. Σε αυτό μπορούν να συμβάλλουν και οι μαθητές, επί παραδείγματι με ανάρτηση προσωπικών τους εργασιών. Η μη ταύτιση του σχολείου με την αποκλειστική μονοσήμαντη διδασκαλία μέσα από σχολικά εγχειρίδια, μπορεί να αναπτύξει στα παιδιά νέες αντιλήψεις, να τους δώσει άλλη όψη, ώστε να δουν το σχολείο με μια άλλη οπτική. Ίσως έτσι, μπορεί ίσως ευκολότερα και με περισσότερο ενδιαφέρον να βρει πρόσφορο έδαφος η ΕΑΔ.

ο Διαρρύθμιση σχολικής αίθουσας & χωροταξία

Η χωροταξική διαρρύθμιση της αίθουσας διδασκαλίας-δράσης αποτελεί ένα ακόμα στοιχείο, που προβάλλει και ενισχύει τις άλλες παραμέτρους, που προωθεί η ΕΑΔ. Μια πυραμυδοειδής ή ομαδοποιημένη διάταξη των θρανίων βοηθά, και στην προσήλωση των μαθητών και στην ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας. Συνολικά, η αναδιοργάνωση της σχολικής αίθουσας με «γωνιές», πάγκους εργασίας, θέσεις /καθίσματα κυκλικά κατανομημένα κ.λ.π. μπορεί να συντελέσει σημαντικά στην βελτίωση του σχολικού κλίματος.

Ο εξωραϊσμός της τάξης με εικαστικές παρεμβάσεις είναι ιδιαίτερης σημασίας. Το περιβάλλον στις αίθουσες διδασκαλίας θα πρέπει να είναι δομημένο με τρόπο που να αντανακλά και να αναδεικνύει αρχές και αξίες μιας προοδευτικής κοινωνίας, όπως η δημοκρατία, η αλληλεγγύη, ο σεβασμός. Αυτό μπορεί να ιδωθεί πχ μέσα από ένα “πόστερ”, μια αφίσα, ή ακόμα καλύτερα μέσα από κατασκευές των ίδιων των μαθητών, που αποτυπώνουν τις σκέψεις και προβληματισμούς τους.

Εξωσχολικοί φορείς

- *Συνεργασία με φορείς και οργανισμούς*

Η συνεργασία των μελών, που απαρτίζουν την σχολική κοινότητα, με φορείς, εγκεκριμένους από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, που κατέχουν γνώση και εμπειρία στο αντικείμενο της ΕΑΔ, κρίνεται αναπόδραστη. Η συμβολή εξειδικευμένων φορέων σε ζητήματα διαχείρισης ΑΔ, ως προς την εκπαίδευση των μαθητών, μπορεί να ενισχύσει σε μεγάλο βαθμό την συνοχή στη σχολική κοινότητα και την μετάδοση των αξιών των σύγχρονων κοινωνιών.

Εκτός των οργανισμών και των φορέων, που παρέχουν εξειδικευμένη τεχνογνωσία, λειτουργεί ήδη όπως αναφέραμε και ένας εκπαιδευτικός κύκλος προγραμμάτων, σε συνεργασία του ΥΠΕΠΘ με το Συμβούλιο της Ευρώπης. Η εκπαίδευση αυτή, που εστιάζει και σε ζητήματα των ΑΔ, αν ενισχυθεί θα έχει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, καθώς μια αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας προσανατολισμένη στα ΑΔ μπορεί να έχει διάρκεια και δυναμική.

Σχολικό κλίμα

- *Ασφάλεια*

Το σχολείο ως χώρος, που δραστηριοποιούνται καθημερινά οι μαθητές, πρέπει να αποπνέει κλίμα ασφαλείας, με την κυριολεκτική έννοια του όρου, δηλαδή να αποφεύγονται πράξεις βιαιότητας και παραβατικές συμπεριφορές. Βέβαια, η

ασφάλεια ως έννοια δεν αφορά μόνο την σωματική αλλά και την πνευματική, και η υπέρβασή τους εκδηλώνεται σήμερα ως “bullying”.

Ο εκπαιδευτικός πρέπει με προσοχή και αμεσότητα να εμπνέει και ενισχύει το κλίμα ασφάλειας στο χώρο του σχολείου, για να τον προάγει σε χώρο δημοκρατίας και ελευθερίας. Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις οφείλει, να προσεγγίζει μαθητές, περισσότερο για να τους κατευνάξει, να τους ενδυναμώνει και να επιλύει τυχόν διαφωνίες. Η σχέση μαθητή-δασκάλου, δεν πρέπει να αφήνει περιθώρια στο να δημιουργούνται “ταυτότητες”. Η “ετικετοποίηση” είναι κατάσταση με αρνητικές επιπτώσεις για την σχέση του μαθητή με τους ομοίους του.

Στο σχολείο θα πρέπει να εξασφαλίζονται συνθήκες, όπου θα ενισχύεται:

- η αυτο-εκτίμηση του μαθητή και η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του,
- η διαμόρφωση μιας θετικής στάσης για τη ζωή,
- η συνεργασία και η ενθάρρυνση πρωτοβουλιών,
- η αναγνώριση και αποδοχή της ετερότητας, χωρίς θρησκευτικές και πολιτισμικές προκαταλήψεις και στερεότυπα,
- η ενδυνάμωση αλληλεγγύης,
- η κατανόηση της αξίας του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Επίλογος

Η σύγχρονη δημοκρατία είναι βαθιά συνυφασμένη με τα ΑΔ, τα οποία παρά τις έως τώρα προσπάθειες δεν βρίσκονται στα πρόθυρα μιας οικουμενικής πραγμάτωσης. Αποτελούν περισσότερο χρέος, θα λέγαμε, και έχουν ανάγκη έναν συνεχή αγώνα. Στις σύγχρονες κοινωνίες παρατηρούνται διαρκώς φαινόμενα αποκλεισμού και ανισοτήτων, λόγω θρησκευτικών, οικονομικών, εθνικών, εθνοτικών κι άλλων διαφορών. Όμως μια κοινωνία ελευθερίας, ειρήνης και δικαιοσύνης, θεμελιωμένη στον σεβασμό των ΑΔ, παραμένει στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης για το μέλλον των δημοκρατικών κοινωνιών, αλλά και για το μέλλον της ίδιας της ανθρωπότητας. Πολλά εξαρτώνται από την κατανόηση των “δικαιωμάτων του ανθρώπου” και της ελευθερίας που εκφράζουν. Κατά συνέπεια, η συμβολή της εκπαίδευσης είναι εξαιρετικά σημαντική προς αυτή την κατεύθυνση. Για τους Διαφωτιστές, ο σκοπός της εκπαίδευσης, δεν ήταν άλλος από το να καταστεί ο άνθρωπος μέσα από την σχέση του Λόγου, ικανός να πραγματώσει όλα εκείνα που θα του επέτρεπαν να θεωρείται ο ίδιος ο άνθρωπος ως ο απώτατος σκοπός, πράγμα που ταυτιζόταν με την ηθική ελευθερία. Κατά τον Κάντ, ο ηθικός νόμος, ο οποίος χαρακτηρίζει το ανθρώπινο είδος ως τέτοιο, άρα έχει και οικουμενική διάσταση, αντιπροσωπεύει τον ορίζοντα προς τον οποίο οφείλουν να προσανατολιστούν οι ανθρώπινες κοινωνίες μέσω της παιδείας, ώστε να πάψει η βία και ο πόλεμος και να επικρατήσει η ειρήνη. Στον σημερινό κόσμο και στα προβλήματα που τον κατατρέχουν, από τους πολέμους μέχρι τη φτώχεια, το ιδανικό του Διαφωτισμού είναι εξαιρετικά επίκαιρο, αφού συνδέεται άμεσα με τα ΑΔ.

Η ΕΑΔ στις σύγχρονες πολυ-πολιτισμικές κοινωνίες μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση διαφορετικών αντιλήψεων, πεποιθήσεων, στάσεων και αξιών, όμως υπάρχουν αρκετά ακόμη να γίνουν. Ο τομέας της παιδαγωγικής ενέχει αρκετές δυσκολίες, αλλά και αμφισβητήσεις. Η αλλαγή δεν επέρχεται από ένα άτομο ή από έναν θεσμό ή με έναν νόμο. Η αλλαγή είναι μια διαδικασία στην οποία εμπλέκονται θεσμοί και άτομα, που με τη δράση τους πρέπει να βρουν την ευκαιρία για να συνεισφέρουν. Η υπευθυνότητα διαμοιράζεται μεταξύ όλων εκείνων που έχουν μερίδιο στην εκπαίδευση: μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικοί, εκπαιδευτές εκπαιδευτικών, σχολεία, ανώτερη εκπαίδευση, εκπαιδευτική πολιτική, ενώσεις εκπαιδευτικών και εκπαιδευτικές οργανώσεις, κοινωνία, κλπ. Θα πρέπει συνεργατικά, μέσα από πλήθος

δράσεων, όλοι όσοι εμπλέκονται και ενδιαφέρονται για την εκπαίδευση, να βοηθήσουν το σχολείο να ανακτήσει την ιδιαιτερότητά του, το κύρος και την αποδοχή του ως ένας χώρος σημαντικός για τον καθένα από εμάς ατομικά, και για το κοινωνικό σύνολο.

Τα ΑΔ αποτελούν κοινό ιδανικό των λαών, το οποίο οι χώρες τους οφείλουν να καλλιεργούν μέσω της παιδείας. Η δημοκρατική πολιτική κοινωνικοποίηση θα πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο του κράτους, έχοντας απώτερο σκοπό την διαμόρφωση των αυριανών ενεργών πολιτών.

Συμπληρωματικά αναφέρουμε ότι, τα προγράμματα σπουδών, η υλικοτεχνική υποδομή, η διοικητική- επιστημονική υποστήριξη του παρεχομένου εκπαιδευτικού έργου, τα διαθέσιμα εκπαιδευτικά υλικά, και κυρίως η βασική εκπαίδευση-κατάρτιση και η συνεχής μετεκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης, δεν αποτελούν απλές προϋποθέσεις για την υλοποίηση των στόχων της εκπαίδευσης, αλλά ουσιαστικές κι αποτελεσματικές παραμέτρους αποτελμάτωσης και δείκτες διασφάλισης της ποιότητας, όχι απλά του παραγόμενου εκπαιδευτικού έργου, αλλά της ίδιας της κοινωνικής -εκπαιδευτικής, τεχνολογικής, και πολιτιστικής- καινοτομίας (ΚΑΝΕΠ, 2016)

Μια σημαντική πρόκληση του 21^{ου} αιώνα είναι με ποιο τρόπο θα διαφυλαχθούν τα ιδανικά της ειρήνης, της ελευθερίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η παιδεία είναι η καταλληλότερη απάντηση σε αυτό το ερώτημα. Το κράτος δεν πρέπει να αρκείται στην παροχή τυπικής εκπαίδευσης αλλά να ενισχύσει την Παιδεία.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση:

- Banks, J. (2006). *Race, Culture, and Education*. London & New York: Routledge
- Osler, A. (Ed.). (2005). *Teachers, Human Rights and Diversity: Educating Citizens in multicultural societies*. Trentham
- Makrinioti D. and Solomon J. (Eds.). (1999). The Discourse of Citizenship Education in Greece: National Identity and Social Diversity. In Torney-Purta J., Schwille J., Amadeio J. (Eds.). *Civic Education Across Countries: Twenty-four National Case Studies from the IEA Civic Education Project* (pp. 285-312). The International Association for the Evaluation of Educational Achievement

Ελληνόγλωσση:

- Lenhart, V. (2006). Μτφ: Γεμενετζή. *Παιδαγωγική των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων*, Αθήνα, Gutenberg.
- Marshall, T.H., Bottomore T. (2001). Μτφ: Στασινοπούλου Ο. *Ιδιότητα του Πολίτη και Κοινωνική Τάξη*. Αθήνα, Gutenberg.
- Αδάμου, Μ. (2002). *Το εκπαιδευτικό σύστημα στην υπηρεσία του εθνικού κράτους*. Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.
- Δεληκωσταντής Κ. (1995). *Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Δυτικό ιδεολόγημα ή Οικουμενικό Ήθος*; Θεσσαλονίκη, Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη
- Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες*. Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική.
- Κυπριωτάκης, Α. (2001). *Μια Παιδαγωγική ένα Σχολείο για όλα τα Παιδιά. Σύγχρονες αντιλήψεις Αγωγής και Εκπαίδευσης των Παιδιών με Εμπόδια στη Ζωή και τη Μάθηση*. Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα.
- Μπάλιας, Σ. (2004). *Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου στην Εποχή της Δημοκρατίας*. Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση.

- Μυλωνάκου-Κεκέ, Η. (2009). *Ζητήματα Κοινωνικής Παιδαγωγικής*, Αθήνα. Εκδόσεις Παπαζήση.
- Παπανούτσος, Π. (1965). *Αγώνες και αγωνία για την Παιδεία*. Αθήνα, Εκδόσεις Δωδώνη .

Εκθέσεις:

- ΚΑΝΕΠ. (2016). *Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2015*, Αθήνα από http://www.kanep-gsee.gr/sitefiles/files/2015_ekth.pdf

Εγχειρίδια:

- Συμβούλιο της Ευρώπης. (2013). *COMPASS. Ένα εγχειρίδιο Εκπαίδευσης στα Ανθρώπινα Δικαιώματα για νέους/ νέες*. 3^η Έκδοση. από http://www.minedu.gov.gr/publications/docs2012/120517_compass_edition_g r.pdf

Διαδίκτυο:

- ActionAid από <http://education.actionaid.gr/>
- Unesco από http://www.unesco-hellas.gr/gr/2_3_1_1.htm, http://www.unesco.org/webworld/peace_library/UNESCO/HRIGHTS/342-353.HTM
- Unicef από <https://www.unicef.gr/%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B7%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1>
- Γραφείο του Υπατου Αρμοστή των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου από <http://www.ohchr.org/EN/Pages/Home.aspx>
- Διεθνής Αμνηστία από <https://www.amnesty.gr/action/work/ekpaideusi>

- Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου από <http://www.nchr.gr/index.php/el>
- Ευρωπαϊκή Ένωση από http://europa.eu/european-union/index_el
- ΚΑΝΕΠ από <http://www.kanep-gsee.gr/ekpaideytikes-drasesis/epimorfosi-ekpaideytikon>
- Παρατηρητήριο για την Πρόληψη της Σχολικής βίας και τον Εκφοβισμό από <http://paratiritirio.minedu.gov.gr>
- Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών από https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=26231&Itemid=33
- Συμβούλιο της Ευρώπης από [http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/Rec\(85\)7_en.pdf](http://www.coe.int/t/dg4/education/historyteaching/Source/Results/AdoptedTexts/Rec(85)7_en.pdf)
http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/publication2009_EN.pdf
- Συνήγορος του Παιδιού από <http://www.0-18.gr/gia-megaloyis/anafora-proagogi-dikaiomaton-toy-paidioy>
- Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες από <https://www.unhcr.gr/ypati-armosteia-toy-oie-gia-toys-prosfyges.html>
- Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων από <https://www.minedu.gov.gr/dimotiko-2/biblia-a-ma8ites-m-5>